

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav germánských studií
Oddělení finských studií

Diplomová práce

Soňa Wojnarová

Barvy ve finských toponymech

Finská toponyma začínající *Hopea-* (stříbrný) a *Kulta-* (zlatý)

Colour Terms in Finnish Toponyms

Finnish Toponyms Starting with *Hopea-* (Silver) and *Kulta-* (Gold)

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat Mgr. Lence Fárové, Ph.D. (FF UK) za velmi povzbudivý přístup během celého studia a mnoho cenných rad při vedení této práce, docentce Terhi Ainiala za vlídné přijetí a konzultace během mého stipendijního pobytu na Helsinské univerzitě a také Archivu jmen (Nimiarkisto) v Helsinkách za možnost využít sbírky toponym pro tuto práci, Jyrimu za jazykové korekce a Adamovi za veškerou podporu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Dobříši 22.11.2017

Soňa Wojnarová

ABSTRAKT

Tato diplomová práce zkoumá barevná označení *hopea* (‘stříbrný’) a *kulta* (‘zlatý’) ve finských toponymech. Cílem práce je zjistit, o jaké typy objektů v krajině se jedná nejčastěji (např. oronyma, hydronyma apod.), jaká může být motivace vzniku těchto pojmenování a zda existují podobnosti a rozdíly mezi těmito toponymy v souvislosti s tím, jaké barevné označení je v nich využito. První část práce poskytuje úvod do problematiky barevných pojmenování obecně a seznamuje s výrazy *hopea* a *kulta* jako barevných označení ve finštině. Je zde také nastíněna situace finské toponomastiky a toponym. Druhá část je věnována analýzám toponym začínající *Hopea-* a *Kulta-* z hlediska typů objektů v krajině a motivace vzniku pojmenování.

Klíčová slova: toponyma, barevná pojmenování, zlatá, stříbrná, Finsko, Archiv jmen

ABSTRACT

This diploma thesis examines the colour terms *hopea* (‘silver’) and *kulta* (‘gold’) in Finnish place names. The aim is to find out about the distribution of the toponyms starting with *Hopea-* and *Kulta-* by type of place (e.g. oronyms, hydronyms, etc.) and about the motivation of naming in these place names, and also about possible similarities and differences based on the colour terms used as the specific part in these place names. The first part of this thesis provides the theoretical background of colour terms study in general and the situation of *hopea* and *kulta* used as colour terms in Finnish. The situation of Finnish toponomastics is also briefly introduced. In the second part, the Finnish place names starting with *Hopea-* and *Kulta-* are analyzed according to the type of place they refer to and according to the type of motivation that can be behind the naming.

Keywords: place names, colour terms, gold, silver, Finland, the Names Archive

TIIVISTELMÄ

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee värinimityksiä *hopea* ja *kulta* Suomen paikannimistöissä. Tavoitteena on selvittää, minkälaiset paikan lajit ovat kyseessä (toisin sanoen minkälaisia paikkoja nämä paikannimet luonnehtivat), mikä voi toimia nimeämisperusteena niiden tapauksessa ja onko olemassa samanlaisuutta ja eroja niiden välillä. Teoreettisessa osassa kuvataan värien nimityksiä yleisesti, *hopea* ja *kulta* sanojen asemaa värien nimityksinä suomen kielessä ja mainitaan Suomen paikannimien ja toponomastiikan tilannetta. Toisessa osassa analysoidaan *Hopea* ja *Kulta* -alkuisia paikannimiä paikan lajien sekä niiden nimeämisperusteen mukaan.

Avainsanat: paikannimi, värinimitykset, *kulta*, *hopea*, Suomi, Nimiaarkisto

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	7
ÚVOD.....	8
1. BARVY – OBECNÝ ÚVOD.....	9
1.1 Různé kontexty vnímání a interpretace barev.....	9
1.2 Barvy z lingvistického hlediska.....	11
1.3 Základní výrazy pro barvy.....	14
1.4 Kritéria určování základních výrazů pro barvy.....	15
2. OZNAČENÍ BAREV VE FINŠTINĚ.....	17
2.1 Jazyková situace ve Finsku.....	17
2.2 Základní výrazy pro barvy ve finštině.....	18
2.3 Barvy ve finských toponymech.....	20
3. BAREVNÁ OZNAČENÍ KULTA A HOPEA.....	21
3.1 Původ a význam slov kulta a hopea ve finštině.....	21
3.2 <i>Kulta</i> a <i>hopea</i> jako (základní) výrazy pro barvy.....	23
4. TOPONYMA A TOPONOMASTIKA VE FINSKU.....	28
4.1 Toponomastika ve Finsku.....	31
4.2 Finská toponyma – klasifikace a rozdělení.....	35
4.2.1 Klasifikace toponym podle označovaného objektu.....	36
4.2.2 Klasifikace toponym podle počtu uživatel.....	37
4.2.3 Pojmenování, forma a slovotvorné hledisko.....	37
4.2.4 Způsoby pojmenování.....	39
5. MATERIÁL A JEHO KLASIFIKACE.....	44
5.1 Popis materiálu.....	44
5.2 Klasifikace toponym podle typu objektu v krajině.....	49
5.3 Klasifikace podle typu motivace.....	52
5.4 Zpracování toponym do zdrojových tabulek.....	56
5.5 Zpracování toponym do map.....	58
6. VÝSKYT PODLE TYPU OBJEKTU V KRAJINĚ.....	59
6.1 Distribuce toponym <i>Hopea</i> -.....	59
6.2 Distribuce toponym <i>Kulta</i> -.....	63
6.3 Porovnání toponym <i>Hopea</i> - a <i>Kulta</i> - podle typu objektů v krajině.....	68

7. VÝSKYT PODLE MOTIVACE POJMENOVÁNÍ.....	70
7.1 Typy motivace u toponym <i>Hopea</i> -.....	70
7.1.1 Toponyma <i>Hopea</i> - a motivace na základě barvy (A).....	72
7.1.2 Toponyma <i>Hopea</i> - a motivace podle vztahu ke kovu (B).....	74
7.1.3 Toponyma <i>Hopea</i> - a motivace na základě přeneseného významu (C).....	76
7.1.4 Toponyma <i>Hopea</i> - a motivace podle osoby (H).....	77
7.1.5 Toponyma <i>Hopea</i> - podle způsobu pojmenování (N).....	78
7.2 Typy motivace u toponym <i>Kulta</i> -.....	80
7.2.1 Toponyma <i>Kulta</i> - a motivace podle barvy (A).....	81
7.2.2 Toponyma <i>Kulta</i> - a motivace podle vztahu ke kovu (B).....	82
7.2.3 Toponyma <i>Kulta</i> - a motivace podle přeneseného významu (C).....	83
7.2.4 Toponyma <i>Kulta</i> - a motivace podle osoby (H).....	85
7.2.5 Toponyma <i>Kulta</i> - podle způsobu pojmenování (N).....	86
7.3 Porovnání toponym <i>Hopea</i> - a <i>Kulta</i> - podle motivace pojmenování.....	89
8. SLOVOTVORNÉ HLEDISKO.....	92
9. DALŠÍ TOPONYMA OBSAHUJÍCÍ STRĚBRNÝ A ZLATÝ.....	95
9.1 Toponyma <i>Silv</i> - a <i>Silb</i> -.....	96
9.2 Toponyma <i>Gul</i> -, <i>Guld</i> -, <i>Gull</i> -, <i>Kuld</i> -.....	98
9.3 <i>Hopea</i> - a <i>Kulta</i> - toponyma mimo území současného Finska.....	100
ZÁVĚR.....	102
YHTEENVETO.....	106
Seznam tabulek.....	121
Seznam map.....	122
Seznam obrázků.....	122
Seznam grafů.....	123
POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA.....	124
PŘÍLOHY.....	127

Seznam použitých zkratek

Kotus	Kotimaisten kielten keskus (Centrum pro výzkum domácích jazyků, Helsinky)
NA	Nimiarkisto (Archiv jmen, Helsinky)
OFS	Ordbok över Finlands svenska ordmål (Slovník výrazů finské švédštiny)
SAO	Svenska akademiens ordlista
SKP	Suomen kielen perussanakirja
SO	Svensk ordbok
SP	Suomen paikannimikirja
SSA	Suomen sanojen alkuperä, etymologinen sanakirja
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého
WCS	The World Color Survey

ang.	angličtina, anglický
češ.	čeština, český
far.	farnost
fin.	finština, finský
germ.	pragermánština
ibid.	tamtéž
ide.	praindoevropština
již.	jižní
kap.	kapitola
nář.	nářečí, nářeční
sev.	severní
starosev.	staroseverština
šv.	švédština, švédský
vých.	východní
záp.	západní

baltofinské jazyky

est.	estonština
ka.	karelština
liv.	livonština
ve.	vepština
vo.	votština

sámské jazyky:

Inar.S	inarijská sámština
Již.S.	jižní sámština
Kild.S.	kildinská sámština
Lul.S.	lulejská sámština (severní Švédsko, oblast Luleå)
Sev.S.	severní sámština (severní Norsko a Finsko)
Skol.S.	skoltská sámština
Ter.S.	terská sámština (východní oblast poloostrova Kola)

ÚVOD

Tématem této práce jsou barvy ve finských toponymech, z nichž jsem na základě konzultace zvolila pouze výrazy *hopea* („stříbrná“) a *kulta* („zlatá“). Důvodem výběru byla především skutečnost, že tyto výrazy doposud ve finské toponomastice zkoumány nebyly. Výzkumné otázky, které jsem si stanovila na počátku výzkumu, byly následující a týkaly se dvou hlavních oblastí: typu objektů v krajině a motivace pojmenování.

1) Jaká je distribuce toponym začínajících *Hopea-* a *Kulta-* z hlediska typů objektů v krajině? Tedy o jaké typy toponym se jedná nejčastěji a co na to případně může mít vliv? Je tato skutečnost nějak v souvislosti s jejich geografickým výskytem? Existují v těchto ohledech mezi toponymy *Hopea-* a *Kulta-* rozdíly?

2) Jaká je motivace vzniku těchto pojmenování? Co se podílí na jejich vzniku a do jaké míry může sémantika slov *hopea* a *kulta* sloužit jako východisko pojmenování?

Práce je členěna do devíti kapitol. V kapitolách 1 až 4 se věnuji teoretickému pozadí daného tématu. Barevná pojmenování obecně jsou zpracována v kapitole 1 a barevná pojmenování ve finštině v kapitole 2. V kapitole 3 se zabývám označeními *hopea* a *kulta* a jejich postavením coby barevných pojmenování ve finštině. Kapitola 4 poskytuje nástin finské toponomastiky a stručné seznámení se způsobem sběru toponym a jejich archivací, způsobem klasifikace, který se od českého liší, jejich formou a způsoby pojmenování. V kapitolách 5 až 9 analyzuji toponyma začínající *Hopea-* a *Kulta-* z různých hledisek. Kapitola 5 je věnována popisu toponym, která jsem za účelem výzkumu shromáždila, a jejich zpracování. V kapitole 6 toponyma analyzuji podle toho, k jakému typu objektu v krajině se vztahují, a v kapitole 7 podle toho, co je motivací při vzniku toponym. Slovtvorné hledisko zpracovávám v kapitole 8. Kapitola 9 je věnována toponymům, která začínají označením „zlatá“ nebo „stříbrná“, a vyskytují se však se ve švédskojazyčných oblastech na území Finska a nebo ve finskojazyčných toponymech mimo území Finska.

1. BARVY – OBECNÝ ÚVOD

V této kapitole se zaměřuji na to, co je to barva, jak ji lze vnímat a popsat a jaké jsou současné vědecké přístupy ke zkoumání barev v lingvistice. Cílem je také poskytnout základní výrazy terminologie spojené s barvami, která není vždy úplně jednotná a odvíjí se právě od jednotlivých interpretací daných jevů (srov. Dannhoferová 2012: 13).

1.1 Různé kontexty vnímání a interpretace barev

Barvy a jejich zkoumání jsou interdisciplinární záležitostí, protože oblasti výzkumu se prolínají a často se ani jedna bez druhé neobejde. Například při lingvistickém výzkumu nelze opomíjet psychologické a sociologické aspekty, které u daného jedince v dané společnosti vnímání barev ovlivňují.

Z fyzikálního hlediska je barva „objektivně měřitelnou veličinou, která závisí na spektrálním složení dopadajícího a odraženého světla“ a je „chápána jako světelný paprsek určité vlnové délky“ (Dannhoferová 2012: 13, 20). Barevné spektrum je kontinuum, kdy jedna barva přechází plynule do další. Toto kontinuum si nicméně sami dělíme do několika kvalitativních vjemových počítků barev, které označujeme jako modrá, zelená atd. (Taft 1997: 4). Barvy, které se nachází v barevném spektru, jsou označovány jako chromatické, a jako achromatické jsou označovány černá, bílá a všechny odstíny šedé (Dannhoferová 2012: 79).

Při vnímání barvy lidským okem jsou světelné podněty zachycovány fotoreceptory a převáděny ve formě nervových vzruchů do mozkových center, kde je informace zpracována a barevný dojem tak vzniká teprve v mozku (Dannhoferová 2012: 13). Vnímání barev je výsledkem neurologických procesů, které jsou vlastní všem lidským jedincům. Vyhodnocení a interpretace barvy je však záležitostí psychologickou, lingvistickou a kulturní. (srov. Biggam 2012: 2 a Dannhoferová 2012: 42.)

Pro popis a odlišení barev se nejčastěji využívají čtyři následující kategorie: odstín, sytost, tón a jasnost. **Odstín** je chromatická barva, která odkazuje ke spektru viditelného světla, tedy k tomu, co jako barvu vnímáme. Pro odstín se může používat technicky nesprávný výraz barva a názvy odstínů jsou totožné s názvy barev. **Sytost** popisuje čistotu odstínu v souvislosti s množstvím šedé, kterou obsahuje. Rozsah je *syťá až tlumená*. **Tón** označuje intenzitu kombinace odstínu s černou nebo bílou. Tato kombinace vytváří nové barvy v rozsahu *světlá až tmavá*. **Jas** souvisí s množstvím světla, které dopadá na sítnici oka a ovlivňuje tak vnímání barvy. Povaha zdroje je různá: objekt může být jasný, protože je světlý a dobře osvětlený, případně proto, že jeho povrch je z reflexivního materiálu, nebo že je sám zdrojem světla. Rozsah jasu se může pohybovat od vysoké intenzity (*oslňující, lesklý, zářivý*) po nízkou (*tlumeně žhnoucí*). (Biggam 2012: 3-5, 202.)

Mnoho uživatelů jazyka (především v západní kultuře) vnímá barvu pouze jako ekvivalent **odstínu** (tedy např. červená, modrá, zelená apod.), nicméně v jiných kulturách to tak být nemusí a ne všechny jazyky výraz pro pojem „barva“ mají, protože pro vnímání barvy jsou důležité jiné aspekty než odstín (Wierzbicka 2014: 312). Některé jazyky totiž mohou ve výrazech pro barvy zahrnovat i strukturu povrchu objektu (hladkost, hrubost, pichlavost, hrudkovitost apod.). Ještě těžší pak může být pochopit, že barevné označení může zahrnovat prvky, které se vzhledem objektu vůbec nesouvisí, například vlastnosti jako suchost nebo požitelnost, ale přitom mají vliv na to, jakým způsobem jsou barvy chápány a pojmenovávány. (Biggam 2012: 5-6; Van Leeuwen 2011: 49.)

„Priorita“ vlastností barev v jednom jazyce se dokonce může během jeho vývoje změnit. Casson zjistil, že základní výrazy pro barvy ve staré angličtině (období přibližně 600-1150) označovaly především různé stupně jasu a teprve sekundárně odstíny. Odstín jako primární koncept barev se ustálil až ve střední angličtině (cca 1150-1500). U jednotlivých základních termínů staré angličtiny Casson uvádí i jejich původní zrekonstruované podoby v praindoevropštině a významy, které odkazují k různým stupňům a kvalitě třpytivosti, případně typu povrchu, od kterého se světlo odráželo (zlato, plameny, rozbřesk a soumrak, ostří meče, přilby, vlny na moři apod.). (Casson 1997: 224, 227-230.) Z tohoto přehledu je patrné, že barvy byly

tímto způsobem (primárnost jasu v sémantické složce slova) vnímány již v období praindoevropštiny, a je pravděpodobné, že toto platilo i v jiných jazycích než jen ve staré angličtině.

Interpretace barvy jako takové se liší podle toho, ve kterém oboru je zkoumána. Psycholog Charles Taft (1997: 7) ji považuje za psychologický fenomén, ale vědci z jiných oborů mohou mít odlišný názor. Například Michel Pastoureau, který se zabývá dějinami středověku a symbolikou, tvrdí, že barva je komplexní kulturní konstrukt a sociální fenomén, protože je tvořena společností, která barvám přiděluje významy a hodnoty (podle Van Leeuwen 2011: 3).

Barva je zajímavá i z filozofického hlediska. Dlouho byla (a je) středem debat o tom, jakou roli jazyk hraje při určování našeho pohledu na svět. Podle relativistů si jazyk vytváří svou vlastní strukturu, skrze kterou svět okolo vnímáme. Univerzalisté jsou naopak přesvědčeni, že jazyk svět pouze odráží. Pokud tato pojetí aplikujeme na barvy, vzniká otázka, zda jazyk názvy pro barevné spektrum vytváří náhodně, nebo zda jazyk pouze kopíruje přírodní rozdělení spektra. (Taft 1997: 17.)

1.2 Barvy z lingvistického hlediska

Schopnost vidět, tedy vnímat barvy po fyzické a fyziologické stránce, je základním předpokladem jejich existence. Nicméně podle některých názorů barvy neexistují, pokud pro ně v jazyce není označení. Pokud tedy v některém jazyce označení určité barvy chybí, neznamená to, že by barva nebyla uživatelem jazyka viděna, ale to, že tato barva nemá pro mluvčí daného jazyka z hlediska kultury i všedního života velký význam a její označení prostě není potřeba. (Huttunen 2005: 25.)

Nejznámějším a nejvlivnějším dílem v oblasti pojmenovávání barev je studie Brenta Berlina a Paula Kaye z roku 1969 *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Tento model vývoje barevných označení v jazyce, označován jako **UE model** nebo **UE teorie** (*Universality and Evolution*), je zmiňován v nesčetných dalších dílech zabývajících se barvami z lingvistického hlediska (srov. Hardin v předmluvě k *The World Color Survey* 2009). Na základě kritiky a výsledků dalších výzkumů byla tato teorie samotnými autory i dalšími lingvisty postupně upravována

a doplňována (Biggam 2012: 211). Byly také objeveny odchylky od navržené posloupnosti vývoje a původní model byl revidován (např. Kay a McDaniel 1978). V každém případě však studie Berlina a Kaye vyvolala velký ohlas i v dalších vědních disciplínách, hlavně antropologii a etnografii (Taft 1997: 27). Následující vývoj modelu vycházel především ze zjištění, ke kterým došlo v rámci výzkumu *The World Color Survey* (Kay, P. et al. 2009, tato publikace bude dále zmiňována pod zkratkou WCS). Výzkum označení barev v jazycích po celém světě probíhal od roku 1976 právě za účelem ověření teorie Berlina a Kaye a jejího rozšíření (WCS 2009: 5).

Berlin a Kay (1969) zjistili, že jazyky lze rozdělit do skupin, respektive úrovní, podle toho, které základní výrazy pro barvy (*basic color terms*) se v nich vyskytují (viz Tabulka 1). Tyto úrovně označují jednotlivé vývojové fáze jazyků. Znamená to, že pokud má jazyk pouze dva základní výrazy pro barvu, pak je to právě ČERNÁ a BÍLÁ. Pokud se v jazyce vyskytují tři označení, pak je to vedle ČERNÉ a BÍLÉ ČERVENÁ. Jestliže jsou označení čtyři, pak to čtvrté (vedle předchozích tří: ČERNÉ, BÍLÉ a ČERVENÉ) může být buď ZELENÁ nebo ŽLUTÁ atd. (WCS 2009: 2.) Tento model vývoje barevných označení v jazycích je považován za klasický případ univerzalistické hypotézy (Biggam 2012: 86).

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
BÍLÁ		=> ZELENÁ	=> ŽLUTÁ			RŮŽOVÁ
	=> ČERVENÁ			=> MODRÁ	=> HNĚDÁ	FIALOVÁ
ČERNÁ		=> ŽLUTÁ	=> ZELENÁ			ORANŽOVÁ
						ŠEDÁ

Tabulka 1. Označení barev: 11 univerzálních kategorií a jejich evoluční posloupnost v sedmi fázích. (Podle Berlin a Kay 1969:4, in WCS 2009: 2).

Skupiny byly poněkud nešťastně popsány jako „vývojové úrovně“ a jazyky s menším počtem výrazů pro barevná označení tedy jako „na vývojově nižší úrovni“, což bylo jedním z hlavních bodů kritiky této teorie. Carole Biggam však upozorňuje, že tato kritika UE modelu vycházela z pochopení *evolutionary* pouze ve smyslu „biologické evoluce“. Slovo *evolutionary* však může mít i význam „postupný vývoj jako protiklad náhlým a rychlým změnám“ (podle Oxford English Dictionary). To znamená, že sekvence vývoje ukazuje, že k vytváření barevných kategorií dochází postupně. V žádném případě to neznámá, že by jazyk úrovně I byl méněcenný nebo pro své mluvčí nedostatečný ve srovnání s jazyky úrovně VII. (Biggam 2012: 91.)

Postupné změny tohoto modelu proto souvisely především s interpretací vnímání barev v daných jazykových systémech. Například jedna z prvních změn se týkala jazykových systémů, ve kterých se rozlišovala pouze ČERNÁ a BÍLÁ. Názvy barev psané velkými písmeny označují rozšířenou kategorii dané barvy, kdy se jedním názvem označují (z našeho pohledu) barvy různé, (srov. WCS 2009: 3). Bylo totiž zjištěno, že v těchto jazycích se využívá jeden termín (ČERNÁ) pro označení černé, zelené, modré a dalších tzv. studených barev, a jeden termín (BÍLÁ) pro označení bílé, červené, žluté a dalších tzv. teplých barev. Stejně tak u jazyků, ve kterých se vyskytují tři různá označení pro barvy, tedy ČERNÁ, BÍLÁ a ČERVENÁ, označuje ČERVENÁ: červenou, oranžovou, žlutou, hnědou, růžovou a fialovou. Teprve v dalších vývojových fázích, ve kterých se začínají používat další barevná označení, označuje ČERVENÁ pouze červenou atd. (WCS 2009: 3.) To je vidět v Tabulce 2, kde jsou jednotlivé fáze totožné s těmi, které navrhli Berlin a Kay (1969), ale místo rozšířených kategorií barev jsou použita konkrétní barevná označení. Později bylo těchto sedm fází zredukováno na pět a pracovalo se pouze s šesti základními výrazy pro barvu (bílá, černá, červená, žlutá, zelená, modrá), (WCS 2009: 11).

I	II	III	IV	V	VI	VII
B/Črv/Žl Črn/Ze/M	B Črv/Žl Črn/Ze/M	B Črv/Žl Ze/M B Črv Žl Črn/Ze/M	B Črv Žl Ze/M Črn	B Črv Žl Ze M Črn	B Črv Žl Ze M Črn Žl+ Črn (H)	B Črv Žl Ze M Žl + Črn (H) Črv +B (R) Črv +M (F) Črv +Žl (O) Črn+B (Š)

Tabulka 2. Označení barev, sedm fází. (Podle Kay a McDaniel 1978: 639). Vysvětlivky: **B** = bílá, **Črn** = černá, **Črv** = červená, **F** = fialová, **H** = hnědá, **M** = modrá, **O** = oranžová, **R** = růžová, **Š** = šedá. **Ze** = zelená, **Žl** = žlutá.

Kritika UE modelu se týkala také vybraných jazyků a mluvčích, jejichž počet nebyl považován za dostatečný (Taft 1997: 26). Vytýkalo se mu i to, že způsob výzkumu vnímání barevného označení u mluvčích jednotlivých jazyků je ve své podstatě anglocentrický, protože popisuje a porovnává barevné jevy ve zkoumaných jazycích prostřednictvím angličtiny. Ve výzkumu bylo jako určující hledisko použito pouze odstínu barvy, i když pro mluvčí různých dalších jazyků jsou barvy často spojovány s dalšími vlastnostmi, jako je saturace, jasnost, kvalita materiálu apod. Barvy byly navíc zkoumány odděleně od předmětů (pomocí barevných žetonů, tzv. *Munsell color chips*) a i tato „abstraktnost“ mohla ovlivnit výsledky, protože většina

mluvčích se v běžném životě s barvami setkávala vždy ve vazbě na objekt nebo materiál. (Biggam 2012: 84-85, 87, 91; Van Leeuwen 2011: 47, 49.)

Celkově se pojetí a podrobnosti teorie Berlina Kaye se v období 1969-2009 výrazně změnilo. Revidovaná hypotéza o vývoji a univerzálnosti barevných označení v jazycích je ve WCS (2009: 8) prezentována následovně:

- 1) Existuje skupina barev (**černá, bílá, červená, zelená, žlutá, modrá**), které mají tendenci se objevovat v jazycích po celém světě.
- 2) U většiny jazyků dochází k osvojování barevných kategorií v **relativně fixním pořadí** a jazyk již získané základní barevné označení ztrácí jen velmi zřídka.

1.3 Základní výrazy pro barvy

Kromě hypotézy o vývoji a univerzálnosti barevných označení Berlin a Kaye ve svém výzkumu (1969) stanovili také **11 základních výrazů pro barvy** (*basic colour terms*), které se v jazycích mohou vyskytovat: **bílá, černá, červená, zelená, žlutá, modrá, hnědá, růžová, oranžová** a **šedá** (viz Tabulka 1). Koncept a tedy i inventář základních barev však byl spolu s UE modelem postupně revidován. Například Kaye a McDaniel (1978) začali používat model šesti základních barevných kategorií, přičemž se jednalo o tři dvojice barev, které jsou v opozici: **černá** a **bílá**, **červená** a **zelená**, **žlutá** a **modrá**. Jedná se o Heringovy základní barvy, (*Hering primaries*), které jsou součástí tzv. teorie protikladných procesů (*opponency theory*), kdy podle německého fyziologa Edwalda Heringa mozek interpretuje barvy na základě tří komplementárních barevných dvojic (**černá – bílá, červená – zelená, modrá – žlutá**), (Plháková 2006: 82; Biggam 2012: 206, 208). V tomto případě však nejsou chápány jen z hlediska fyziologie vnímání lidským okem, ale z hlediska lingvistického.

Taft v souvislosti s těmito šesti základními výrazy pro barvy odkazuje na tzv. Natural Color System (NCS), ve kterém jsou tyto barvy základní v tom smyslu, že žádná z nich nepřipomíná ty ostatní a každá je chápána jako kognitivní referenční bod. (Taft 1997: 12.) Kognitivní referenční bod je něco, co nám pomáhá uvažovat o celé kategorii, jejímž významným členem tento bod je (Pokorný & Hunaliak 2010: 225).

Základní barvy jako kognitivní referenční body lze považovat za totožné s „nejzákladnějšími záchytnými body člověka ve světě“, a jsou tedy součástí něčeho, co je společné lidské zkušenosti, např. „den a noc (bílá – černá), oheň a krev (červená), slunce (žlutá), vegetace (zelená), nebe (modrá)“ (Štěpán 2004: 23).

Ještě menší počet základních výrazů pro barvy navrhují Van Leeuwen (2011: 30) a Huttunen (2005: 173). Podle nich jsou základní barvy takové, které nelze získat kombinací jiných barev, tedy **červená, modrá a žlutá**; v širším měřítku jsou to takové barvy, které jsou základní a neredukovatelné (nerozložitelné na složky).

Podle výše uvedených teorií se počet základních výrazů pro barvy může lišit od 3 (Van Leeuwen, Huttunen) po 11 (Berlin a Kay). Podle Charlese Tafta však může inventář základních výrazů pro barvy obsahovat víc než 11 termínů. Taft prováděl výzkum hlavních označení pro barvy ve čtyřech různých jazycích (švédština, španělština, polština a angličtina), při kterém se minimálně u dvou skupin objevila i označení barev, které nebyly základní, ale označení byla kvalifikována jako *salient* (‘význačné’). Jednalo se o „*turquoise, navy and sky blue, violet, silver, and gold*“ (‘tyrkysová’, ‘tmavě modrá’, ‘blankytně modrá’, ‘fialová’, ‘stříbrná’ a ‘zlatá’). (Taft 1997: 53.)

O přiřazení „kovových barev“ (jako jsou **zlatá** a **stříbrná**) za určitých okolností k ostatním barvám se zmiňuje i Huttunen. Podle něj však tyto barvy nelze považovat za samostatné barevné odstíny, ale jejich barevná charakteristika (vlastnost) vychází z jejich krystalické struktury (Huttunen 2005: 64-65).

1.4 Kritéria určování základních výrazů pro barvy

Kritéria, která Berlin a Kay (1969) pro určení **základních výrazů pro barvy** navrhli, kombinují lingvistické i psychologické hledisko. Carole Biggam (2012: 22) poukazuje na to, že tato kritéria nebyla zamýšlena preskriptivně, jako zákony, ale naopak jako vodítko. Kritéria jsou rozdělena na primární a sekundární, která jsou aplikována, pokud primární kritéria nepřinesou konkrétní závěr.

a) Primární kritéria

- 1) Základní výraz pro barvu je monolexémní, ovšem ne všechny monolexémní výrazy pro barvy jsou základní, srov. ang. *blue* („modrý“) a *bluish* („namodralý, modravý“, které základním výrazem pro barvu není).
- 2) Základní výraz pro barvu není hyponymem jiného barevného označení, např. ang. *crimson* („rudá“), které spadá do sémantického pole barevného označení *red* („červená“).
- 3) Základní výraz pro barvu není kontextově omezen na konkrétní situace (např. *blonde* „světlý, nažloutlý“ se používá pouze pro barvu vlasů).
- 4) Základní výraz pro barvu je v jazyce ustálený.

b) Sekundární kritéria

- 5) Základní výrazy pro barvy mají tendenci tvořit nová (odvozená) slova mnohem jednodušeji a častěji než termíny označující „nezákladní výrazy pro barvy“.
- 6) Základní výraz pro barvu by neměl být zároveň označením pro podobně zbarvený předmět, např. anglické *turquoise*, které označuje drahý kámen (tyrkys) i modrozelenou barvu (tyrkysová), a z adjektiva není patrné, zda se jedná o označení barvy nebo materiálu (nositele barvy). Základní výraz pro barvu by tedy neměl být motivovaný. Barva a označení předmětu však mohou být homonyma.
- 7) Základní výraz pro barvu není nedávnou výpůjčkou z jiných jazyků. Toto kritérium je kritizováno, protože pojem „nedávný“ může být velmi neurčitý.
- 8) Základní výraz pro barvu je morfologicky komplexní (obsahuje více morfémů). Toto kritérium je zamýšleno jako doplnění kritéria 1, nicméně ne vždy jej lze aplikovat s naprostou jednoznačností. (Biggam 2012: 23-41.)

Podle některých výzkumů mají **základní výrazy pro barvy** [v angličtině] také sklon kolokovat častěji než nezákladní výrazy pro barvy. Pro určitý typ modifikace jsou využívány především základní barvy a do určité míry také *gold[en]* „zlatá“ a *silver* „stříbrná“. (Biggam 2012: 38.)

2. OZNAČENÍ BAREV VE FINŠTINĚ

2.1 Jazyková situace ve Finsku

Z hlediska svého původu patří finština do uralské jazykové rodiny, která se rozděluje na dvě hlavní skupiny: A) ugrofinské jazyky, které se dále dělí na baltofinské, sámské, volžské (např. mordvinština, marijština), permské (např. komi nebo udmurtština) a ugrické (např. chantyjština, mansijština, maďarština); B) samojedské jazyky (např. něnečtina). Finština, jak už název napovídá, patří do podskupiny baltofinských jazyků, kam se řadí také estonština, karelština, vepština, votština, ingrijština a livonština. Baltofinské jazyky vznikly v průběhu 1. tis. př. n. l., kdy se začaly vydělovat z pozdní prafinštiny. Kromě území Finska se finština používá také ve Švédsku a to především na severu, v oblasti Tornedalen (finské označení pro tuto oblast je Tornionlaakso), nebo v částech Ruské federace, které sousedí s Finskem (např. Karelská republika). (Lehikoinen 1994: 11-14, 17-18, 177.)

Na území Finska se kromě finštiny používají i sámské jazyky a švédština. Sámské jazyky se dělí na západní a východní větev. Do východní větve patří: skoltská, inarijská a severní sámština, které ve Finsku patří mezi úřední jazyky (Kotimaisten kielten keskus 2017, dále uváděno jako KOTUS), a kildinská, terská a akkalská sámština. Do západní skupiny náleží jižní, umeská, piteská a luleská sámština (Tieteen termipankki)¹.

Až do roku 1809 bylo Finsko součástí Švédska a švédština má ve Finsku významné postavení dodnes. (Lehikoinen 1994: 14, 17.) Švédsky se hovoří především na Ålandských ostrovech, na západním a jižním pobřeží a na severu v okolí hranic se Švédskem.

Na vznik a využití barevných označení má vliv i kontakt mezi jazyky. Toto se týká také finštiny a jazyků, kterými se na území Finska mluvilo a mluví, tedy především švédštiny a sámských jazyků. Carole Biggam uvádí, že základní výrazy pro barvy v jednom (cílovém) jazyce mohou být ovlivněny jiným (zdrojovým) jazykem.

¹ Západní sámské jazyky: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:!%C3%A4ntiset_saamelaiskielet>;
Východní sámské jazyky: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:it%C3%A4iset_saamelaiskielet> [2017-04-13].
České termíny pro sámské jazyky jsem převzala z publikace *Sámové – jazyk, literatura a společnost*. Dostupné online (pdf, strana 4) <http://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/248186/mod_resource/content/1/Samove_Hingarova.pdf> [2017-04-13].

Cílový jazyk může přebrat termíny označující základní i ostatní barvy buď proto, aby získal pojmenování pro barvu, které mu chybí, nebo aby nahradil domácí termíny. Často k tomu může docházet za účelem zvýšení přesnosti, případně vyjadřování prestiže, kterou s sebou cizí jazyk nese. Množství výpůjček, a to nejen barevných označení, pak závisí na intenzitě jazykového kontaktu. Faktory, které na intenzitu kontaktu mají vliv, mohou být například: doba kontaktu, poměr mluvčích zdrojového a cílového jazyka a případná sociálně politická dominance jednoho nebo druhého. (Biggam 2012: 55-56.)

2.2 Základní výrazy pro barvy ve finštině

Barevná označení ve finštině z lingvistického hlediska popisuje Mauno Koski (1983). Koski pracuje s rozšířenými kategoriemi barev BÍLÁ, ČERNÁ, ČERVENÁ, ŽLUTÁ, ZELENÁ, MODRÁ, ŠEDÁ a HNĚDÁ a porovnává je s ohledem na jejich příbuznost v rámci baltofinských jazyků. Označení „základní výraz pro barvu“ a stejně tak i kritéria pro jeho stanovení používá ve stejném významu jako Berlin a Kay (1969) s ohledem na další výzkumy a upřesnění (Koski 1983: 262-264).

Podle Koskiho lze UE teorii o vývoji barevných označení v jazycích částečně aplikovat i na baltofinské jazyky. Existují zde však odlišnosti, a to především v diachronním vývoji označení pro modrou a šedou. Současný systém názvů barev ve finštině vznikl teprve poté, co se baltofinské jazyky vydělily z pozdní prafinštiny. Vývoj byl částečně samostatný a částečně na něj měly vliv okolní jazyky. Baltofinské jazyky mají společné tři základní výrazy pro barvy. Ve finštině jim odpovídají *valkea* (,bílá‘), *musta* (,černá‘) a *sininen* (,modrá‘), což může vyvolávat dojem, že tento vývoj neodpovídá diachronní hypotéze, kterou navrhli Berlin a Kay (modrá se objevuje až tehdy, když existují termíny pro červenou, žlutou a zelenou). Koski existenci tří barevných označení (*musta*, *valkea*, *sininen*) vysvětluje rozdělením funkce označení: pro tmavé achromatické barvy (*musta*) a tmavé chromatické, respektive studené barvy (*sininen*). Další výjimkou je označení pro šedou, které nepatří do nejnovější, sedmé, fáze UE modelu, ale vzniklo mnohem dříve ze starého označení *hahka* pro bílou barvu a další formy pojmenování vznikly na základě baltských výpůjček. (Koski 1983: 245-247, 250, 259-261.)

Ilona Kivinen (2007: 11) zmiňuje, že podle výzkumu frekvence používání slov² ve finštině jsou mezi prvními tisíci slovy tři základní výrazy pro barvy. Černá barva (*musta*) je nečastější (na 633. místě), následuje *punainen* ‚červená‘ (712. místo) a *valkoinen* ‚bílá‘ (732. místo).

Kategorie BÍLÁ (kam Koski zařazuje výrazy *valkea* a *vaalea*, které spolu etymologicky souvisí), může označovat nejen barvu (‚bílá‘) ale také vlastnosti jako ‚jasný‘, ‚světlý‘, ‚bezbarvý‘, čímž se blíží k jazykům úrovně I, případně II, podle UE modelu (viz kap. 1.2). Kromě toho v západních finských nářečích může slovo *valkea* označovat i ‚oheň‘. V těchto nářečích se pro oheň používala dvě označení podle toho, jakému účelu sloužil: pokud se jednalo o osvětlení, používal se termín *valkea* (srov. fin. *valo* ‚světlo‘), pro ostatní užití pak výraz *tuli*, který je v současné finštině běžný na celém území Finska.³ (Koski 1983: 47-54.)

V současnosti má finština osm základních výrazů pro barvy: 1) *valkoinen* – *valkea* (‚bílá‘), 2) *musta* (‚černá‘), 3) *sini(nen)* (‚modrá‘), 4) *puna(inen)* (‚červená‘), 5) *kelta(inen)* (‚žlutá‘), 6) *vihreä* (‚zelená‘), 7) *harmaa* (‚šedá‘), 8) *ruskea* (‚hnědá‘). Označení pro hnědou se ve finštině stalo součástí základní výrazů pro barvy teprve nedávno, nicméně s osmi termíny v sedmi „vývojových fázích“ finština odpovídá sedmé fázi vývoje barevných označení (UE model podle Berlina a Kaye). (Koski 1983: 266.) Od těchto základních výrazů pro barvy lze také ve finštině odvozovat slovesa (srov. Koski 1983: 335). Škála základních výrazů pro barvy se i nadále rozšiřuje, protože barevná označení pro ‚fialovou‘ (*violetti*) a ‚oranžovou‘ (*oranssi*) lze považovat téměř za zdomácnělé, a je možné, že do škály v budoucnu přibude i *turkoosi* (‚tyrkysová‘), která označuje intersekcii modré a zelené barvy. Do základních výrazů pro barvy ve finštině, jako jediném z baltofinských jazyků, nepatří *pinkki* (‚růžová‘). (Koski 1983: 266.)

² Saukkonen et. al. 1979. *Suomen kielen taajuussanasto*.

³ V tomto případě Koski odkazuje k článku ‚Tuli ja valkea‘, který v roce 1966 publikoval Tuomo Tuomi v časopise *Virittäjä*.

2.3 Barvy ve finských toponymech

Častost výskytu barevných pojmenování v toponymech odpovídá pořadí, v jakém se barvy v daném jazyce ustálily (viz 7 úrovní UE modelu). Nejčastější jsou označení *musta* (,tmavý, černý‘) a *valkea* (,bílý, světlý‘). Zajímavé však je, že *sini(nen)* (,modrá‘), která je zařazována ke třem nejstarším barevným pojmenováním v baltofinských jazycích (viz kap. 2.2), se v toponymech vyskytuje dokonce méně často než barevná označení *Kulta-*, *Hopea-*, *Ruskea-* (,hnědá‘), *Kelta-* (,žlutá‘) a *Harmaa-* (,šedá‘). Kiviniemi to vysvětluje tím, že označení tmavosti se u toponym mohlo přesunout pouze k výrazu *musta*. (Kiviniemi 1990: 155.)

Musta a *valkea* jsou tedy nejčastějšími barevnými označeními vyskytujícími se v toponymech. Označení *musta* se vyskytuje mnohem častěji než *valkea* a to platí nejen pro finská ale i pro finskošvédská a další skandinávská toponyma. Podle Kiviniemiho je to proto, že některé krajinné prvky se prostě jeví tmavé (např. mokřiny, ostrovy, husté lesy, potoky apod.) a jako bílé nebo světlé se označit nedají. *Musta* – *valkea* jako dvojice antonym je naopak velmi vhodná při vyjadřování světelného a barevného dojmu, kterým působí vodní plochy, a proto jsou velmi často využívány u názvů jezer (*järvi*) a jezírek (*lampi*). Toto se však netýká pojmenování zátok. *Mustalahti* je sice nejčastějším jménem zátoky ve Finsku, ale opak *musta* se nevyjadřuje pomocí *valkea* (,bílý, světlý‘) ale *Hieta-*, *Hiekka-* (,písek‘) a tyto názvy jsou hned po *Mustalahti* nejčastější. Další výrazy, které odkazují k k barvě a jasu, např. *Pimeä-* (,tmavý‘), *Hera-* (,světlý, syrovátkové barvy‘) nebo *Hopea-*, jsou ve srovnání s *musta* a *valkea* mnohem méně časté. (Kiviniemi 1990: 152.)

Frekvence výskytu barev v toponymech, obzvláště *musta* a *valkea*, odpovídá psychologii pojmenování, kdy jsou místo nebo objekt pojmenovány „podle určitého výrazného, nápadného znaku, nezvyklého znaku, nikoli podle znaku obecného, typického [a jména] [z]achycují zpravidla odlišnost od okolí, od toho, co je v dané krajině obvyklé“ (Štěpán 2004: 61). Výskyt těchto barevných označení také odpovídá vývojovým etapám barev v jazycích, kdy se ve fázi 1 barvy označují jako „bílá“ (,světlá‘ nebo ,teplá barva‘) a „tmavá“ (,černá‘, ,studená barva‘).

3. BAREVNÁ OZNAČENÍ KULTA A HOPEA

3.1 Původ a význam slov *kulta* a *hopea* ve finštině

Slovo *hopea* (,stříbro, stříbrná‘) může ve finštině označovat: 1. lesklý, bílý ušlechtilý kov nebo slitinu, ve které je hlavní příměsí; 2. stříbrné barvy, např. stříbrošedý, stříbřitě bílý (Suomen kielen perussanakirja 1990: 226; dále jako SKP) a odpovídá tak českým výrazům *stříbro*, *stříbrná* (barva). Nejstarší zrekonstruovaná podoba slova *hopea* < *šopeða pochází z období rané prafinštiny a znamenala ,měkký‘. Příbuzná slova tohoto významu se vyskytují v některých sámských jazycích (Lul.S. *suohpē* nebo Ter.S. *sūbbeð*, ,měkký, ohebný‘). Ve všech baltofinských jazycích je tento tvar spojován s významem ,stříbro, stříbrná‘ (např. ka. *hopie*; est. *hõbe*, *hõpe*; vo. *əpəa*; liv. *ə'bdə*, *i'bdi*; ve. *hobed*), ale pouze v jižních nářečích vepštiny je slovo spojováno s původním významem ,měkký‘. (Suomen sanojen alkuperä 1992: 172; dále jako SSA.) V současnosti je v severní sámštině ve významu stříbro používán výraz *silba* (,stříbro, stříbrná‘), případně další odvozené termíny: *silbasaš* ,stříbrný‘, *silbet* ,postříbřit‘, *silbii* ,bohatý na stříbro, plný stříbra‘ (Sammallahti 1989: 396). V sámských jazycích zřejmě výraz pro stříbro chyběl a došlo k vypůjčení termínu ze sousedních severogermánských jazyků, jejichž mluvčí patrně pojem mezi sámské obyvatelstvo přinesli (srov. sociálněpolitická dominance jednoho etnika a tedy i jazyka, kterou zmiňuje Carole Biggam 2012: 55-56). O ustálenosti termínu v severní sámštině svědčí skutečnost, že z výpůjčky vznikla další slova odvozená podle pravidel a potřeb cílového jazyka.

V případě baltofinských jazyků se lze domnívat, že tento posun významu (měkký > stříbro, stříbrná) souvisel se skutečností, že pro stříbro v baltofinských jazycích výraz neexistoval a začalo se tedy popisovat kvalitami, které mělo. Měď, stříbro a zlato jsou pro své využití označovány jako „mincovní kovy“. Všechny tři jsou měkké a snadno kujné, především zlato. (Greenwood 1993: 1459-1460.) Stříbro je sice tvrdší než zlato ale měkčí než měď.⁴ Právě tato vlastnost se zdá být pravděpodobnou motivací pojmenování v ugrofinských jazycích.

⁴ K.A. Rasmussen Oy. Dostupné z <<https://www.rasmussen.fi/jalometallit/>>. [2017-04-18].

Slovo *kulta* (,zlato, zlatá‘) ve finštině označuje: 1. zářivě žlutý ušlechtilý kov a tento výraz lze použít o: a) penězích, majetku, bohatství a jiných věcech, které mají hodnotu; b) jako mazlivé oslovení o někom milém a blízkém (partner) nebo o malém dítěti; 2. zářivou, zlatavě žlutou barvu a v tomto případě lze označení použít i o jasném (slunečním) světle, odrazech na vodě apod. (SKP 1990: 570). Významy finských slov *hopea* a *kulta* jsou velmi podobné těm, které mají jejich odpovídající české ekvivalenty (srov. Slovník spisovného jazyka českého, dále jako SSJČ)⁵. Stejně je i to, že české výrazy *zlato*, *zlatá* mají širší pole významů než *stříbro*, *stříbrná*.

Finské slovo *kulta* (,zlato, zlatá barva‘) a stejně tak i jeho odvozené tvary *kullata* (,pozlatit‘) nebo *kultainen* (,zlatý‘) mají ekvivalenty v ostatních baltofinských jazycích. Např. ka. *kulta*, *kullata*, *kultaine*; ve. *kuld*, *kūđita*, *kuldeine*, *kūdaine*; va. *kulta*, *kulten*; est. *kuld*, *kullata*, *kuldne*. Jedná se o výpůjčku z germánských jazyků, kdy původní tvary v pragermánštině byly **gulpa-* a **gulða-*, které pochází z ide. **gh̥to-* ,zlatý kov‘. Tento tvar se přes starosev. *gull*, *goll* dostal do sámských jazyků: např. *ko'ldē* v Ter.S., a *gol'le* (Lu.S., Inar.S., Skol.S., Kild.S.). (SSA 1992: 432.) Ekvivalentem fin. *kulta* v sev.S. je *golli*, ze kterého se podobně jako u výrazu *silbi* odvozují další slova, např. *gollet* ,pozlatit‘, *gollas* ,zlatý‘, nebo *gollái* ,obsahující hodně zlata‘, (Nettidigisanat)⁶.

V případě použití výrazu *kulta* u toponym v severních nářečích finštiny, především v oblasti Tornionlaakso, je potřeba dávat pozor, zda se nejedná o sloveso *kultaa*, které znamená ,lovit (předměty) ve vodě (nebo jiné tekutině)‘, případně přeneseně ,vybírat si nejlepší kousky‘. Sloveso se využívá většinou právě ve významu lovení ryb pomocí (vlečné) sítě nebo vrší (SSA 1992: 432-433). Sloveso se s tímto významem vyskytuje i v sámských jazycích (*gol'det*) s významem ,sbírat smetanu, tuk‘, ,lovit něco z vody‘, ,vyhrabávat, vytahovat nejlepší kousky (jídlo)‘, (již.S. *gâldeh*, Lu.S. *kál'tâ*, sev.S. *goldâ*) a kromě finštiny a sámských jazyků se s ním lze setkat i v ugrických jazycích a to severní mansijštině, kde *χult-* znamená ,lovit ryby vlečením sítě‘ nebo ,hledat ve vodě potravu zobákem‘ (o vodních ptácích), a chantyjštině (*кoл*, *koл*⁷ již. *χut-*, vých. a sev. *χol*, *χoл*). (SSA 1992: 432- 433.)

⁵ Dostupné z <<http://ssjc.ujc.cas.cz>> [2017-03-02]. Viz hesla *zlato*, *zlatý*, *stříbro*, *stříbrný*.

⁶ Nettidigisanat <<http://sanit.oahpa.no/fin/sme/>> [2017-03-02].

⁷ Neznělý laterální konzonant (párový ke znělému L) (SSA 1992: 15).

V souvislosti s výrazy *hopea* a *kulta* je třeba uvést i slovo *vaski* („měď, měděný“, případně „mosaz, mosazný“) a to nejen kvůli využití názvu kovu pro označení barvy, ale pro etymologické vztahy a především významy, které toto slovo v uralských jazycích může mít. *Vaski* označuje kov načervenalé barvy a v této podobě a významu se vyskytuje v dalších ugrofinských jazycích: v sámských (sev.S. *væi'ke*, Inar.S. *veški*); mordvinských jazycích (*uške* nebo *uskä* „kovové případně mosazné lanko, řetízek“); v marijštíně (*waž*, *wož* „ruda“, pouze ve složeninách typu „železná ruda“), v udmurtštině (–*veš*: *azveš* „stříbro“); v komských jazycích (–*jš**: *ezjš* „stříbro“); v mansijštině, kde v různých nářečích může mít různé tvary (již. –*küş*: *ätküş*, vých. *wəs*: *ᳵwəs*, záp. –*wəš*: *atwəš*, sev. –*wəs*: *atwəs*, s významem „olovo“ a v sev. oblastech „železo; peníze“, kde je patrný vliv chantyjštiny: *wǎχ*, *ǒχ* „měď; železo; peníze“); v maďarštině *vas* „železo“, a dokonce i v samojedských jazycích (např. v něnetčině *óese* nebo *ješe* „železo; peníze“). Zajímavou skutečností je, že v ide. jazycích se vyskytují slova, která připomínají uralské jazyky, srov. *wäs*, *yasa* (tocharština) mající význam „zlato; zlatá“, nebo *oski* „zlato; zlatá“ (arménština), a s nimi související *aurum* (latina) nebo *áuksas* (litevština), kdy obě slova znamenají „zlato“. Existuje názor, že se jedná o výpůjčky z uralských jazyků, ale zároveň byla vyslovena i domněnka, že se může jednat o opačný proces (tedy výpůjčky z ide. jazyků). Patrně se jedná o tzv. „putující slovo“ (Wanderwort, fin. *kulkusana*), které se do různých jazyků dostalo odděleně, což vysvětluje i hláskové rozdíly mezi různými jazykovými variantami. (SSA 2000: 416.)

3.2 *Kulta* a *hopea* jako (základní) výrazy pro barvy

Významy slov *kulta* a *hopea* ve finštině uváděné ve slovnících SKP a SSA (viz kap. 3.1) ukazují, že oba výrazy jsou využívány i jako barevná označení, stejně jako je tomu u jejich českých ekvivalentů (SSJČ). Pozice těchto výrazů jako barevných označení je však do určité míry sporná, respektive v publikacích (česko-, finsko- i anglickojazyčných), které byly využity pro tuto teoretickou část, jsou barevná označení *zlatá* a *stříbrná* uváděny velmi okrajově (jako další možné barevné termíny). Výjimkou jsou publikace *Värien nimitykset Suomessa ja lähisukukielissä* (Koski 1983) a *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech* (Štěpán 2004), které

se obě zabývají barevnými označeními z lingvistického hlediska. V případě druhé publikace je zaměření na širší okruh barevných označení dán právě výskytem barev v toponymech, kde se barevná označení mohou chovat jinak než v běžném použití.

Koski výrazy *kulta* a *hopea* mezi základní výrazy pro barvy nezařazuje, nicméně v souvislosti s jejich využitím jako barevných označení uvádí jejich častý výskyt jako určující části složenin pro různé další barevné názvy. Základní částí v těchto složeninách je některý ze základních výrazů pro barvy a v určující části je použito substantivum, které odkazuje na původ barvy, případně je založeno na přirovnání. Většinou se jedná o drahé kovy *kulta*, *hopea*, *kupari* („měď“), drahé kameny nebo jiné přírodní materiály. Obzvláště často se využívají právě *kulta* a *hopea*: např. *hopeanvalkoinen* („bílý jako stříbro, stříbřitě bílý“), *hopeanharmaa* („stříbrošedý“), *kullankeltainen* („zlatavě žlutý, zlatožlutý“), *kuparinpunainen*, *kuparinruskea* („měděně rudý“), *hiekkankeltainen* („pískově žlutý“). (Koski 1983: 38, 322-323.)

Obě barevná označení, *kulta* i *hopea*, jsou odvozena od barvy kovů a lze je tedy považovat za sekundární. Za sekundární jsou ze stejného důvodu považovány i jejich ekvivalenty v češtině. Sekundární označení barev jsou vždy polysémní a transparentní, protože jejich název byl odvozen od entity (objektu), jejichž charakteristickou barvou jsou; jedná se o tzv. ontologickou metonymii (Casson 1997: 233, 236). Casson uvádí, že barevná označení *gold* „zlato, zlatý“ a *silver* „stříbro, stříbrný“ se objevují od období střední angličtiny a jsou příkladem raných transparentních termínů, kdy se název kovu začal využívat i pro označení peněz (*gold* i *silver* přibližně od 9. století), později pro tkané a vyšívané látky a nakonec, v průběhu 15. století, jako označení barvy (ibid. 231). Je pravděpodobné, že i v jiných jazycích došlo k podobnému vývoji a rozšířením užití zlata i stříbra se postupně rozšířilo použití jejich názvů pro jiné materiály odpovídající barvy.

Barevné označení *stříbrný* je přiřazováno do sémantického pole bílé barvy. Význam tohoto adjektiva se projevuje v některých toponymech, kde se toto označení „velmi často vztahuje ke zbarvení a lesku některých hornin“ nebo „k charakteru vody“. Právě v případě vody však mohlo dojít „k dalšímu posunu a to směrem k významu „čistý, průzračný, křišťálový““. (Štěpán 2004: 65-66.) Podobným způsobem lze adjektivum *zlatý* zařadit do sémantického pole žluté barvy. V toponymech toto

barevné označení odkazuje také k lesklým horninám. Další významy se však mohou týkat i těžby zlata nebo kvality půdy. (Štěpán 2004: 74-75.) Jana Matúšová zmiňuje, že se mohlo jednat i o „ironické pojmenování pozemků neúrodných“. Podle dalších výkladů, které jsou však méně pravděpodobné, odkazuje označení k barvě zralé pšenice, podzimního listí nebo nálezů starých (vzácných) předmětů, tyto varianty však nejsou považovány za pravděpodobné. (Matúšová 1995: 412.) Za předpokladu podobného posunu významu i v sémantice finských slov *kulta* a *hopea*, alespoň v případě toponym, přestává barevné označení být explicitně sekundární, protože do určité míry ztrácí svou transparentnost a přímé spojení s entitou, od které bylo odvozeno.

Pozici slov *kulta* a *hopea* jako barevných výrazů ve finském jazyce lze popsat i pomocí kritérií, která navrhli Berlin a Kay (viz kap. 1.4). Výsledky srovnání podle kritérií 1-7 jsou následující:

- (1) Oba termíny, *kulta* i *hopea*, jsou monolexémní.
- (2) Jejich hyponymie může být sporná. *Kulta* se dá zařadit do sémantického pole žluté barvy (fin. *keltainen*) a *hopea* do sémantického pole bílé barvy (fin. *valkoinen*), stejně jako je tomu u ekvivalentů v českém jazyce. Příslušnost do sémantických polí těchto barev je řadí mezi základní výrazy pro barvy a lze je tedy považovat za velmi ustálené. Navzdory zařaditelnosti k jiným hyperonymům však v sobě obě barvy, *kulta* i *hopea*, nesou výrazný prvek **jasu**, který ve žluté ani bílé barvě není (tak silně) přítomný. Právě díky němu mohou *kulta* a *hopea* vyjadřovat něco víc, jakoby jiný rozměr barvy, než jejich hyperonyma. *Kulta* i *hopea* sice mají společný prvek jasu, ale každá barva patří do opačných skupin tzv. teplých (*kulta*) a studených barev (*hopea*). Vzhledem k tomu, že se ve složených kompozitech vyjadřujících barvu na základě přirovnání vyskytují kombinace *kullankeltainen* („zlatožlutá“) nebo *hopeanvalkoinen* („stříbřitě bílý“), se může zdát, že každá z barev přirozeně tíhne ke svému hyperonymu a dále jej v rámci sémantického pole upřesňuje prostřednictvím prvku jasu.

- (3) Použití barevných termínů *zlatá* a *stříbrná* není (výrazně) omezeno konkrétním kontextem. Spíše by se dalo hovořit o omezenosti na základě výskytu, protože tyto barvy se nevyskytují tak často jako ty, které lze s naprostou jistotou považovat za základní.
- (4) Oba dva termíny je možné považovat za ustálené.
- (5) Od obou termínů lze (do určité míry) odvozovat nová slova. Ve fin. *kullata*, *kultainen*, *hopeoida*, *hopeinen* (viz kap. 3.1).
- (6) U obou termínů je v názvu obsažen typický nositel těchto barev a jsou proto považovány za sekundární, nicméně význam, který často zprostředkovávají může být od původního označení materiálu posunutý a sémanticky širší.
- (7) Ohledně původu výrazů *kulta* a *hopea* ve finštině lze říct, že *hopea* je velmi staré slovo ugrofinského původu (vzhledem k jeho výskytu), jehož význam se v průběhu doby posunul (viz kap. 3.1). Není ovšem tak staré jako *vaski*, (s ohledem na jeho výskyt ve většině uralských jazyků se dá předpokládat, že existovalo již v prauralštině), které v některých případech mohlo mít právě význam ‚stříbro, stříbrný‘, případně i ‚železo, olovo, peníze‘, případně i ‚zlato, zlatá‘. Slovo *kulta* se do finštiny dostalo z germánských jazyků patrně v druhé polovině 1. tis. n. l. a za „nedávnou“ výpůjčku ho tedy považovat nelze (byť je oproti základním výrazům pro barvy, které ve finštině jsou, podstatně mladší).

Vzhledem k tomu, že v některých bodech nelze dát naprosto jednoznačnou odpověď, je podle uvedených kritérií pozice barevných označení *kulta* a *hopea* mezi základními výrazy pro barvy ve finštině sporná. Tato barevná označení tedy není možné považovat za základní, na druhou stranu je však nelze považovat ani za okrajové (nezákladní): vzhledem k jejich ustálenosti, schopnosti vytvářet modifikace a kolokovat (srov. Biggam 2012: 38; Koski 1983: 322-323, 333) a také vzhledem k jejich výskytu v toponymech. S podobným problémem (významnost nezákladních výrazů pro barvy) se při svém výzkumu setkal i Charles Taft (1997) (viz kap. 1.3), a proto prezentoval myšlenku, že inventář základních barev může být širší než původních 11 barev stanovených Berlinem a Kayem (1969).

S ohledem na skutečnost, že jednou z vlastností barev je kromě odstínu právě jas, a vzhledem k tomu, že ve finštině nejsou jiná označení, která by tuto vlastnost (rozměr barev) mohla vyjádřit, uchylují se mluvčí velmi často právě k použití výrazů *kulta* nebo *hopea*, podle toho, zda se jedná o teplé nebo studené (respektive achromatické) barvy. V této souvislosti lze zmínit případ barevných označení v angličtině (Casson 1997, viz kap. 1.1). Přibližně mezi 6. a 15. stoletím došlo k přechodu od barevných termínů vyjadřující primárně jas k barevným termínům vyjadřujícím primárně odstín. Zároveň se však v době, kdy byl přechod dokončen, ustálilo použití názvů kovů (*gold*, *silver*) jako označení pro barvy. Je dost možné, že právě proto, že bylo potřeba doplnit chybějící výrazy pro vyjádření jasů.

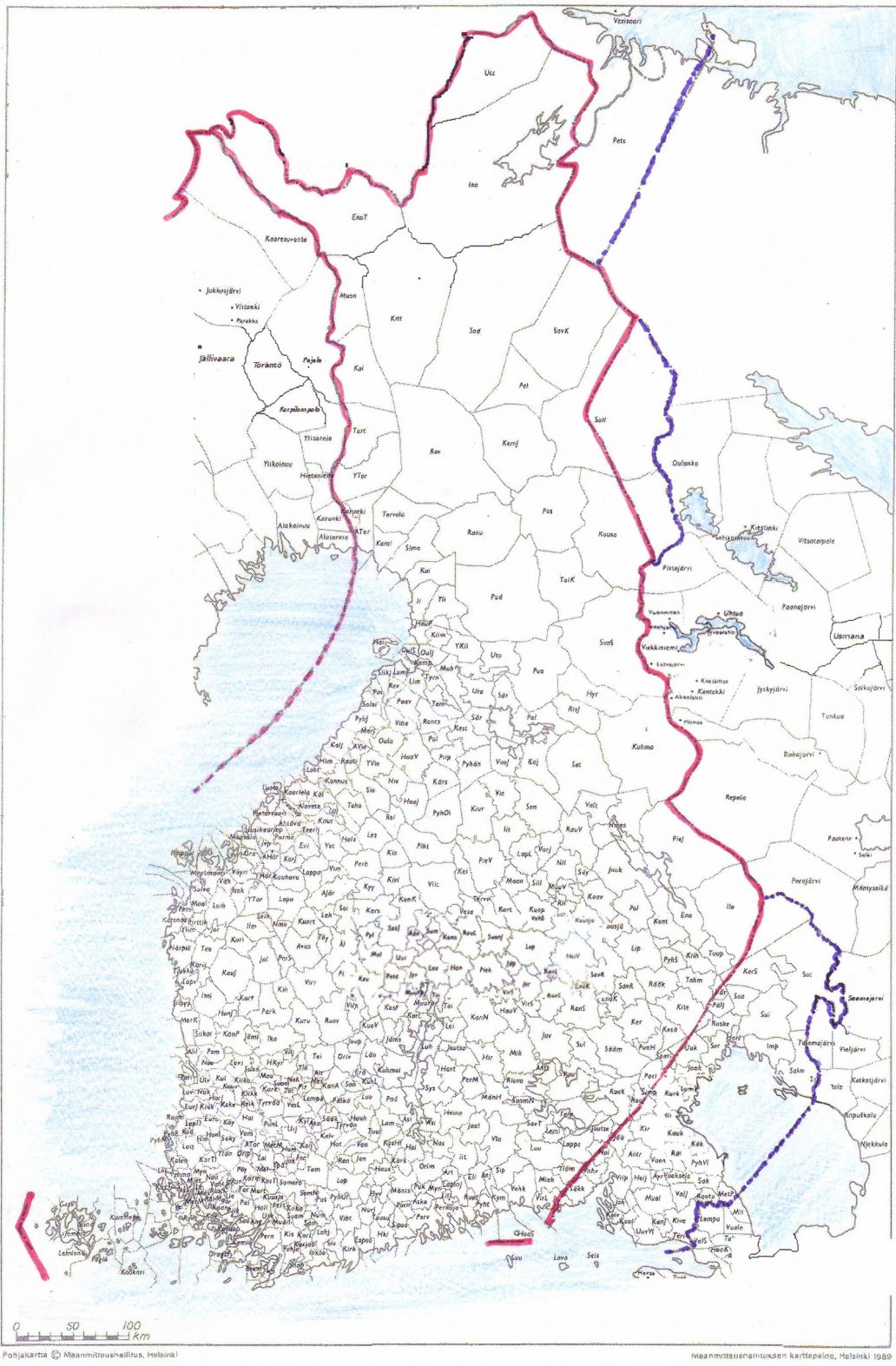
Lze se domnívat, že i ve finštině je jas vnímán jako důležitá vlastnost barev a zároveň v jazyce může být pocíťována určitá absence odpovídajících výrazů. To může být důvodem, proč je pozice barevných označení *kulta* a *hopea* tak silná. Nepatří sice do základních výrazů pro barvy, ale zároveň je nelze považovat za okrajové.

Ve své práci budu tato barevná označení považovat za sekundární. Důvodem je: 1) určitá ustálenost tohoto pojetí a 2) také skutečnost, že (zatím) neexistuje termín, kterým by se tento typ barev dal označit (takřka na hranici mezi primárními a sekundárními barevnými označeními co do důležitosti a frekvence použití); 3) dá se předpokládat, že především v případě toponym budou barevná označení mít i jiné významy než primárně barevné (srov. Štěpán 2004: 65-66, 74-75) a dají se očekávat další konotace a posunutí významu, jejichž výzkum je náplní této práce.

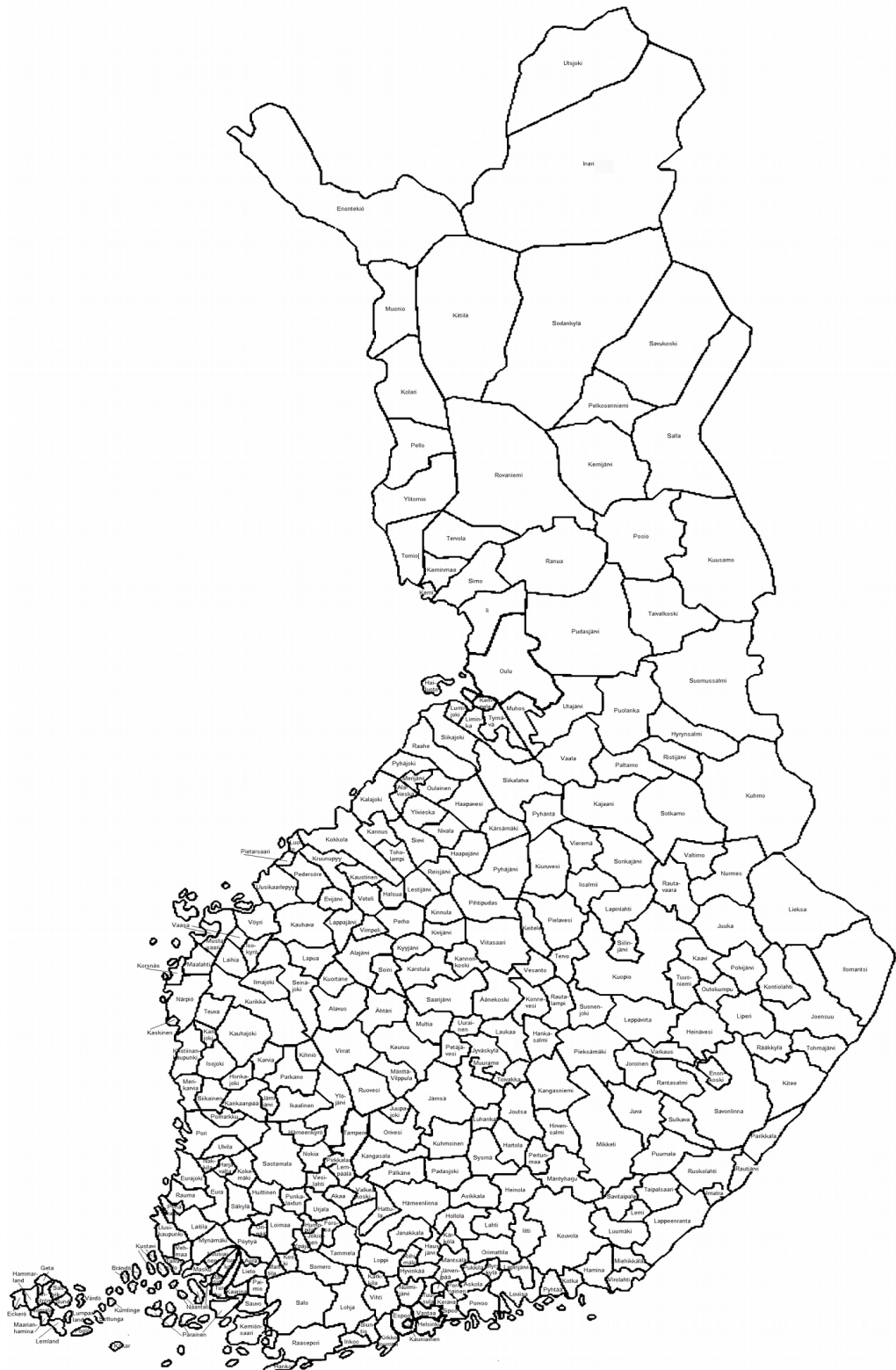
4. TOPONYMA A TOPONOMASTIKA VE FINSKU

Popis situace ve finské toponomastice, respektive dostupnosti a zpracování materiálu a také vysvětlení základních termínů, uvádím pro lepší porozumění povaze materiálu, který je v této práci analyzován. Informace týkající se sběru, uspořádání sbírek a jejich současného zpracovávání a využití pocházejí z webových stránek Centra pro výzkum domácích jazyků v Helsinkách (fin. KOTUS), jehož součástí je právě i *Archiv jmen* (fin. název je *Nimiarkisto*, dále uváděno jako NA). Dále pak v z konzultací (v průběhu září a října 2016) s Helinä Uusitalo, která má tyto sbírky na starosti.

V následujících částech práce, kde se zabývám toponomastikou a toponymy *Hopea-* a *Kulta-*, se snažím uvádět co nejvíce konkrétních příkladů včetně jejich lokace. U příkladů je uváděna jako lokace farnost a to proto, že toponyma jsou v NA takto zaznamenaná a dohledatelná. Ve zdrojových tabulkách, které jsem z materiálu vytvořila za účelem analýz, uvádím vedle farnosti i současnou administrativní jednotku (obec), kterou lze dohledat jednodušeji (přes internet) než farnosti. Rozdělení Finska podle farností je zobrazeno v Mapě 1 a administrativní rozdělení na obce v Mapě 2 (aktuálně k červnu 2017).

Mapa 1. Finsko – rozdělení na farnosti. Zdroj: Nimiarkisto 2016, (upraveno).

Mapa 2. Finsko – rozdělení na obce. Dostupné na https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/19/Finnish_municipalities_2017.png [2017-09-12]

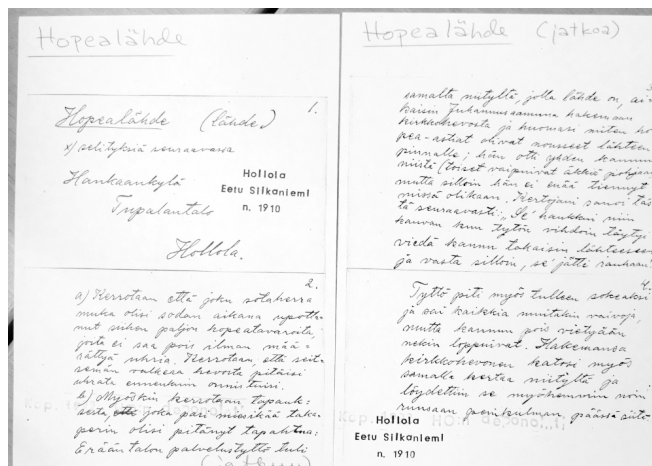
4.1 Toponomastika ve Finsku

Zájem o toponyma a jejich sběr má ve Finsku dlouhou tradici a významněji se začal projevovat od 2. pol. 19. století (doba národního probuzení). Systematický sběr začal probíhat od roku 1915 s cílem zajistit materiál pro potřeby historického a jazykového výzkumu.

Toponyma jsou v NA uchovávána ve formě kartotéčních lístků (viz Obrázek 1 a 2). Součástí sbírek v NA jsou kromě toponym i mapy, vlastní jména a jména sebraná z různých historických dokumentů. V knihovně NA (KOTUS) je k dispozici také odborná literatura a kromě toho i absolventské práce zabývající se onomastikou, jejichž množství svědčí o velkém zájmu o tuto oblast (viz Obrázek 3).

Obrázek 1. Kartotéční lístky. (Nimiarkisto 2016.)

Obrázek 2. Záznam toponyma *Hopealähde* na dvou kartotéčních lístcích. (Nimiarkisto 2016.)

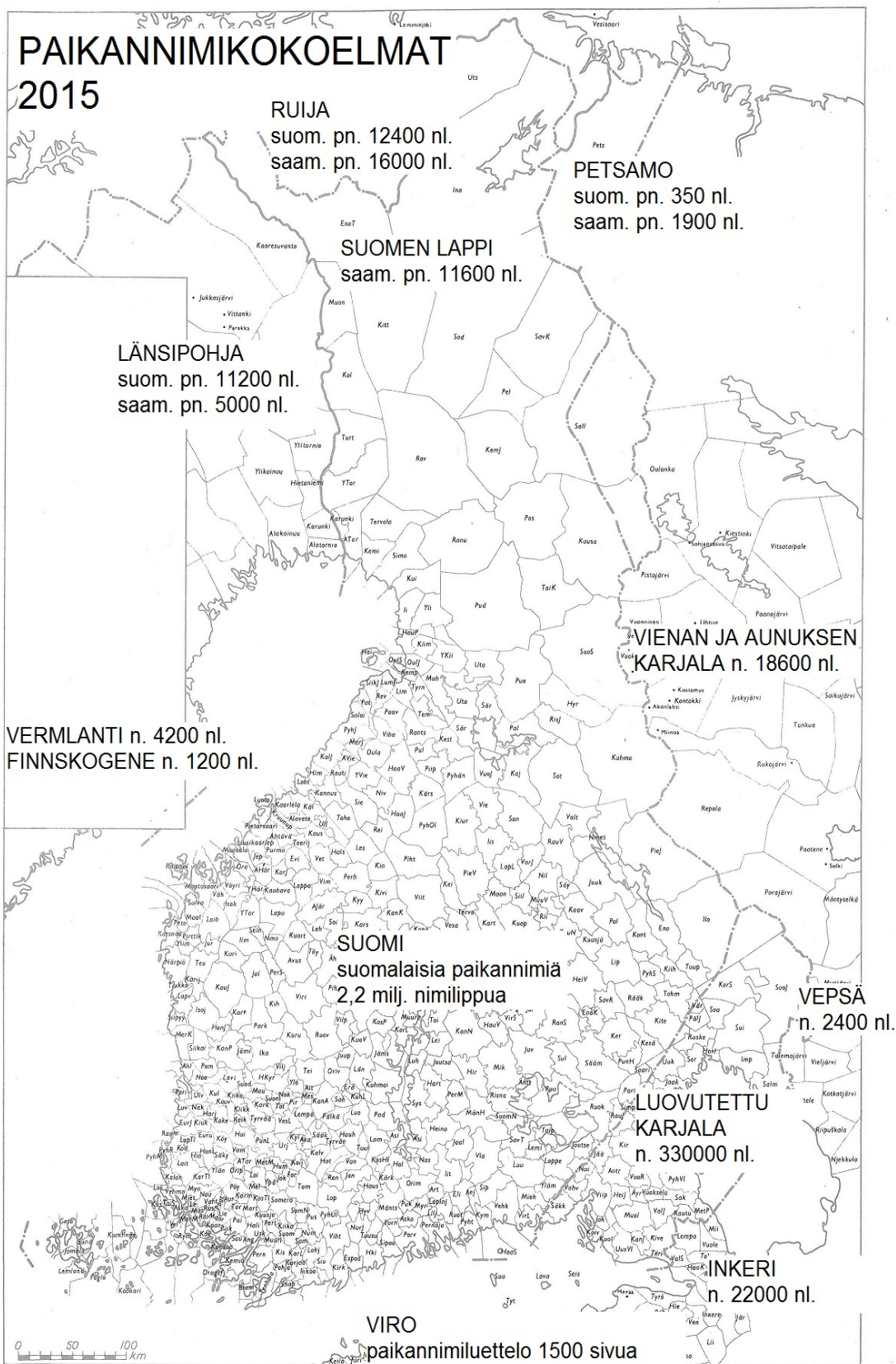

Obrázek 3. Absolventské práce zabývající se finskými jmény. (KOTUS a Nimiarkisto 2016.)

Formát záznamu toponyma zpočátku nebyl jednotný a ustaloval se postupně. Zpočátku se používal systém deseti otázek, který měl pomoci získat základní informace o toponymu, ale postupně se od něj upustilo a záznam se stal volnější. Od roku 1934 se k jazykovým informacím o toponymu na kartotéčním lístku začala uvádět i přesná pozice na mapě, nicméně tato informace záležela na autorovi sběru, který jí mohl, ale nemusel uvést. Od roku 1938 byla toponyma ve sbírkách uspořádána v abecedním pořadí podle farností (fin. *pitäjä*). Tato sbírka toponym, seřazená geograficky, je označovaná jako *pitäjänkokoelma* („sbírka podle farností“). Toto uspořádání je v archivu zachováno dodnes, byť během doby docházelo k administrativním změnám a v současnosti je základní administrativní jednotkou obec. Od 50. let začal pro zjednodušení výzkumu vznikat ještě obecný registr toponym (*yleiskokoelma*), který zahrnuje kopie všech kartotéčních lístků uspořádaných pouze abecedně bez ohledu na geografickou oblast.

Do sbírek patří nejen toponyma z území současného Finska ale i z oblastí mimo Finsko (z nichž některé dříve byly jeho součástí). V těchto oblastech se finsky hovořilo nebo stále ještě hovoří a používání finštiny se odrazilo i v tvorbě toponym. Patří sem oblast Karelské šíje a Ladožské Karélie, tzv. odstoupená Karélie, kterou „Finsko po válkách 1939-1944 odstoupilo Sovětskému svazu“ (Himmelová 2014: 10). Dále oblast severního Švédska (Tornedalen, v NA označováno jako *Länsipohja*), nebo oblast tzv. „Lesních Finů“ (fin. *metsäsuomalaiset*) na hranicích středního Švédska a Norska (oblasti *Vermlanti*, *Finskogene*). Sbírký toponym z těchto oblastí a i z dalších oblastí, které s finštinou souvisí, ale nachází se mimo oblast současného Finska, jsou zaznamenány v Mapě 3.

Sběr toponym probíhal a probíhá v terénu, formou rozhovorů s obyvateli (informanty), kteří v dané lokalitě žijí. Informanté byli vždy jen stálí obyvatelé dané oblasti. Zajímavé je, že informanti byli především muži a to proto, že se jako lovci nebo rybáři v oblasti pohybovali více a znali ji lépe než ženy.

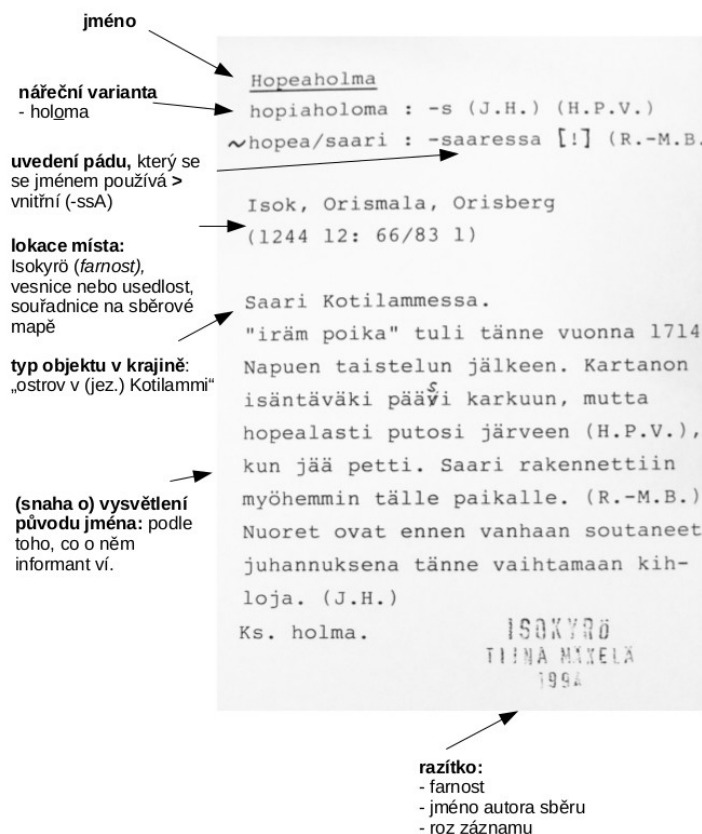

Mapa 3. Finsko – rozsaň jednotlivých sbírek podle oblastí. Zdroj: Niimiarkisto, 2016.
Vysvětlivky: n. = asi, nl. = kartotéční lístek (záznam)

Autor sběru se do dané oblasti mohl vrátit i později, nebo se v ní pohyboval (i v jiném roce) další autor sběru a často se tak stalo, že se dané toponymum může v kartotéce vyskytnout několikrát, protože pro jistotu se sbíralo a zaznamenávalo všechno, bez ohledu na to, zda už záznam existoval nebo ne, a o množství záznamů sbírající často neměl přehled. Zpravidla pak při identifikaci pomůže právě jméno autora sběru a rok, kdy sběr probíhal (uvedeno na razítku, které je součástí záznamu). Dále byla při sběru snaha zjišťovat správnost názvů toponym a jejich pozice na každé mapě, která je pro danou oblast vydaná finským kartografickým ústavem (fin. *maanmittauslaitos*).

Kartotéční záznam má pak zpravidla následující formu a obsah, přičemž ne všechny položky jsou vždy zahrnuty (viz Obrázek 4).

- a) jazykové informace: jméno (toponymum) v psané podobě i v mluvené podobě, na kterou má zpravidla velký vliv nářečí dané oblasti, jeho skloňování (především to, zda se při skloňování používají u jména vnitřní nebo vnější pády);
- b) lokace: název obce, farnosti, přesná poloha v rámci farnosti, odkaz na mapu;
- c) typ místa, ke kterému jméno odkazuje, např. dům, jezero, skála apod.;
- d) různá fakta související s místem pojmenování nebo vysvětlením původu jména;
- e) související toponyma, která mohou vzniknout odvozením od původního objektu pojmenování („řetězením“); tato další toponyma jsou často uváděna rovnou ve tvaru výslovnosti (nářečí dané oblasti), jsou podtržená a psaná malým písmenem; tato toponyma (fin. *liitynnäisnimet*, „jména vzniklá připojením“) zpravidla nemají vlastní kartotéční lístek;
- f) razítko autora sběru (jméno a rok, kdy byly informace sebrány).

Obrázek 4. Kartotéční záznam toponyma Hopeaholma.
(Nimiarkisto 2016.)

Nejintenzivněji sběr probíhal v letech 1961-1980, kdy bylo osobám sbírajícím toponyma přidělováno stipendium a sběru se věnovali jednak studenti finštiny (v rámci studia povinně), místní učitelé, badatelé, ale i zájmoví sběratelé. U studentů byl počet sebraných toponym průměrně 200 na osobu, ale u stipendistů, badatelů a sběratelů ze zájmu mnohem víc (často i 500-600 jmen na osobu). Předpokládá se, že v té době bylo shromážděno asi 95% veškerých toponym. Poté se podmínky sběru zhoršily především v důsledku přesunu obyvatel z venkova do měst. Pro povzbuzení zájmu o sběr toponym byly vyhlašovány různé soutěže (ve sběru) – hlavně pro oblasti odstoupené Karélie. V současnosti se tyto soutěže stále pořádají, bývají však zaměřené hlavně na sběr hovorových pojmenování.

Sběr toponym obecně tak probíhá nadále, ale v mnohem menší míře. V roce 2015 bylo ve sbírkách NA 2,7 mil. toponym z celého Finska a přilehlých oblastí. Kromě papírové podoby v kartotékách archivu budou toponyma dostupná i digitálně, protože od roku 2014 probíhá za podpory Finského ministerstva školství a kultury projekt digitalizace veškerých sbírek NA (tedy kromě toponym i mapy, osobní jména a další). Vytváření digitálního archivu a databáze probíhá v rámci programu k oslavě výročí 100 let samostatnosti Finska (6.12.1917) a jeho dokončení je plánováno na prosinec 2017.

4.2 Finská toponyma – klasifikace a rozdělení

Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá finskými toponymy, využívám finský způsob klasifikace, který se od českého v některých ohledech výrazně liší. Tyto rozdíly se týkají především rozdělení podle označovaného objektu na **pomístní jména** (označení přírodních, neosídlených objektů) a **místní jména** (jména sídel) v české toponomastice (Štěpán 2004: 28), a také následného rozdělení různých objektů do jednotlivých skupin.

4.2.1 Klasifikace toponym podle označovaného objektu

Pro informaci a srovnání uvádím dělení **pomístních jmen** v české toponomastice. Do této skupiny jsou zařazována: *hydronyma* (označení vodních ploch a toků, např. jména moří, jezer, zálivů, zátok, průlivů, řek, potoků, peřejí apod.); *oronyma* (označení členitostí v terénu: např. jména hor, kopců, hřbetů, vyvýšenin, údolí, mokřin apod.); *jména pozemků* (obdělávaných i neobdělávaných): louky, pole, lesy, pastviny apod.); *jména cest*; *jiné objekty*, které člověk vytvořil v krajině (domy, kapličky apod.), (Olivová-Nezbedová 1995: 15-16).

Ve finské toponomastice se nerozlišuje mezi pomístními a místními jmény a používá se obecné označení *paikannimi* („jméno místa“, tedy toponymum). Základní rozdělení podle označovaného objektu je na **luontonimet** („jména označující objekty v přírodě“) a **kulttuurinimet** („kulturní jména“, tedy taková, které souvisí s člověkem a jeho činností). Odlišné je pak i rozdělení různých krajinných prvků do uvedených skupin a to především u názvů souvisejících s vodou.

A) Luontonimet se rozdělují na:

- a) *maastonimet* („jména prvků v terénu“) – kopce, kameny, porosty, mokřady apod.;
- b) *vesistönimet* („jména krajinných prvků související s vodní plochou“) – ostrohy, ostrovy, zátoky, jezera, potoky, řeky apod.

B) Kulttuurinimet zahrnují:

- a) *asutusnimet* („jména sídel“) – obce a jejich části, usedlosti, domy, chaty, apod.;
- b) *artefaktinnimet* („jména označující lidské výtvoř“) – např. cesty, stezky, mosty, neobydlené stavby (např. seníky a stodoly) apod.;
- c) *viljelysnimet* („jména pro pozemky a obhospodařovanou půdu“) – pole, louky a pastviny. (Ainiala et al. 2008: 90-91.)

U mnohých toponym může dojít ke změně a to především v souvislosti se zemědělským využitím, kdy se z názvu označujícího přírodní prvek stane název vztahující se k lidské činnosti nebo naopak. Například vysušením močálu nebo vykloučením lesa vznikne pole, případně je tento zemědělský pozemek ponechán ladem a opět se stane mokřinou nebo zaroste (srov. Kiviniemi 1990: 36). Tato skutečnost však poměrně ztěžuje identifikaci a přesné zařazení některých toponym, především v případě pojmenování prvků v terénu a pojmenování zemědělských ploch.

4.2.2 Klasifikace toponym podle počtu uživatel

Toponyma lze také rozdělovat podle počtu uživatel na **mikrotoponyma** (*mikrotoponyymit*) používaná pouze v malém okruhu lidí, kteří místo a název znají, a **makrotoponyma** (*makrotoponyymit*), obecně známá jména významných objektů. Kiviniemi (1990: 21) uvádí, že v případě mikrotoponym se jedná především o názvy zemědělských pozemků a krajinných prvků v terénu, která se vyskytují tak často, že mají blízko k apelativům (i v rámci jedné vesnice se mohou vyskytovat opakovaně, pro různá místa) a jsou relativně rychle proměnlivá, tedy vznikají a zanikají rychleji, než je tomu u makrotoponym, která jsou zpravidla dobře známa širší skupině uživatel. Přesné vymezení mezi těmito dvěma skupinami není možné určit s naprostou přesností, ale se dá říci, že makrotoponyma jsou většinou názvy sídel a významných krajinných prvků, především jezer. (Ainiala et al. 2008: 89-90, 93.)

4.2.3 Pojmenování, forma a slovtvorné hledisko

Na vzniku toponym se podílejí stejné jazykové procesy jako při utváření jiných slov slovní zásoby. Nejčastějším způsobem utváření slov ve finštině je **skládání** a tímto způsobem vznikla většina finských toponym. Kromě toponym vzniklých skládáním se ve finštině vyskytují i toponyma **odvozená** a **neodvozená**. Ve finské toponomastice jsou toponyma rozdělována na ta, která mají pouze jednu pojmenovávací část (*yksiosainen*), a na ta, která se skládají ze dvou pojmenovávacích částí (*kaksiosainen*), tedy složeniny.

a) Složená toponyma se skládají z určující části (fin. *määriteosa*) a základní, určené, části (fin. *perusosa*). První (určující) část toponyma poukazuje na specifický rys daného místa, který ho odlišuje od ostatních stejného typu. Nejčastěji se v této části používají slova vyjadřující protiklad, popisující polohu nebo blíže charakterizující dané místo (např. typ lesního porostu). Druhá (základní) část vyjadřuje typ krajinného prvku, o který se jedná (jezero, kopec apod.). (Ainiala et al. 2008: 87, 91, 93, 96-98.). Příkladem může být toponym *Hopealammi* (označení jezírka, far. Asikkala): určující část *hopea* („stříbrný“) a základní část *lammi* („jezírko“). Dá se říci, že u většiny takto vzniklých toponym je poměrně jednoduché odvodit jejich význam nebo alespoň to, o jaký krajinný prvek se jedná. Složená toponyma (skládající se ze dvou pojmenovávacích částí) mohou být jednoslovná (viz *Hopealammi*) nebo dvouslovná, přičemž první slovo se chová jako určující část a

druhé jako základní část, tento typ pojmenování je však méně častý (Ainiala et al. 2008: 96, 100). Příkladem ze sebraného materiálu mohou být: *Hopeasuon mäki* (,kopec u stříbrné mokřiny‘) nebo *Iso Hopeasaari* a *Vähä Hopeasaari* (,velký‘ a ,malý stříbrný ostrov‘), přičemž mezi oběma ostrovy je průliv *Hopeasalmi* (far. Iitti).

b) Neodvozená toponyma mají pouze jednu pojmenovávací část a jsou jednoslovná. Většinou se jedná o apelativa, která by se objevila v základní části, např. *Kallio* (,skála‘) – městská část Helsinek. Motivací takového pojmenování může být předpoklad, že místo je uživatelům tak známé, že není potřeba ho dále určovat. Stejně tak se však mohou jako samostatná, neodvozená toponyma objevit slova, která se v běžnějších případech vyskytují jako určující část, například právě *Hopea* (označení skaliska; far. Koski Hl.) nebo *Kulta* (označení louky; far. Marttila).

c) Odvozená toponyma. Z hlediska odvozování je při vytváření toponym nejvýznamnější sufix *-la/lä* a názvy vzniklé jeho prostřednictvím patří k nejčastějším finských toponymům (Ainiala et al. 2008: 94, 103). Tento sufix odkazuje k místům vytvořeným člověkem, související s jeho činností, případně člověkem či jinou bytostí (či zvířetem) obývaným. Nejčastějším základem těchto odvozenin jsou substantiva a to především pojmenování zvířat a lidí (včetně vlastních jmen) a odvozený tvar pak vyjadřuje, že tam daný člověk nebo tvor žije (např. *Mattila* ,U Mattiho, Mattiho usedlost‘) (Iso suomen kieliopin verkkoversio §186, dále jako VISK). V případě toponym se tedy jedná hlavně o místní jména sídelní odvozená od vlastních jmen (Ainiala et al. 2008: 103). Příklady ze sebraného materiálu mohou být *Kultala* (označení lesíku; far. Joroinen) nebo *Hopeala* (název skupiny domů; far. Luumäki).

Další sufixy, které se často vyskytují v označení krajinných prvků mohou být: *-nne* (např. *jyrkänne* ,prudký sráz‘), *-nko/nkö* (např. *alanko* ,nížina‘), *-nto/ntö* (např. *suvanto* ,tišina na řece‘), *-elma/elmä* (např. *notkelma* ,kotlinka, údolíčko‘), *-kko/kkö* (např. *kuusikko* ,smrčí, smrkový lesík‘), *-(i)sto/stö* (např. *vuoristo* ,pohoří‘), *-ke* (*saareke* ,ostrůvek‘), *-are/äre* (např. *kumpare* ,balvan, vyvýšeninka‘), (VISK §185). Derivační sufixy *-re*, *-ke* mohou mít v případě krajinných prvků deminutivní význam (VISK §211). Dále se může objevit sufix *-ma/mä*, který je též využíván v označení míst (např. *asema* ,stanice, pozice, místo, poloha‘), (VISK §188). Suffixem, který také vyjadřuje místo (ve vztahu k činnosti), je *-(i)mo/mö*

(např. *leipomo* ‚pekárna‘), (VISK §258). Takto odvozená slova se v toponymech vyskytují velmi málo. Důvodem je především skutečnost, že většina toponym jsou složeniny a u nich je jako základní část velmi často vybírán obecnější (a neodvozený) termín (srov. Ainiala et al. 2008: 92). Na druhou stranu jsou tato odvozená slova často využívána právě na kartotéčním lístku NA pro popis pojmenovaného objektu (např. *kumpare*, *notkelma*, *suvanto*, apod.).

Ve finské toponomastice jsou toponyma nahlížena spíše z hlediska jejich formy než ze slovtvorného hlediska, které se v ní však samozřejmě odráží. Forma toponyma je při jeho interpretaci stejně důležitá jako jeho sémantický obsah, protože se do jisté míry překrývají a nelze je tedy oddělovat. Hovoří se o tzv. syntakticko-sémantické klasifikaci (Ainiala et al. 2008: 98-101.)

Ve formě a sémantice toponyma se často odráží i motivace pojmenování. Tato východiska se ve finské toponomastice dělí na čtyři hlavní skupiny: a) lokace místa; b) přírodní prvek, který je pro dané místo charakteristický; c) referent, který se na daném místě vyskytuje; d) vztah místa k člověku. Nicméně se stává, že jedno pojmenování může mít několik různých motivací. (Ainiala et al. 2008: 100, 108-109.). Nejčastějším východiskem pojmenování je u finských toponym lokace místa (Kiviniemi 1990: 155).

4.2.4 Způsoby pojmenování

a) Přímý způsob pojmenování podává přímou informaci o lokaci místa nebo jeho vlastnostech. Mezi jménem a místem je přímý významový vztah. Např. *Valkeajärvi* (‚bílá jezera‘) má patrně vodu světlejší než jiná jezera v okolí. Často je jako pojmenovací část využito jiné toponymum. Např. *Saarijärvi* (‚jezero s ostrovem‘ a pro lesík, který je okolo něj, pak *Saarijärvenkangas*. Tento typ toponyma se finsky nazývá *liitynnäinen* (od slovesa *liittyä* ‚připojit se‘) a jedná se o názvy, které vznikají „řetěžením“, tedy připojováním k „původnímu jménu“ (*kantanimi*), které se přenáší na další (ve srovnání s ním méně důležité) objekty v blízkosti. Pokud se tímto způsobem okolo „původního jména“ vytvořila dvě nebo více dalších pojmenování, hovoří se o tzv. *nimiryväs*, doslova ‚hroznu jmen‘ (Ainiala et al. 2008: 101-102). Volněji by se dal použít termín „klastr“.

Příkladem klastru v sebraném materiálu je *Hopeahiekka* (‘stříbrný písek’, tzn. pláž; far. Juva) > *Hopeahiekanniemi* (‘výběžek u stříbrné pláže’); *Hopeahiekansalmi* (‘průliv u stříbrné pláže’). U jmen, která vznikají tímto způsobem bývá původní jméno (v tomto případě *Hopeahiekka*) ve tvaru genitivu (*Hopeahiekan*). Toponymum *Hopeahiekanniemi* je zároveň příkladem kompletního jména vzniklého připojením (fin. *kokoliitynnäinen*), protože je v něm původní jméno zachováno celé. Druhým typem jmen vzniklých připojením je ten, kde z původního jména zůstane pouze určující část (fin. *määriteliitynnäinen*, např. *Saarilahti* (< *Saarijärvi* + *lahti*). Třetím, posledním, typem je vynechání určující části a využití pouze základní, určené, části původního jména (fin. *perusoliitynnäinen*), např. *Järvenperä* (< *Saarijärvi* + *perä*). V druhém a třetím typu se jedná o elipsu (Ainiala et al. 2008: 102, 111).

b) Nepřímý způsob pojmenování vychází z asociací, které místo může vyvolávat. Tato jména mohou být buď metaforická nebo metonymická. Metaforické pojmenování vzniká na základě přirovnání a to nejčastěji v souvislosti s tvarem pojmenovávaného objektu. Metonymické pojmenování je dvojího druhu. První typ zahrnuje pojmenování, která vznikají na základě vnitřního vztahu (vztahové asociace), např. ostrov, na kterém stojí strom jeřáb, je pojmenován *Yksipihlaja* (‘jeden jeřáb’). Druhý typ je přenos názvu jednoho objektu na objekt v jeho blízkosti a to beze změny. Tento typ jmen je tak označován jako *metonyyminen siirrynnäinen*, ‘jméno vzniklé metonymickým posunem’ (od slovesa *siirtyä* ‘posunout se’). Ve skandinávské toponomastice je takto vzniklé pojmenování považováno za jméno se dvěma významy, ale z pohledu finské toponomastiky jde o dvě různá místa a tedy i o dvě různá jména, neboť objekty pojmenování jsou odlišné. (Ainiala et al. 2008: 104-105.) Příkladem prvního typu může být pole *Hopealähde* (‘stříbrný pramen’; far. Valkeakoski), v jehož východní části se nachází pramen. O druhý typ se jedná v případě názvu *Hopeaniemi* (‘stříbrný ostroh’, far. Vihti), který se začal používat i pro pole, které se na něm nachází.

K nepřímému způsobu pojmenování jsou zařazována i taková jména, která vznikla variací. Objekt je pojmenován na základě jména jiného blízkého objektu, ale sémanticky se obmění. (Ainiala et al. 2008: 105-106.) Například název *Hopeapuro* (‘stříbrný potok’; far. Konnevesi) vznikl na základě toho, že se vlévá do o něco

většího potoka, který nese název *Kultapuro* („zlatý potok“). Případně *Hopialähde* („stříbrný pramen“; far. Koski Tl.), protože v blízkosti je další pramen pojmenovaný *Kuparilähde* („měděný pramen“); *Kultavuori* („zlatá hora“; název usedlosti, far. Virrat) proto, že severně od ní je vysoký kopec, který se jmenuje *Kuparivuori* („měděná hora“).

c) Analogický způsob pojmenování je takový, kdy k pojmenování dochází podle jiných existujících toponym. Za analogické pojmenování lze považovat i jména vzniklá variací, ale většinou se jedná o obecnější typ nebo vzor pojmenování, například použití příčestí přítomného u názvů *Koliseva* („rachotící“) nebo *Kohiseva* („hučící“), tato pojmenování většinou odkazují ke zvuku nebo pohybu vody. (Ainiala et al. 2008: 107.)

U sebraných toponym začínajících na *Hopea-* a *Kulta-* se tato analogie určuje hůře z toho důvodu, že se může jednat (a často jedná) o přímé pojmenování spojené s elipsou. Příkladem je farnost Asikkala, kde se v okolí vesnice Salo vyskytuje přibližně 20 toponym, která začínají *Hopea-*: *Hopealahti* („zátoka“), *Hopeaselkä* („otevřená hladina bez ostrovů a skalisek“), *Hopeakallio* („skalisko“), *Hopearinne* („svah“), *Hopeavaara* („hora“) atd. U některých je zřejmé, že došlo k metonymickému posunu (např. *Hopeavaara* je kopec i název usedlosti). U jednoho toponyma je však motivace konkrétně uvedena: v *Hopeasalmi* (*salmi* „průliv“) došlo během války s Ruskem k potopení nákladu stříbra, který nebyl nikdy nalezen (neříká se kdy a patrně se jedná o vymyšlenou událost). Zároveň však průliv leží mezi ostrovem *Hopeasaari* a pevninou, v oblasti *Hopeaselkä*. Je možné, že název vznikl přímým pojmenováním: přenesením názvu objektu na jiný objekt, přičemž z původního názvu byla vynechána určená část. To znamená, že by tvar toponyma mohl vzniknout takto: *Hopeasalmi* + *saari* > *Hopeasaari*). V tomto případě se však příkláním spíše k možnosti analogie, protože je zde několik přírodních objektů, o kterých se dá tvrdit, že mají stejnou důležitost (význam pro orientaci v krajině) a dá se jen těžko předpokládat, že by všechny názvy (pro ostrov, zátoku, část vodní plochy, kopec apod.) vznikly pouze na základě pojmenování průlivu.

d) Výpůjčky. Pokud toponymum pochází z jiného jazyka (v případě finských toponym se jedná především o švédštinu a severní sámštinu, dochází však i k výpůjčkám opačným směrem tedy z finštiny do švédštiny nebo sámských jazyků), může být zachováno v původním tvaru, častěji však je jeho přizpůsobení cílovému jazyku. Jedná se buď o přizpůsobení na fonologické rovině, nebo o překlad. (Srov. Ainiala et al. 2008: 127.) Následné rozdělení typů výpůjček uvádím podle Ainiala et al. (2008: 128, tabulka 4), příklady *Hopea*-a *Kulta*- jsou z analyzovaného materiálu.

1) Úplné fonologické přizpůsobení cílovému jazyku v celém toponymu, např. *Guldal* (místo těžby zlata, fin. *kullankaivupaikka*; far. Inari). Finské jméno, ze kterého je tvar *Guldal* odvozený, je *Kultala* (*kulta* + *-la*, suffix označující místo). Dalším příkladem je *Kullpakka* (označení usedlosti, far. Kullaa) ze šv. *Gullbacka* (šv. *gull* ‚žlutý, zlatý‘; *backa* je patrně nářečním tvarem substantiva *backe* ‚kopec, svah‘).

2) Epexegetické, kdy je zpravidla základní část uvedena ještě jednou v překladu jako vysvětlení (epexegeze). Pokud význam toponyma nebyl jasný, mohla být k původnímu tvaru přidána ještě část, která význam dovysvětluje. (Ainiala et al. 2008:111-112.) Zpravidla se jedná o základní, určenou, část, která odkazuje k typu objektu. Např. *Silverbäckin oja* (far. Alahärmä): jméno vypadá, že mohlo být vytvořeno z vlastního jména (‚Silverbäckova strouha‘, *oja* ‚strouha, potok‘), možné je však i to, že potok (strouha) měl původně švédské pojmenování *Silverbäck* (‚stříbrný potok‘), které bylo přebráno do finštiny a dovysvětleno. V druhém případě se zároveň se jedná o tautologii (zopakování téhož), protože šv. *bäck* má stejný význam jako fin. *oja*.

3) Částečné fonologické přizpůsobení cílovému jazyku, kdy je část toponyma přizpůsobena fonologicky a část přeložena, např. šv. *Bredvik* > fin. *Preilahti* (šv. *bred* ‚široký‘ > fonologická změna > *prei*; *vik* má tentýž význam jako fin. *lahti* ‚zátoka‘). V případě *Hopea*-a *Kulta*- se žádné odpovídající příklady nevyskytly.

4) Často dochází k tomu, že slovo je přejato na lexikologické rovině, tedy jeho význam je vyjádřen lexikálními jednotkami cílového jazyka (přeložen). Např. *Silbajávri – Hopeajärvi* (‘stříbrné jezero’); *Silbâvääri – Hopeavaara* (‘stříbrná hora’). U těchto příkladů v sebraném materiálu není možné s naprostou jistotou určit, které jméno je původní a které je překladová výpůjčka, protože na kartotéčních lístcích tato informace nebyla uvedena, ale vzhledem k tomu, že se v případě Inari jedná primárně o sámsky mluvící oblast (inarijská sámština) a toponyma odkazují ke krajinným prvkům, lze předpokládat, že finská varianta je překladem. Stejně tak šv. *Guldberg* (‘zlatá hora’) ve farnosti Vyöri, která leží na západním pobřeží Finska a patří ke švédskojazyčným oblastem, se dá očekávat, že finská varianta *Kultavuori* (‘zlatá hora’) je překladovou výpůjčkou.

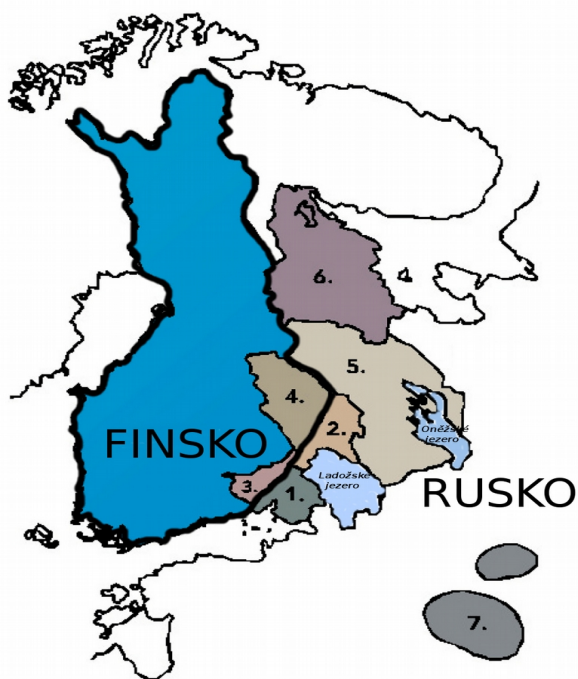
5. MATERIÁL A JEHO KLASIFIKACE

5.1 Popis materiálu

Veškerý analyzovaný materiál pochází z *Archivu jmen (Nimiarkisto)* v Helsinkách (NA). Shromáždila jsem ho v průběhu září a října 2016, ale doba původního sběru od informantů v terénu se různí. Některá jména byla zaznamenána poměrně nedávno (např. 2005) a jiná např. před padesáti lety nebo i dříve. U těchto dříve zaznamenaných jmen je třeba si uvědomit, že jsou ve skutečnosti mnohem starší než doba jejich záznamu, protože údaje pocházely od informantů vyššího věku, což bylo záměrem, protože své okolí znali dobře a mnoho toponym a míst si pamatovali z dětství. Otázkou je, nakolik se jméno užívá ještě v současnosti, vzhledem k tomu, že se v naprosté většině jedná o mikrotoponyma (nevýznamné objekty, známé pouze menšímu počtu uživatelů).

Pro sebrání materiálu jsem využila obecnou sbírku (*yleiskokoelma*), která obsahuje veškerá toponyma v abecedním pořadí. Do této sbírky patří i toponyma sebraná v oblasti odstoupené Karélie (viz Mapy 4 a 5). Sbírkou podle geografických oblastí (farností, *pitäjäkokoelma*), která obsahuje originální záznamy, jsem využívala v případě nečitelnosti kopií v obecné sbírce nebo nejasností například v odkazech na jiná podobná jména v dané oblasti. Jména jsem z lístků přepsala do elektronické podoby a informace pak dále zpracovala ve zdrojových tabulkách, které se dají dobře využít při třídění materiálu a vytváření grafů. Tyto zdrojové tabulky jsou v pdf formátu samostatnou přílohou této práce.

V archivu má zpravidla každé toponymum svůj kartotéční lístek. Pokud se však jedná o významnější místo, z jehož názvu jsou odvozeny názvy dalších, méně významných, objektů (řetězení jmen) v jeho blízkosti, mohou být tyto názvy zaznamenány na stejném lístku jako původní jméno. Někdy mají i svůj vlastní kartotéční lístek, ale není to pravidlem. Toponyma ke zpracování jsem zaznamenala podle principu: „1 místo = 1 jméno“. Každé je tedy samostatnou položkou, a to i jména vzniklá řetězením, která v kartotéce nemají vlastní lístek a stejně tak i ta, která vznikla metonymickým přenosem z jednoho objektu na další (např. název pláže *Kultaranta* ‚zlatý břeh / zlatá pláž‘ je použito pro dům, který tam stojí).

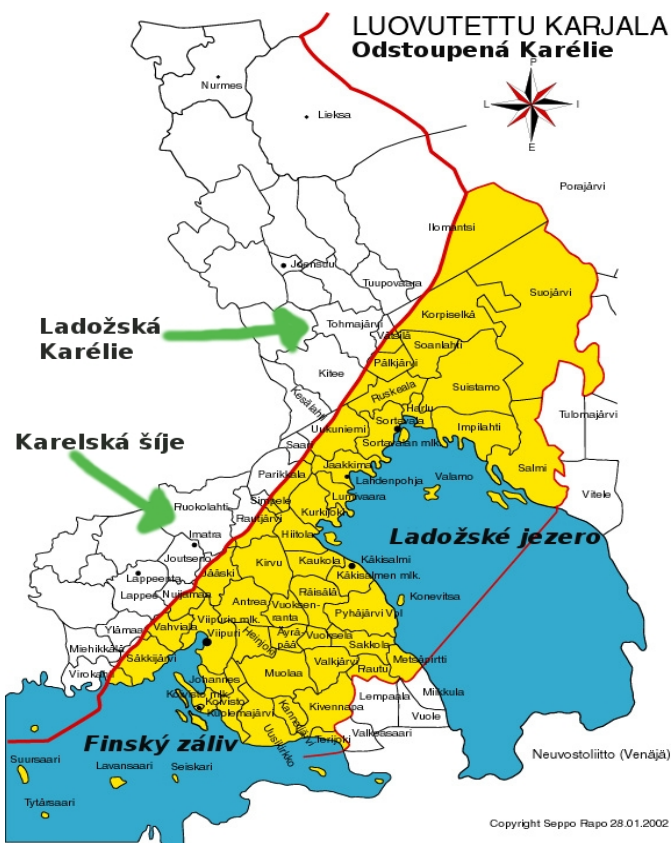

Vysvětlivky:

1. Karelská šíje,
 2. Ladožská Karélie,
 3. Jižní Karélie,
 4. Severní Karélie,
 5. Oloněcká Karélie (Aunuksen Karjala),
 6. Dvinská Karélie (Vienan Karjala),
 7. Tverská Karélie (Tverin Karjala);
- (podle Himmelová 2014: 11).

Mapa 4. Finsko a Karélie

Zdroj: http://prokarelia.net/images/karjalat_i.jpg [2017-09-12]; (upraveno).

Mapa 5. Oblast odstoupené Karélie

Zdroj: <https://www.luovuttettkarjala.fi/kartat/luovkarjkar.htm> [2017-09-12]; (upraveno).

Při sbírání materiálu byla vynechána ta toponyma, jejichž kartotéční lístek byl nečitelný (až do nedávné doby se záznamy psaly ručně a v některých případech rukopis nelze přečíst). U toponym začínajících *Hopea-* a *Kulta-* to však byl pouze zlomek z celkového počtu (přibližně 10 nečitelných kartotéčních lístků v každé skupině). Dále jsem vynechala ta, u kterých při uspořádání v tabulce vyšlo najevo, že jsou paralelní. U toponym začínající *Hopea-* bylo paralelních 30, u toponym začínajících *Kulta-* 25.

Do zpracování jsem zahrнула i ta toponyma, která začínají (zdánlivě) jiným tvarem než zrovna *Hopea-* a *Kulta-*. U slova *hopea* jsou tvar i význam jasné a nezaměnitelné, a to i v případě nářečních variant: *Hopia-*, *Hopio-*, *Hopee-*. U slova *kulta* je situace poněkud složitější. Důvodem je skutečnost, že genitiv substantiva *kulta* je *kullan* (koncovka *-n* a změna v kmeni slova *lt > ll*) a tento tvar může být zaměnitelný: a) se slovem *kulle*, šv. ‚kopec‘ (Suomalainen paikannimikirja 2007: 192; dále jako SP), které se ve finštině, především pak v nářečních variantách objevuje jako *kulla* (jako apelativum má v kartotéce toponym NA i své vlastní kartotéční lístky); b) může být fonologickou výpůjčkou toponym začínající na *gul-*, *gull-*, *guld*, šv. ‚žlutý, zlatý, zlato‘ (Svensk Ordbok 2009: 1096,1099; dále jako SO).

Toponyma začínající *Kulla-* jsem zařadila vždy až po posouzení, zda daný název nějak souvisí se slovem *kulta*, protože na kartotéčním lístku je často uvedena informace, k čemu dané jméno odkazuje a co se vyskytuje v blízkosti, a motivaci i tvar jména může ovlivnit. Skutečnost, že tvar *Kulla/n-* je také relevantní, dokazují dva případy. Prvním je *Kultakallio* (far. Sotkamo), u kterého je jako paralelní název uvedeno *Kullankallio*. Druhým je případ toponyma *Kullavuori* (far. Mynämäki). Podle informací na kartotéčním lístku byl patrně původní název *Kullanvuori*, jako tomu bylo i na mapě (tedy nejen ústně podle informantů), ale v běžném použití bylo „*n*“ vypuštěno. Navíc se podle informací na kartotéčním lístku *Kullavuori* nachází „mezi kopcem *Hopiamäki* a železnicí“, z čehož se dá předpokládat, že vzhledem ke zmíněnému názvu *Hopia-* tvar *Kulla-* souvisí se slovem *kulta* (viz typy pojmenování, kap. 4.2.4 část b).

U ostatních případů *Kulla/n-* není zřejmé, zda došlo k podobným změnám nebo na počátku byla podobná motivace. Vyloučit to však nelze, proto jsou ponechány v seznamu a zpracovány podle typu objektu v krajině, ale motivace a způsob pojmenování jsou označeny „X“, stejně jako u jiných toponym, kde tato informace chybí, a analyzovány nejsou. Dále se v případě toponym začínajících na *Kult(a)-* mohou objevovat různé další tvary, např. *Kult-*, *Kultaa-*, *Kultain-*, *Kulte-*, *Kulti-*, *Kulto-* nebo *Kultro-* apod., které posuzují individuálně. I když slovo *kulta* a částečně i *hopea* mohou v toponymech takto variovat, používám označení *Hopea-a Kulta-*, pokud se to týká obecných vlastností a informací.

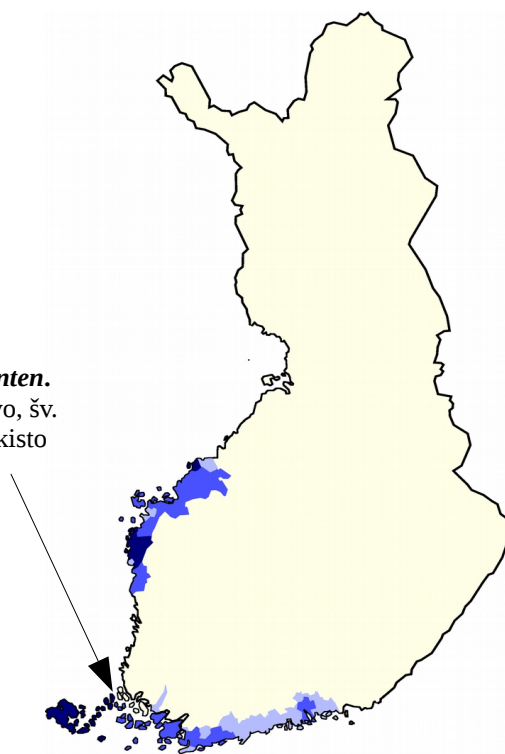
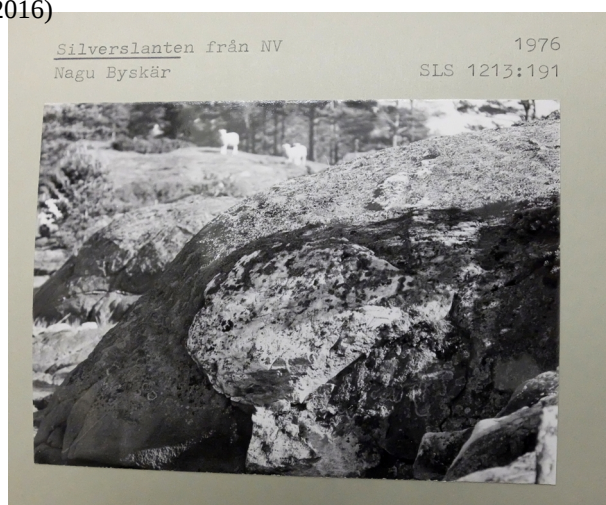
Ze sebraných toponym v analýzách nevyužívám ta, u kterých nebylo možné stanovit typ objektu v krajině (a tím ani motivaci pojmenování). Tato toponyma se pak nevyskytují ani v mapách zobrazujících geografickou distribuci *Hopea-a Kulta-* podle typu objektu v krajině nebo motivace, protože by je nebylo jak klasifikovat a tím ani označit. Konečný počet toponym využitých ve výzkumu je u toponym *Hopea-* 643 a u toponym *Kulta-* 767. U těchto toponym, kde bylo jasné, o jaký typ objektu v krajině se jedná, se pak buď motivace pojmenování objevovala na kartotéčním lístku nebo se dala odvodit z kartotéčních lístků popisující jiná jména v blízkosti, případně se dal určit alespoň způsob pojmenování (např. metonymický přenos z přírodního objektu na dům v jeho blízkosti).

Kromě toponym začínajících *Hopea-* a *Kulta-* jsem v archivu shromáždila i ta toponyma, která nejsou primárně finská, ale švédská nebo sámská a začínají *Gul-* (*Gull-*, *Guld-*) ze šv. ‚žlutý, zlatý, zlato‘ ve smyslu ‚kov‘ i ‚milý‘ (Svenska akademiska ordlista 1998: 290, dále jako SAO), *Kuld-* (přejato fonologicky buď ze šv. *guld* nebo fin. *kulta*), *Silv-* (šv. *silver*) nebo *Silb-* (Sev.S. *silba*). Důvodem zařazení je možnost porovnat, do jaké míry mohou kopírovat výskyt a motivaci toponym začínajících na *Hopea-* a *Kulta-*. Tato toponyma (*Gul-*, *Kuld-*, *Silv-* a *Silb-*) se vyskytují především ve švédskojazyčných a sámskojazyčných oblastech oblastech Finska. Švédskojazyčné oblasti jsou Österbotten (západní pobřeží středního Finska), Åboland (jihozápadní oblast kolem města Turku) a souostroví Ålandy (jihozápadní pobřeží), viz Mapa 6. Sámskojazyčné oblasti jsou především obce Enontekiö, Inari a Utsjoki na severu Finska. SLS:n (Svenska Litteratursällskapet i Finland),

Tvary toponym spolu v těchto oblastech souvisí, protože do sámských jazyků byly tyto názvy přejaty ze severských jazyků (viz kap. 3.1). Toponyma se v některých případech vyskytují ve finskojazyčných sbírkách a jsou na kartotéčních lístcích popsána finsky. Hlavním zdrojem v případě těchto toponym byly švédskojazyčné a sámskojazyčné sbírky (záznamy na kartotéčních lístcích švédsky nebo inarijskou a severní sámštinou; viz Obrázek 5 a 6). Toponym, která se z této skupiny dala klasifikovat a analyzovat, bylo 100 pro *Gul-*, *Kuld-* a 96 pro *Silv-* a *Silb-*. Kromě toho jsou v NA dostupné i sbírky toponym z oblastí mimo Finsko: jazykové oblasti Oloněcké Karélie, Ingrie, území Lesních Finů (*Metsäsuomalaiset*, hranice středního Švédska a Norska), (viz Mapa 3), ze kterých se podařilo pro porovnání především motivace pojmenování získat přibližně 40 toponym, která jsou klasifikována stejným způsobem jako ostatní toponyma.

Obrázky 5 a 6. Záznam toponyma Gullkrona a Silverslanten. Švédskojazyčná oblast na jihozápadě Finska (Turku – Nauvo, šv. Nagu). Zdroj: Svenskalitteratursällskapet i Finland: Nimiarkisto 2016)

Mapa 6. Švédskojazyčné oblasti ve Finsku.

(Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/13/Finland_swedish-speaking_municipalities.png [2017-09-10].)

5.2 Klasifikace toponym podle typu objektu v krajině

Žádná klasifikace toponym podle typu objektu v krajině není úplná a definitivní. Kiviniemi (1990: 56-58) uvádí typ klasifikace, který využíval ve své studii, ale zároveň zmiňuje, že vytváření klasifikace a následné klasifikování sebraného materiálu není jednoduché. Různé klasifikace mohou mít různé stupně přesnosti a největší komplikace způsobuje skutečnost, že některá toponyma mohou být zařazena do několika různých skupin podle toho, jak je místo vnímáno a také, jak se mění v čase. Pro popsání materiálu jsem si tedy vytvořila vlastní klasifikaci a tagovací systém, které by umožnily popsat materiál co nejlépe. V této klasifikaci vycházím ze základního rozdělení na pět skupin, které se používá ve finské toponomastice (viz kap. 4.2.1), jména dále rozděluji na podtypy podle toho, co konkrétně označují.

1) **MAASTO** terénní prvky v krajině (*maasto* ‚terén‘)

- A vyvýšeniny
- B sníženiny
- M (*metsä* ‚les‘) vegetační porosty
- S (*suo* ‚močál, bažina‘) mokřady

2) **VESI** vodní plochy a vodou vymezené terénní prvky (*vesi* ‚voda‘)

- VV (*virtava vesi*) – ‚proudící voda‘
- VA (*vesialue*) – ‚vodní plocha‘
- MAA (*maa* ‚země‘) – části země, terénu, vymezené vodní plochou
- IHM (*ihminen* ‚člověk‘) – pojmenování související s lidskou činností

3) **ASUT** názvy osídlení (*asutus* ‚osídlení‘)

- 1 – jednotlivé domy, chalupy, usedlosti, vily
- 2 – skupina domů, vesnice, apod.

4) **ARTF** prvky v krajině vytvořené člověkem (*artefakti* ‚artefakt‘)

- P – (*portti* ‚branka‘) branky, ploty apod.
- R – (*rakenne* ‚konstrukce‘) seníky, stodoly, apod.
- T – (*tie* ‚cesta‘) cesty a mosty
- TM – (*toiminta maisemassa* ‚činnost v krajině‘) např. dolování

5) **VIL** zemědělské plochy (*viljelys* ‚obdělávání půdy‘)

- L – (*laidun* ‚pastvina‘) pastviny
- N – (*niitty* ‚louka‘) louky
- P – (*pelto* ‚pole‘) pole.

Typ objektu je často zřejmý ze jména samotného, protože může být totožný se základní, určenou, částí, ale není to pravidlem. Informace o typu objektu, ke kterému jméno odkazuje, je tedy uváděna na kartotéčním lístku. Pokud tato informace chybí, jméno neklasifikuji. Některá jména však ani s uvedením typu objektu na kartotéčním lístku nelze zařadit naprosto přesně, protože odpovídají více kategoriím. To může souviset s typem krajinného prvku (názvy označující terén a zemědělské plochy, kdy jsou mokřiny vysoušeny a les vymýcen, případně se pak pole může změnit zpátky v mokřinu nebo zarůst). Dalším důvodem této obtížné zařaditelnosti je skutečnost, že základní část slova či popis objektu v krajině je v nářečí a tento nářeční výraz může mít více významů, které se vztahují pouze k typům krajiny v dané nářeční oblasti. Například *alho* může znamenat ‚kotlinku, prohloubeninu‘ ale i ‚níže položené podmáčené pole‘. Nebo označení *saajo* je charakterizováno jako „saareke suon keskellä“ (‚ostrůvek uprostřed mokřiny‘), ale je otázkou, zda lze takové místo považovat za ostrůvek (VESI-MAA) nebo vertikální terénní útvar (MAASTO-A).

Pokud u tagu jmen ve zdrojových tabulkách chybí **index** (např. MAASTO-**A**), znamená to, že se typ objektu nepodařilo jednoznačně určit, protože se v něm mohou spojovat charakteristické prvky dvou (a více podtypů). Například objekt v krajině může být vyvýšenina pokrytá lesem a je pak otázka, jak ho klasifikovat. V takových případech je uvedeno jen označení hlavní skupiny (např. MAASTO).

V Tabulce 3 uvádím kompletní rozdělení a nejčastější příklady jednotlivých typů objektů krajiny, které vychází z informací uvedených na kartotéčních lístcích. U nejčastějších označení a příkladů se snažím rozlišit, zda se jedná o slovo vyskytující se jako základní část toponyma (např. *saajo*), nebo slovo, které se může vyskytovat v základní části i jako popis (např. *vaara*) nebo pouze jako popis (např. *tunturi*).

klasifikační značka (TAG)	obecný typ objektu v krajině	nejčastější označení
MAASTO-A	vyvýšeniny	kopce: mäki, vaara, vuori, rova, kukkula, kukkura, kumpu, knuppi, kenkku, nulkki, saajo (suchý zalesněný kopec nebo hřeben v mokřině), tunturi, maa vrcholy: kero, laki, (mäen)nypylä, (mäen)huippu svahy: ahde, kenkku, rinne, rinta, skaliska: kallio, kivi, kumpare hřebeny, hřbety: harju, selänne
MAASTO-B	sníženiny, prohlubně a údolí (často podmáčené)	ojanne, kuru, kuoppa, hauta, huoko, notko, rotko, notkelma, syvenys
MAASTO-M	vegetační porosty (typy lesů, mýtiny)	aho, kaarto, kangas, korpi, lehto, metsä, männikkö, nummi, palo, pusikko, puistikko, puisto
MAASTO-S	mokřiny	korpi, neva, räme, suo
VESI-VA	vodní plochy	jezera a jezírka: järvi, lampi, lammi, lammikko zátoky: kaarre, lahdeke, lahti, perä, vuopaja (úzká zátoka) otevřená vodní plocha: selkä jiné (malá jezírka, studánky) hete, silmä
VESI-VV	vodní toky	vodoteče (řeky, říčky, potoky): joki, puro, oja části proudící vody: mukka („zátočina“), koski („peřeje“), niva („silný proud, menší peřeje“), haara („místo, kde se řeka rozděluje“), latva („horní tok řeky, prameny“) prameny: hete, lähde, kaltio
VESI-MAA	vodní plochou vymezené terenní prvky	ostrovy: saari, saareke, luoto, holma, saariryhmä, kiviryhmä břehy, pláže: ranta, hiekkä výběžky: kärki, niemekke, niemi, nokka skaliska, útesy: kivi, kallio, kari, karikko průlivy: kapeikko, salmi, rauma kaira „(odlehá) oblast mezi dvěma (většími) řekami“ (pouze sev. Finsko)
VESI-IHM	voda spojená s lidskou činností	apaa, apaaja („místo vý/lovu ryb“), kullanhuuhdonpaikka („rýžoviště zlata“)
ASUT-1	označení jednotlivých sídel	asumus, huvila, mökki, pirtti, plassi, puu, tila (lohkotila), tontti, torppa,
ASUT-2	označení skupiny sídel	asumus, paikka, perukka, kulmakunta, perä, taloryhmä, tontti
ARTF-T	cesty a mosty	haara, kolkka, kuja, mutka, risteys, silta
ARTF-R	stavby a konstrukce	aitta, lato
ARTF-TM	činnost člověka v krajině	kaivos, kaivanto, kuoppa, laukku (hauta, kaivanto), tervahaudat (místo, kde se vyráběl dehet)
ARTF-P	branky a ploty	johde, laukku (= veräjä), veräjä
VIL-P	pole	aho, alho, alus, aro, huhta, kappale, kaski, keto, kytö, lohko, loukas, luhta, mukka (výběžek mokřiny, který zasahuje do suché země jako zátoka, často obdělávaný), moisio, muru, niittu/y, pelto, perkko, perko, pörkkiö, perukka (odlehlejší pole), perä, pää, sarka (pole odvodněné příkopy), ruukki, tahron, tahtuma, tausta, vainio, vieru (pole ve svahu)
VIL-L	pastviny	haka, laidun
VIL-N	louky	haka, keto, luhta (podmáčená louka, na břehu), niitty, perko, piha
KASV	označení jednotlivých stromů	kuusi

Tabulka 3. Klasifikace toponym Hopea- a Kulta- podle typu objektu v krajině (na základě materiálu shromážděného v NA). Vysvětlivky: slovo uvedené tučně (např. **saajo**) se vyskytuje jako základní část toponyma; slovo uvedené tučně a podtržené (např. **vaara**) se vyskytuje v základní části i jako popis; slovo uvedené pouze jako popis toponyma je ponecháno v kurzivě (např. *tunturi*).

5.3 Klasifikace podle typu motivace

Při klasifikování motivace vzniku pojmenování bylo nutné sebrat materiál projít několikrát a postupně si vytvořit kategorie, do kterých by tato toponyma bylo možné zařadit. Kategorie se tedy snaží reflektovat povahu materiálu. Při určování motivace, která je do určité míry spjata se způsobem pojmenování (viz. kap. 4.2.4), velmi pomáhá seřazení materiálu podle oblastí výskytu, protože jsou pak vidět souvislosti, které při abecedním pořadí nejsou vůbec patrné. Toto se týká především jmen, která vznikla metonymickým posunem, variací nebo analogicky (např. *Hopeakallio*, far. Asikkala, se jedná o označení skaliska i usedlosti, u které je explicitně uvedeno, že je pojmenována podle skaliska).

Pouze část toponym umožňuje naprosto jasné klasifikování motivace, protože vysvětlení je uvedeno a existuje pouze jedno. U části toponym motivace pojmenování uvedena není a způsob pojmenování není zřejmý. Tato toponyma jsou označena X a nejsou dále zpracovávána. Stejně tak nejsou klasifikována toponyma, která se vyskytují víckrát. Opačným problémem je situace, kdy je u některých toponym uvedeno motivací několik. Tato další vysvětlení vzniku jmen uvádím také (ve zdrojových tabulkách je jim věnován samostatný sloupeček).

V souvislosti s určováním motivace je třeba připomenout, že se může v mnoha případech jednat o lidovou etymologii a někdy i folklór (zajímavý je výskyt příběhů o pokladu a podmínkách jeho získání). V této práci není rozlišováno, zda je vysvětlení důvěryhodné nebo ne. Pokud je uvedeno informanty a zaznamenáno na kartotéčním lístku, je považováno za dostatečně relevantní. Sporné však může být samotné určování, do které kategorie lze danou motivaci zařadit, protože se hlediska mohou různě prolínat a zařazení do určitého typu je subjektivní a zdaleka ne tak jednoznačné jako určování typu objektu v krajině.

Východiska pojmenování (fin. *nimeämisperuste* ‚odůvodnění jména‘), tedy motivace vzniku jména, která jsou rozdělena do kategorií A, B a C, úzce souvisí s významem slov *hopea* a *kulta* (viz kap 3.1). Podle těchto významů (barva, kov) lze rozlišit dvě hlavní (primární) kategorie: **kategorie A**, kdy je místo touto barvou charakterizováno, **kategorie B**, kdy se na místě vyskytoval kov (např. těžba nebo

příběh o pokladu). Kategorie A a B jsou v tomto ohledu do určité míry metonymické, protože jméno vzniká na základě toho, že se na daném místě uvedená barva nebo kov vyskytují (jedná se o vztahovou asociaci, srov. Ainiala et al. 2008: 104-105). **Kategorie C** zahrnuje přenesené významy slov (u slova *kulta* např. kvalita místa nebo souvislost s láskou, setkáváním partnerů apod.).

Kategorie H odkazuje k osobám (fin. *henkilö* ‚osoba‘) případně jiným živým tvorům, kteří měli nějakou souvislost s *kulta* nebo *hopea* a toto označení se skrze ně na místo přeneslo. Velmi často se (údajně) jedná o zlatníky nebo jiné řemeslníky zpracovávající kovy. U této kategorie je patrné, že takto motivovaná jména jsou především sídelní. Na druhou stranu se však vyskytují i případy, kdy je na kartotéčních lístcích uváděno, že osoba nebo rodina žijící na daném místě získala příjmení právě podle tohoto místa. Obecně však bývá těžké určit, které jméno (jméno místa, nebo místo osoby) bylo primární a které vzniklo sekundárně.

Kategorie N (fin. *nimenmuodostustapa* ‚způsob vytvoření jména‘) zahrnuje různé způsoby vzniku pojmenování, které s motivací do určité míry souvisí. U mnoha toponym nelze určit původní motivaci, ale často lze na základě porovnání toponym ve stejné oblasti určit, zda se jedná o jméno vzniklé řetězením, variací, analogií, nebo jde o výpůjčku, apod. V tomto ohledu lze tvrdit, že způsob pojmenování může vyjadřovat lokaci místa. (Srov. Kiviniemi 1990: 155, viz kap. 4.2.3.)

U každé kategorie je několik podtypů, protože motivace pojmenování i způsoby pojmenování se i v rámci jedné kategorie mohou výrazně lišit. V případě, že typ motivace nebo způsob pojmenování nejsou jisté, používám u jmen ve zdrojových tabulkách vedle tagovací značky otazník. Kompletní klasifikace podle motivace (a způsobu) pojmenování vypadá následovně.

Kategorie A (barva)

A1 = barva místa nebo něčeho, co se na daném místě vyskytuje:

- 1 PÍSEK (na dně nebo na břehu)
- 2 SKÁLA, KÁMEN (holé hladké kameny)
- 3 HLÍNA
- 4 ŽIVÁ PŘÍRODA: **a)** rostliny, **b)** zvířata
- 5 VODA (bílá pěnová, šedá, barva dna, odraz něčeho ve vodě)
- 6 PŘEDMĚT dané barvy, který se na místě vyskytuje

A2 = zářivost, čistota, průzračnost vody (a její dobrá kvalita)

A3 = třpyt (odraz na pevném povrchu např. kamene nebo na hladině)

Kategorie B (kov)

B0 = výskyt kovu

B1 = hledání kovu (dolování nebo jiná činnost, např. rýžování zlata, výzkum...)

B2 = peníze (odměna, pokuta, příliš vysoká cena něčeho, peníze ve vodě)

B3 = poklad, drahé předměty

- 1 POKLAD (ukrytý) a příběh nebo podmínky jeho získání (nadpřirozené prvky)
- 2 POKLAD (ukrytý) a souvislost s historickými událostmi (válka, pohřebiště, obětiště...)
- 3 NÁLEZ (drahé předměty, poklad, peníze...)
- 4 ZTRÁTA (ztroskotání lodi; utopený předmět, který spadl do vody, ...)
- 5 JINÁ UDÁLOST, PŘEDMĚT související s místem

B4 = připomínající kov (lesklé, třpytivé), např. slída, živec, pyrit, šterk ...

B5 = jiné (související s bohatstvím či zbohatnutím)

Kategorie C (přenesené významy)

C1 = krásný

C2 = hodnotný (i ve smyslu výnosný, úrodný)

C3 = kvalitní, dobrý, (a proto) chráněný

C4 = posunutý význam

- 1 IRONICKÉ
- 2 ZJEMŇUJÍCÍ, ZKRÁŠLUJÍCÍ
- 3 ESTETICKÉ
- 4 HRAVÉ / POSMĚŠNÉ

C5 = láska (vztah dvou lidí, oslovení ,drahý, zlato', většinou příběh)

C6 = zábava (místo, kde se scházela mládež)

C7 = jiná činnost (např. výroba pálenky)

C8 = události (např. oslava slunovratu)

Kategorie H (přenos jména z osoby)

H1 = jméno osoby

H2 = povolání osoby

H3 = jiná činnost (co daný člověk udělal nebo řekl)

H4 = jiná živá bytost

Kategorie N (způsoby pojmenování)

N1 = přímé pojmenování a jména vzniklá „řetězením“ (viz. kap. 4.2.4)

1 KOMPLETNÍ JMÉNO (např. *Hopeahiekka* + *salmi* > *Hopeahiekansalmi*)

2 ELIPSA ZÁKLADNÍ ČÁSTI (např. *Saarijärvi* + *lahti* > *Saari-lahti*)

3 ELIPSA URČUJÍCÍ ČÁSTI (např. *Saarijärvi* + *perä* > *Järvenperä*)

4 JMÉNO VZNIKLÉ ŘETĚZENÍM, kompletní ale bez „původního jména“ v blízkosti

5 DERIVACE (pomocí sufixů *-la*, *-lä*) (např. *Kultasaari* > *Kultala*)

N2 = nepřímé pojmenování

1 METAFORICKÉ POJMENOVÁNÍ

2 METONYMICKÝ POSUN (přenos jména jednoho objektu na jiný v jeho blízkosti)

3 VARIACE (např. pojmenování *Kultavuori*, protože v blízkosti je *Kuparivuori*)

4 POLYSEMIE (rozšíření významu jména na okolí původního objektu)

N3 = analogie

N4 = výpůjčka

5.4 Zpracování toponym do zdrojových tabulek

Získané informace z kartotéčních lístků jsem převedla do excelových tabulek. Ve zdrojových tabulkách u toponym uvádím lokaci tak, jak je zaznamenána na kartotéčních lístcích, to znamená podle farností. Farnosti však ne vždy odpovídají současnému administrativnímu dělení na obce, takže vedle původního popisu lokace uvádím ještě administrativní příslušnost k obci (aktuální k červnu 2017). Polohu toponyma lze pak dohledat například přes internetové stránky <https://www.fonecta.fi/kartat/> zadáním názvu obce do vyhledávacího pole *sijainti*.

Pro analýzu sebraných toponym jsem vypracovala klasifikace pro typy objektů v krajině a pro motivaci (viz kap. 5.2 a 5.3) a podle nich označila jednotlivá toponyma v tabulce tagovacími značkami. Typ objektu v krajině může být obsažen už v toponymu samotném jako určená část, ale v některých případech určená část objektu nemusí s typem objektu korespondovat. Jedná se především o názvy vzniklé metonymickým posunem. Při klasifikaci se proto řídím tím, co je uvedeno na kartotéčním lístku.

Záznamy v tabulce ponechávám ve finštině. Jednak by bylo velmi pracné překládat všechny údaje do češtiny, jednak předpokládám, že se z nich pak může čerpat pro další případný výzkum a v tomto případě je lepší, pokud jsou v původním jazyce. V některých případech používám symbol „?“ , pokud si nejsem jistá informací nebo vlastním zařazením, a komentáře. Tyto komentáře jsou označeny /*... */, aby bylo jasné, že nejsou součástí původního textu na kartotéčním lístku, ale jsou buď vysvětlením významu slova použitého jako základní část (tato vysvětlení jsou často součástí kartotéky a slova se vyskytují na vlastních kartotéčních lístcích) nebo moje vlastní komentáře. Pokud v komentářích zmiňuji kartotéční lístky, používám zkratku NL (fin. *nimilippu*). V dalších případech jsou přidány odkazy na odbornou literaturu, především na publikaci *Suomalainen paikannimikirja* (2007), která je v odkazech označována jako SP.

Celkem jsou toponyma zpracována v pěti zdrojových tabulkách: 1) *Hopea-*; 2) *Kulta-*; 3a) *Silv-*, *Silb*; 3b) *Gul-*, *Kuld-*; 3c) toponyma *Hopea-* a *Kulta-* mimo oblast Finska. Tabulky v excelu umožňují další třídění (řazení dat), takže bylo možné toponyma srovnat abecedně, podle geografického výskytu, podle typu objektu nebo motivace. Zdrojové tabulky mají 12 sloupců a obsahují následující pole, ale ne vždy jsou všechna využita. Ukázka záznamu zpracování toponym viz Tabulky 4 a 5.

- A) jméno (toponymum);
- B) jeho základní (určená) část;
- C) typ objektu v krajině, ke kterému jméno odkazuje;
- D) tagovací značka tohoto typu objektu (tato klasifikace viz kap. 5.2);
- E) farnost a případně i bližší lokaci v rámci farnosti;
- F) současnou administrativní jednotku (obec);
- G) motivace (tagovací značka typu motivace, tato klasifikace viz kap. 5.3);
- H) další motivace, které bylo možné určit;
- I) vysvětlení vzniku jména (motivaci) podle kartotéčního lístku (informanté);
- J) další informace o toponymu, například přesný popis lokace;
- K) další varianty jména, včetně nářečních;
- L) výskyt jmen vytvořených na základě tohoto toponyma („řetěžením“).

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
NIMI	perusosa	paikan laji	paikan laji TAG	sijainti	nykyinen kunta	nimeämis peruste TAG	nimeämis peruste. muuta	nimeämisperuste (paikallisten informanttien mukaan)	muuta	nimen versiot	litynnäiset
Hopeakallio	kallio	kallio	MAASTO-A	Sotkamo, Jormaskylä	SOTKAMO	B1	B3 -1	Joku kulkumies väitettiin aikoinaan löytäneensä kallioista hopeaa; toisen tarinan mukaan kallioon olisi kätkeytyä aarre (< Anne Lappalainen, s. 1904)	Kallio Myllylammista luoteeseen	XXX	Kallion länsipuolell a on suo, <u>hoppesuo</u>

Tabulka 4. Ukázka záznamu toponym do zdrojové tabulky (finsky).

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
jméno	základní část	typ objektu v krajině	typ objektu v krajině TAG	lokace	obec	motivace TAG	motiv. TAG další	odůvodnění názvu	další informace	další varianty jména	jména vzniklá připojením
Hopeakallio	kallio	skalka, skalisko	MAASTO-A	Sotkamo, Jormaskylä	SOTKAMO	B1	B3 -1	nějaký tulák tvrdil, že kdysi ve skalisku našel stříbro, podle dalšího příběhu je ve skalisku ukrytý poklad (< informant Anne Lappalainen, nar. 1904)	skalka na severozápad od Myllylammi	XXX	na západní straně skaliska je bažina Hopeasuo <u>hoppesuo</u>

Tabulka 5. Ukázka záznamu toponym do zdrojové tabulky (česky).

5.5 Zpracování toponym do map

Mapy jsou zpracovány na základě klasifikace typu objektu a motivace. U typu objektů v krajině jsou v samostatné mapě (Mapa 7) zaznamenána všechna toponyma začínající *Hopea-* a v další mapě (Mapa 8) ta, která začínají *Kulta-*. Totéž platí pro toponyma *Silv-*, *Silb-* a *Gul-*, *Kuld-*.

Toponyma jsou do map zaznamenána pouze podle hlavního rozdělení (viz kap. 5.2 a Tabulka 3) na názvy terénu (MAASTO), vodní plochy a vodou vymezené terénní prvky (VESI), názvy sídel (ASUT), názvy objektů v krajině vytvořených člověkem (ARTF) a názvy zemědělských ploch (VIL). U typů motivace je vždy *Hopea-* a *Kulta-* zvlášť (pět typů motivace a celkem tedy 10 map). Toponym začínajících na *Silv-*, *Silb-* a *Gul-*, *Kuld-* nebylo tolik a rozhodla jsem je zpracovat ve dvou mapách, kdy jsou u každého typu pojmenování uvedeny pouze obecné typy motivace (A, B, C, H, N).

Je třeba zdůraznit, že ve vytvořených mapách je lokace toponym pouze přibližná a to z následujících důvodů. Za prvé u některých toponym nebyla přesná lokace v rámci farnosti uvedena nebo ji nebylo možné vyhledat na mapě. Lokace byla například v rámci jiného místa, které samo o sobě bylo tak malé, že ho na běžných mapách (např. www.fonecta.fi) nelze vyhledat. Nemožnost přesné lokace je problém i u velkých farností na severu (např. Utsjoki, Inari, Rovaniemi atd.), kdy je bez detailnějších informací lokace toponyma pouze přibližná. Dalším důvodem je pak i skutečnost, že v některých oblastech (především v jižním Finsku) může být koncentrace toponym tak hustá, že přesné zaznamenání do mapy není možné. Na druhou stranu by pro naprosto přesnou lokaci sebraných toponym bylo potřeba mnohem podrobnější mapy, aby v ní detaily byly patrné. Domnívám se, že přibližná lokace ve farnostech je pro analýzu materiálu dostačující. Jako podklad jsem pro geografickou distribuci typu objektů v krajině a motivace použila mapu Finska volně dostupnou z internetových stránek *Kansallismuseo* (Národní muzeum, Helsinky)⁸

⁸ <<http://www.kansallismuseo.fi/fi/kansallismuseo/opetus/opetuspaketit/esihistoria/kartat/suomen-kartta>> [2017-02-01]

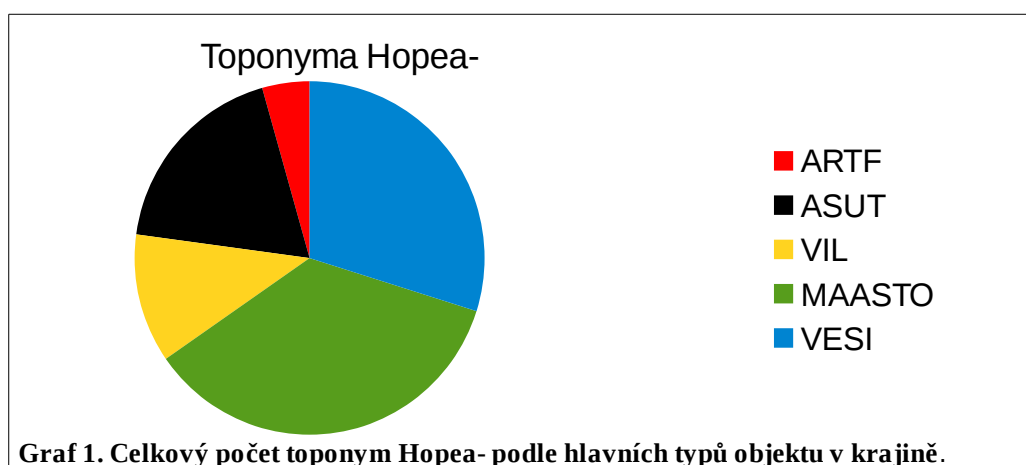
6. VÝSKYT PODLE TYPU OBJEKTU V KRAJINĚ

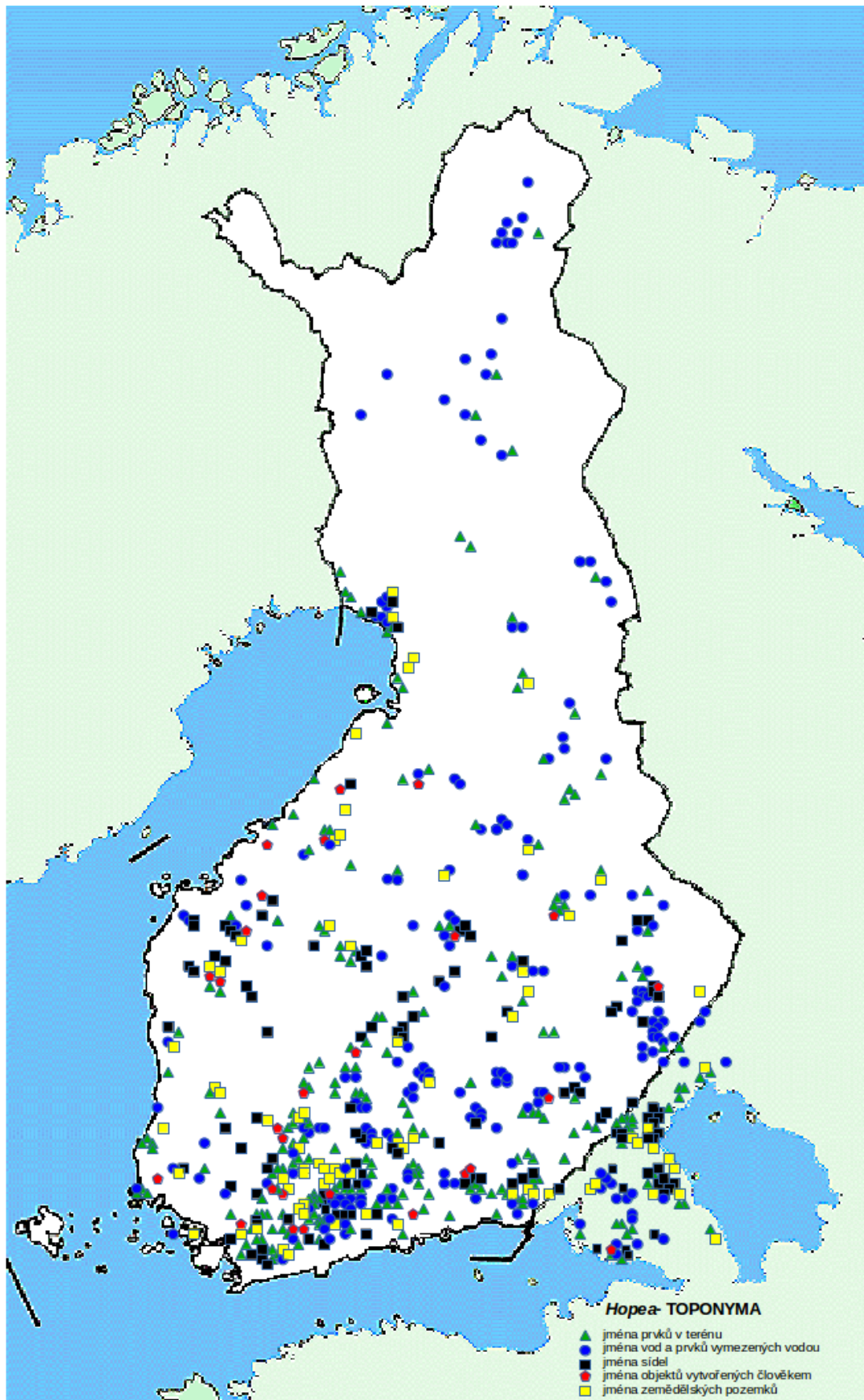
6.1 Distribuce toponym *Hopea-*

Klasifikace toponym začínajících *Hopea-* vychází z informací na kartotéčním lístku. V některých případech však tato informace není uvedena, čitelná nebo jednoznačná. Zařadit a klasifikovat z hlediska typu objektu v krajině (viz kap. 5.2) bylo možné 643 toponym. Z výsledků je patrné, že celkový počet toponym označujících sídla nebo související s lidskou činností (*kulttuurinimet*) je mnohem menší (pouze jedna třetina všech toponym *Hopea-*) než u označení prvků v přírodě (*luontonimet*), tedy terénu a vody, kterých jsou dvě třetiny z celkového počtu. Počet toponym v rámci hlavních kategorií a jejich poměr v procentech je uveden v Tabulce 6 a znázorněn v Grafu 1. V grafech jsou zachovány stejné barvy, jakými jsou toponyma podle typu objektu v krajině vyznačena v Mapě 7.

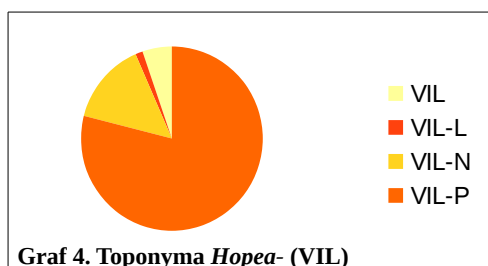
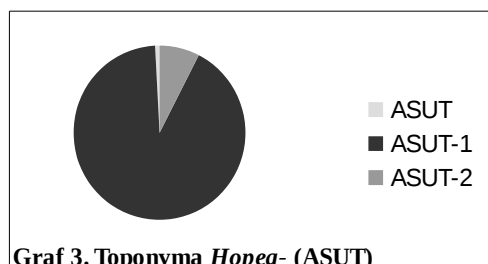
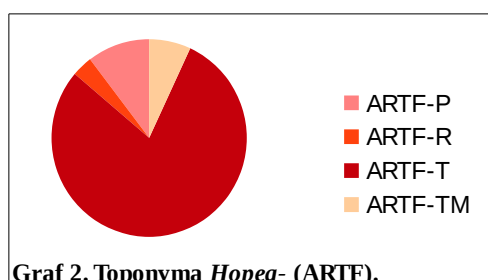
	<i>Hopea-</i>	<i>Hopea-</i> (poměr v %)
ARTF	28	4 %
ASUT	119	18 %
VIL	76	12 %
MAASTO	228	36 %
VESI	192	30 %

Tabulka 6. Celkový počet toponym začínajících *Hopea-* podle hlavních typů objektů v krajině.

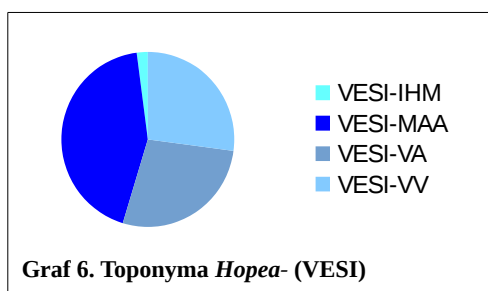
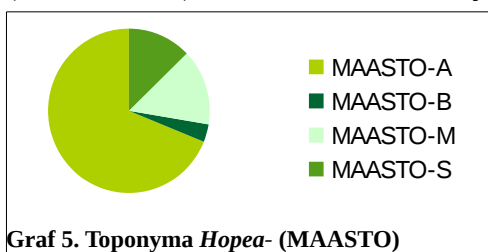

Mapa 7. *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce podle typu objektu v krajině.

toponyma dala identifikovat pouze jako zemědělská plocha (VIL), 1 jako označení pro ohradu (VIL-L), 11 pro louky (VIL-N) a 60 jako označení pro pole (VIL-P). U terénních prvků (MAASTO), kterých byl ze všech *Hopea-* toponym nejvyšší počet, se dalo 157 identifikovat jako vyvýšeniny (MAASTO-A), ale pouze 8 jako sníženiny (MAASTO-B). Míst v terénu, která jsou charakterizována porostem (MAASTO-M),

Lidské výtvoř v krajině (ARTF) označovalo celkem 28 toponym, z toho 3 byla označení plotů a branek (ARTF-P), 1 pro neobytné konstrukce (ARTF-R), 2 jména souvisela s lidskou činností v krajině (ARTF-TM) a 22 označovalo cesty a mosty (ARTF-T). U sídelních objektů (ASUT) bylo z celkového počtu 119 převládající množství (109) názvů pro jednotlivé domy (ASUT-1), 9 jmen se dalo identifikovat jako označení skupiny domů a u jednoho bylo patrné, že se jedná o sídlo, ale nedalo se určit, o jaký typ jde (označeno pouze ASUT). U názvů pro zemědělské plochy (VIL) se 4 toponyma dala identifikovat pouze jako zemědělská plocha (VIL), 1 jako označení pro ohradu (VIL-L), 11 pro louky (VIL-N) a 60 jako označení pro pole (VIL-P). U terénních prvků (MAASTO), kterých byl ze všech *Hopea-* toponym nejvyšší počet, se dalo 157 identifikovat jako vyvýšeniny (MAASTO-A), ale pouze 8 jako sníženiny (MAASTO-B). Míst v terénu, která jsou charakterizována porostem (MAASTO-M), bylo 34 a mokřadů (MAASTO-S) 29. Z toponym, která označují vodu nebo krajinné prvky vodou vymezené (VESI), souvisela pouze 4 s lidskou činností (VESI-IHM) a jednalo se především o lov ryb. Toponyma, která označují vodní plochu (VESI-VA), bylo 53, jmen pro vodoteče 52 (VESI-VV) a nejvíce, 83, pak těch, kdy je terénní prvek vymezen vodou (VESI-MAA).

Geografická distribuce toponym začínajících *Hopea-* je znázorněna v Mapě 7. V této mapě jsou zachycena toponyma podle 5 hlavních typů objektů v krajině a každý typ má v mapě svůj symbol (vysvětlivky jsou uvedeny na mapě). Z mapy vyplývají následující zjištění:

1) Zřetelná je vysoká koncentrace toponym *Hopea-* na jihu Finska (oblast Turku, Tampere, Lahti, Kouvola). Obce, které mají nejvyšší výskyt těchto jmen, leží právě v této oblasti. Jedná se především o obce Asikkala (30 toponym, což je skoro 5 % z celkového počtu), Hämeenlinna (14), Hollola (14), Joensuu (13), Kouvola (13), Lahti (9), Lappeeranta (10), Lohja (13) a Salo (10). Je otázkou, s jakou velkou pravděpodobností je vyšší počet toponym dán pouze hustotou zalidnění, která je právě v této části Finska nejvyšší.

2) Ve středním Finsku, kde hustota toponym klesá, ale ještě není tak sporadická jako na severu Finska, je vidět, jak se toponyma vyskytují ve skupinkách, což může vyplývat z typu osídlení, případně ze způsobu pojmenování, kdy jedno jméno může ovlivnit vznik dalšího a jedná se buď o vznik „řetězením“ nebo metonymickým přenosem.

3) Překvapivá je hustota toponym začínajících *Hopea-* v oblasti Karelské šíje a Ladožské Karélie (ze všech 643 toponym je zde 82, což je 13 %). Vysoký je počet především názvů sídel (25 z celkového počtu 119 všech toponym začínajících *Hopea-* se vyskytuje právě v oblasti odstoupené Karélie) a zemědělských ploch (12 toponym z celkového počtu 76).

4) *Kulttuurinimet* (tedy ARTF, ASUT a VIL) se vyskytují v jižní polovině Finska (a také na Karelské šíji a v Ladožské Karélii, viz předchozí bod) a jejich počet směrem na sever klesá. V severním Finsku (území přibližně od úrovně města Tornio na sever) se tato toponyma nevyskytují vůbec.

5) Zajímavý je výskyt toponym označujících vodu a terénních prvků vymezených vodou (VESI). Největší množství se jich vyskytuje na jihu a jihovýchodě (včetně Karelské šíje a Ladožské Karélie). V západní části a na pobřeží Botnického zálivu jich je jen velmi málo (v porovnání s celkovým množstvím). V severním Finsku se pak právě tento typ toponym vyskytuje nejméně: z celkového počtu 44 toponym (všechna označují pouze přírodní prvky) je 14 toponym typu MAASTO ale dvakrát tolik typu VESI (30). Nízký počet výskytů (nebo záznamů) toponym začínajících na *Hopea*- v severních oblastech může souviset s nízkou hustotou zalidnění, případně i s tím, že v těchto severních oblastech jsou toponyma primárně sámského původu (srov. Wojnarová 2015).

6) V souvislosti s distribucí toponym typu VESI je výskyt toponym označujících terénní prvky (MAASTO) velmi překvapivý. Tato jména se totiž vyskytují především na úplném jihu (viz bod 1), v Ladožské Karélii a na Karelské šíji.

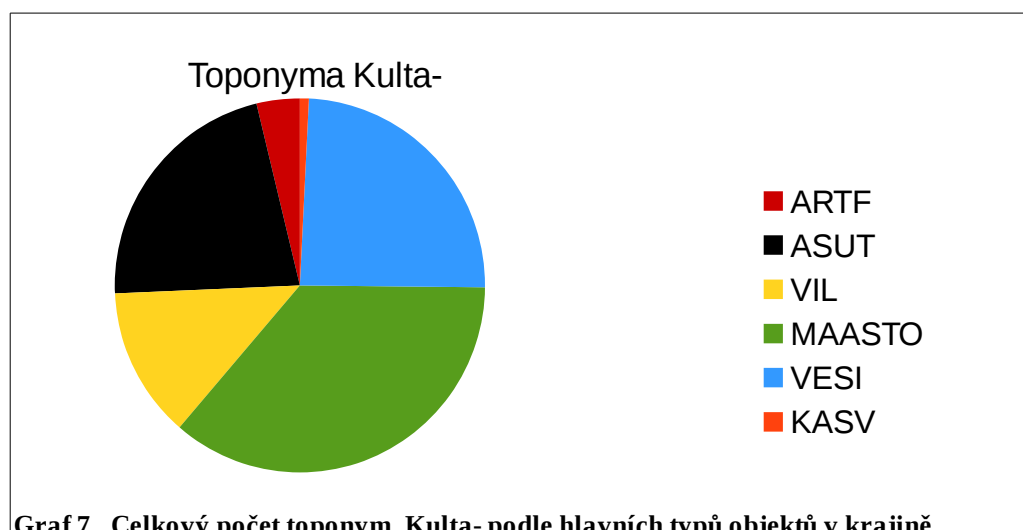
6.2 Distribuce toponym *Kulta*-

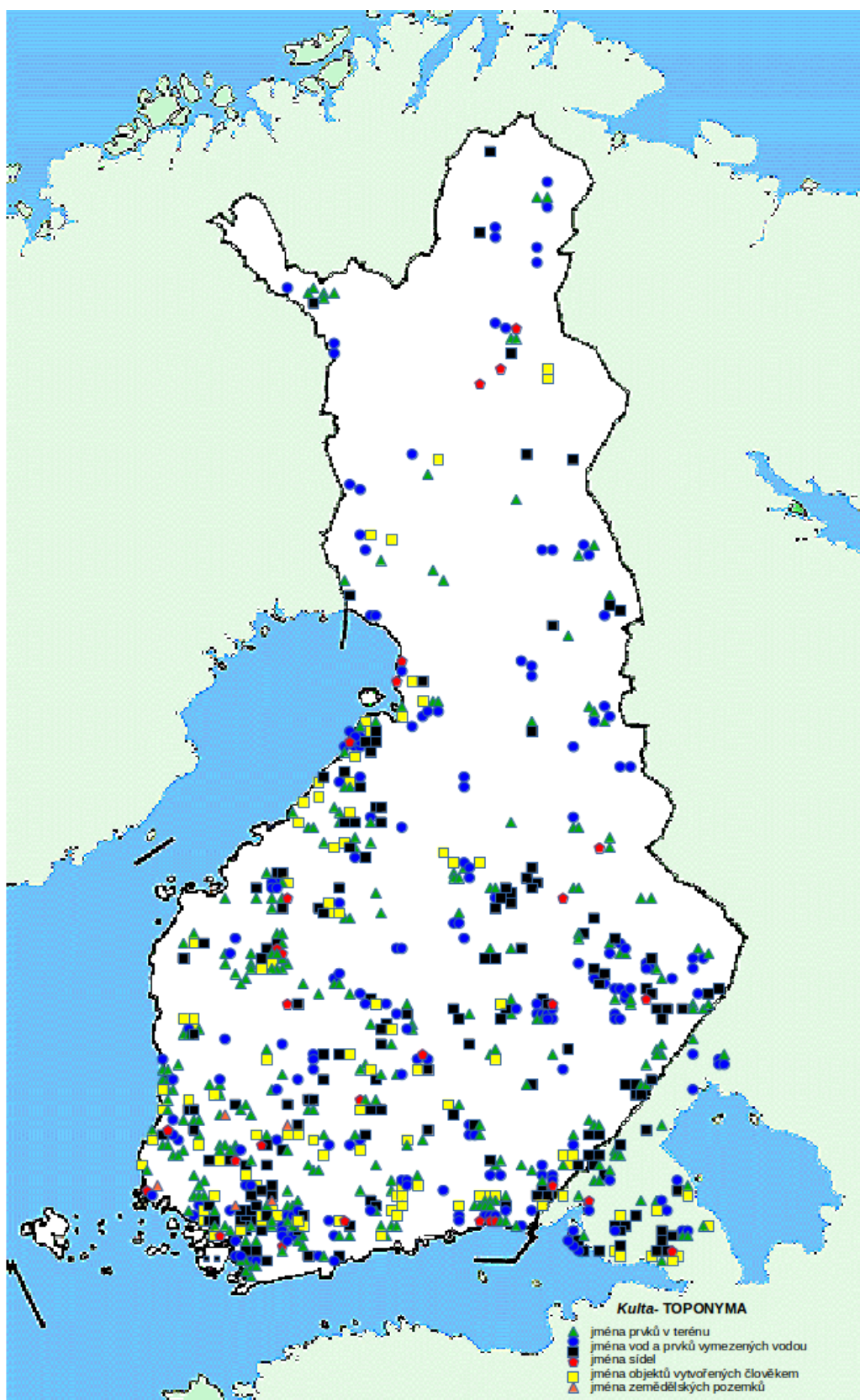
Toponyma *Kulta*- budou popsána stejným způsobem jako toponyma *Hopea* v předchozí kapitole (6.1), tedy jejich počet, poměr jednotlivých podtypů (zpracováno pomocí grafů) a jejich výskyt na území Finska, který vychází ze záznamů jednotlivých jmen do mapy. Celkově se podařilo klasifikovat 767 toponym začínajících *Kulta*- (nebo souvisejícími tvary, viz kap. 5.1). Toponyma související s lidskou činností a označující sídla tvoří 39 % veškerého materiálu. U jmen označujících prvky v krajině se jedná o 61 %. Konkrétní počty jmen jejich poměr v procentech v pěti hlavních kategoriích toponym jsou uvedeny v Tabulce 7 a znázorněny v Grafu 7. V grafech jsou opět zachovány stejné barvy nebo jejich odstíny, jakými jsou toponyma podle typu objektu v krajině vyznačena v mapě (viz Mapa 8).

U toponym začínajících *Kulta-* se vyskytlo 6 jmen *Kultakuusi* ‚zlatý smrk‘, přičemž 5 jich přímo označuje smrk zlatavé barvy a jedno jméno (far. Nokia) odkazuje k poli, které jméno získalo podle smrku této barvy, který údajně rostl v blízkosti. Tato jména jsou natolik specifická, že jsem se rozhodla je nezařadit do podskupiny MAASTO-M, protože neoznačují terénní prvky charakterizované porostem (jedná se pouze o jeden konkrétní strom) a v případě označení pole je tento strom tak významný, že došlo k metonymickému přesunu na (méně významné) pole. Všechna 6 jmen označují KASV (fin. *kasvillisuus* ‚rostlinstvo‘).

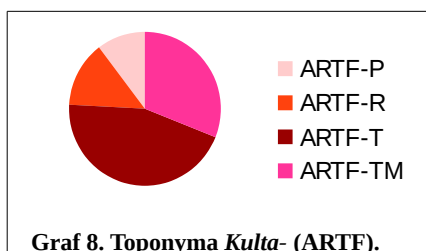
	<i>Kulta-</i>	<i>Kulta-</i> v % (zaokrouhleně)
ARTF	29	4 %
ASUT	168	22 %
VIL	100	13 %
MAASTO	277	36 %
VESI	187	24 %
KASV	6	1%

Tabulka 7 Celkový počet toponym *Kulta-* podle hlavních typů objektů v krajině.

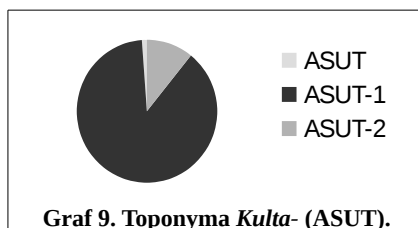

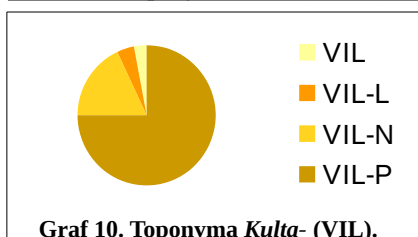
Mapa 8. *Kulta-* toponyma. Geografická distribuce podle typu objektů v krajině.

Graf 8. Toponyma Kulta- (ARTF).

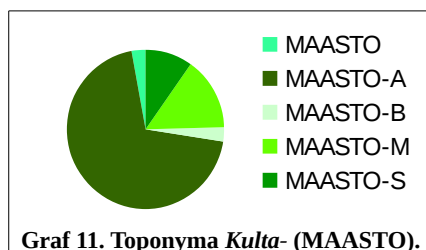

Graf 9. Toponyma Kulta- (ASUT).

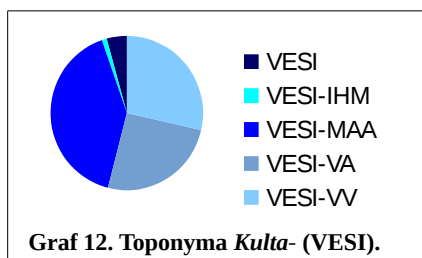

Graf 10. Toponyma Kulta- (VIL).

bylo 18 a dvě toponyma se dala určit pouze jako ASUT. Toponym souvisejících se zemědělstvím a zemědělskými plochami (VIL) bylo dohromady 100. Z tohoto počtu se 3 nedala určit přesně, 4 označovala pastviny (VIL-L), 18 jmen se vztahovalo k loukám a naprostá většina (75) označovala pole (VIL-P).

Graf 11. Toponyma Kulta- (MAASTO).

Graf 12. Toponyma Kulta- (VESI).

pouze dvě souvisí s lidskou činností (VESI-IHM). Jedno odkazuje k rýžování zlata a druhé k lovu ryb. Nejvíce (77 ze 187) je názvů terénních prvků, které jsou vodou vymezeny (VESI-MAA). Označení pro vodní plochy (VESI-VA) je 48 a vodotečí (VESI-VV) 54. V rámci podtypů se nedalo určit 6 toponym (označeny pouze VESI).

U označení lidských výtvorů v krajině (ARTF) byl celkový počet 29 (tedy téměř stejný jako u toponym začínajících na *Hopea-*). Z toho 3 byla označení plotů a branek (ARTF-P). Ve skupině ARTF-R se vyskytla 4 toponyma (2x označení seníku, 1x název pro cihelnu a 1x název pro čističku odpadu). Jmen označujících cesty a mosty (ARTF-T) byla téměř polovina (13) a toponym souvisejících s lidskou činností v krajině (ARTF-TM) bylo 29. U sídelních objektů (ASUT) byla z celkového počtu 168 naprostá většina toponyma typu ASUT-1 (148, tedy 88 %). Toponym typu ASUT-2

Označení terénních prvků (MAASTO) bylo nejvíce (277) ze všech toponym začínajících *Kulta-*. Z toho počtem 193 tvoří největší část označení vyvýšenin (MAASTO-A), oproti tomu označení pro sníženiny se vyskytují minimálně (8jmen). Toponym podtypu MAASTO-M (terénní prvky charakterizované porostem) bylo 41 a mokřadů (MAASTO-S) 27. Osm toponym se v rámci podtypů nepodařilo přesně zařadit. U toponym typu VESI

Toponyma začínající *Kulta-* a jejich geografická distribuce jsou zaznamenány v Mapě 8. Mapa je zpracována stejně jako v případě toponym *Hopea-*. To znamená, že jména jsou znázorněna pouze jako jeden z pěti hlavních typů (ARTF, ASUT, VIL, MAASTO, VESI). Symboly i barvy jsou stejné, což by mělo zjednodušit vzájemné porovnávání těchto dvou skupin toponym (*Hopea-* a *Kulta-*). Na základě tohoto grafického zobrazení se dá o toponymech *Kulta-* podle typu objektu v krajině říci následující:

1) Tato toponyma se také vyskytují především v jižní polovině Finska, jižně od pomyslné linky mezi městy Oulu a Joensuu, a to celkem rovnoměrně v západní i východní části. Obce s nejvyšším výskytem toponym *Kulta-* leží všechny v jižních oblastech Finska (Lappeeranta 15, Kotka 14, Kouvola a Lohja obě 12) případně na jihovýchodě (Joensuu 13 a Heinävesi 11). Nejvyšší hustota je pak v jihozápadním Finsku v oblasti města Turku (tedy v jedné z částí Finska, kde by se s ohledem na historii a jazykovou situaci dala očekávat především toponyma ve švédštině).

2) Rovnoměrněji působí také distribuce toponym typu *kulttuurinimet*, tedy názvy sídel a jména míst související s lidskou činností a zemědělstvím, která se objevují i v severním Finsku. Za zmínku stojí skutečnost, že 3 ze všech 13 toponym podtypu ARTF-T se vyskytují v Sodankylä a z celkového počtu 18 toponym podtypu VIL-N (louky) se 4 vyskytují právě na severu: 2 v obci Savukoski a 2 v obci Ylitornio. Faktem však je, že právě oblast Laponska je spojována s těžbou nebo rýžováním zlata (Geologian tutkimuskeskus 2017)⁹, což samozřejmě může mít vliv na motivaci pojmenování.

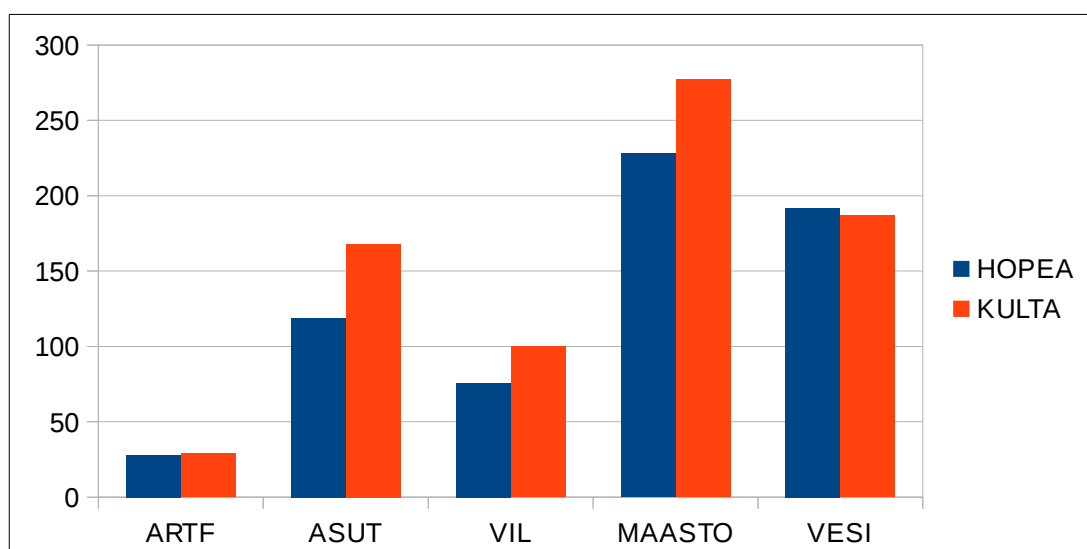
3) Výskyt toponyma *Kultakuusi* byl popsán již v úvodní části této podkapitoly. Toto toponymum se očividně v souvislosti se samotným typem stromu objevuje se pouze v jihozápadní oblasti Finska.

4) Poměrně vysoký počet toponym *Kulta-* se vyskytuje v oblasti Karelské šíje a Ladožské Karélie (68 z celkových 767 toponym, tedy 9 %), není jich ovšem tolik jako v případě toponym *Hopea-* (tam šlo o 82 z 643, tedy o 13 %).

⁹ Dostupné z <<http://www.gtk.fi/system/print.html?from=/geologia/kiviharrastus/maakuntakivet/lappi.html>>, [2017-10-28].

6.3 Porovnání toponym *Hopea-* a *Kulta-* podle typu objektů v krajině

Při porovnání toponym z obou skupin (*Hopea-* i *Kulta-*) mezi sebou, vychází najevo, že je jejich distribuce v pěti hlavních skupinách velmi podobná. V obou skupinách je nejvíce jmen typu MAASTO, VESI a ASUT a nejméně ARTE. Výjimku tvoří skupina typu VESI, kde je toponym *Hopea-* o něco málo více než toponym *Kulta-* (a to i navzdory celkově vyššímu počtu toponym začínajících *Kulta-*). Poměr distribuce jmen podle typu objektu v krajině je znázorněn v Grafu 13 a v Tabulce 8, ve které je kromě počtu jmen u jednotlivých typů uveden i jejich procentuální poměr.

Graf 13. Vzájemný poměr počtu toponym *Hopea-* a *Kulta-* podle typu objektů v krajině.

typ objektu v krajině	<i>Hopea-</i>	<i>Hopea-</i> v % (zaokrouhleně)	<i>Kulta-</i>	<i>Kulta-</i> v % (zaokrouhleně)
ARTF	28	4 %	29	4 %
ASUT	119	18 %	168	22 %
VIL	76	12 %	100	13 %
MAASTO	228	36 %	277	36 %
VESI	192	30 %	187	24 %
KASV			6	1 %
celkem	643		767	

Tabulka 8. Souhrnné porovnání – počet a procentuální poměr toponym *Hopea-* a *Kulta-* podle typu objektu v krajině.

Tabulka 9 ukazuje počet toponym *Hopea-* a *Kulta-* v rámci podtypů jednotlivých skupin. Při tomto detailnějším pohledu je patrné, že toponyma *Kulta-* celkově sice vykazují větší počet téměř ve všech podtypech, ale je zde zároveň několik nepravidelností. První se týká podtypů ASUT-1 a MAASTO-A, kde je toponym *Kulta-* skoro o třetinu více než toponym *Hopea-*. Druhá nepravidelnost se vyskytuje u již zmíněných toponym typu VESI, kde jména *Hopea-* svým počtem převyšují jména *Kulta-*, nicméně se jedná pouze o podtyp VESI-MAA. Třetí se vyskytuje u toponym typu ARTF, kdy je v případě označení cest a mostů (ARTF-T) téměř dvakrát více toponym *Hopea-* než *Kulta-*. Dá se předpokládat, že tyto odchylky mohou souviset s motivací pojmenování v konkrétním místě.

TYP objektu v krajině	HOPEA-	KULTA-
ARTF	0	0
ARTF-P	3	3
ARTF-R	1	4
ARTF-T	22	13
ARTF-TM	2	9
ASUT	1	2
ASUT-1	109	148
ASUT-2	9	18
VIL	4	3
VIL-L	1	4
VIL-N	11	18
VIL-P	60	75
KASV	0	6
MAASTO	0	8
MAASTO-A	157	193
MAASTO-B	8	8
MAASTO-M	34	41
MAASTO-S	29	27
VESI	0	6
VESI-IHM	4	2
VESI-MAA	83	77
VESI-VA	53	48
VESI-VV	52	54

**Tabulka 9. Toponyma *Hopea-* a *Kulta-*.
Počet jmen podle typu objektu v krajině a jejich jednotlivých podtypů.**

7. VÝSKYT PODLE MOTIVACE POJMENOVÁNÍ

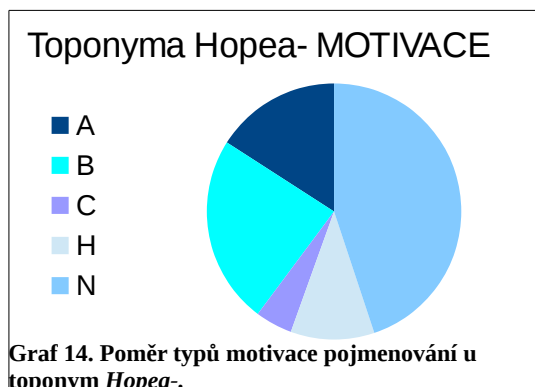
Při určování motivace není situace tak jednoznačná jako u typu objektu v krajině a u některých toponym může být i několik různých motivací (Ainiala et al. 2008: 100, viz kap. 4.2.3), což je patrné i u některých toponym *Hopea-* a *Kulta-*. Jedním z faktorů je skutečnost, že informané v některých případech uváděli více možností vzniku jména (někdy se jich několik shodlo na stejném, nebo jich několik uvedlo různé vysvětlení). U některých jmen se motivace vzniku pojmenování dá interpretovat (nezávisle na vysvětlení informantů) na základě popisu okolí nebo ze své formy a v porovnání s okolními toponymy, např. u některých toponym je zřejmé, že se jedná o přímé pojmenování a jméno vzniklo „řetěžením“. Celkový počet motivací, které se podařilo určit u toponym *Hopea-*, je 508, a u toponym *Kulta-* 566.

7.1 Typy motivace u toponym *Hopea-*

Výsledný počet zjištěných motivací u toponym *Hopea-* podle hlavních typů motivace je zobrazen v Tabulce 10 a Grafu 14. Téměř u poloviny těchto toponym motivace úzce souvisí se způsobem pojmenování (N). Druhý nejčastější typ motivace souvisí s významem „kov“ (B). Pojmenování motivované barvou místa se vyskytuje u necelé pětiny případů. Toponym, která jsou motivovaná jménem osoby, je překvapivě hodně (10 % z celkového počtu). Nejméně se u toponym *hopea* vyskytují přenesené významy (kategorie C).

motivace pojmenování	<i>Hopea-</i>	<i>Hopea-</i> v % (zaokrouhleně)
A	81	16 %
B	121	24 %
C	24	5 %
H	54	10 %
N	228	45 %
celkem	508	

Tabulka 10. Počet toponym *Hopea-* podle motivace pojmenování.

Geografická distribuce jednotlivých motivací pojmenování (A-N a jejich podtypy) u toponym *Hopea-* jsou zobrazeny v Mapách 9-13. Každý typ je znázorněn na samostatné mapě, aby bylo možné zahrnout i jednotlivé podtypy.

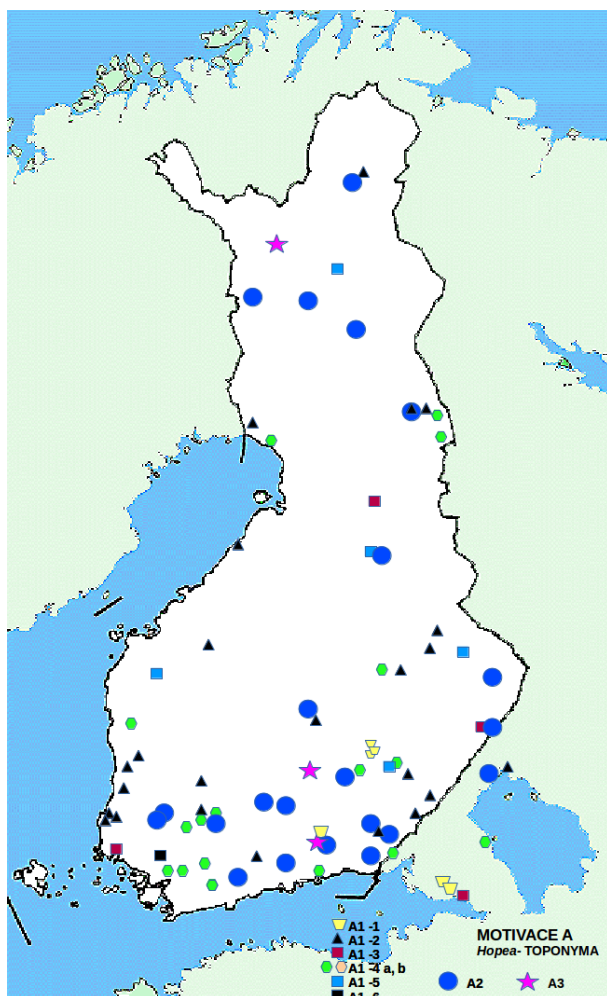
Z těchto map je patrné, že motivace pojmenování vycházející z významu barvy (A) se vyskytuje především v jižních částech Finska a její výskyt směrem na sever klesá. Na druhou stranu je to vedle způsobu pojmenování (N) jediná motivace, která se vyskytuje i v severním Finsku. Jedná se o podtyp A2 („průzračnost, čistota vody“), což může souviset se celkovou distribucí toponym typu VESI (viz kap. 6.1 a Mapa 7). Toponyma *Hopea-*, jejichž název souvisí s kovem (B), se objevují jen v jižním a středním Finsku. Podtyp B1 (těžba, dolování) pouze na jih od pomyslné spojnice mezi městem Tampere a Ladožských jezerem. Toponyma, ve kterých *hopea* odkazuje k některému z přenesených významů (C), se sice vyskytují velmi sporadicky, avšak po celém Finsku s výjimkou severního Laponska.

U toponym, která vznikla v souvislosti s osobou (H), nejčastěji právě na základě jména majitele, je tato skutečnost vidět už z jejich distribuce. Vyskytují se totiž většinou v klastrech, které vychází z toho, že jeden majitel nebo významná osoba vlastní několik objektů (domy, pozemky). Tato jména se vyskytují především západních oblastech Finska a na východě v oblasti Karelská šíje a Ladožské Karélie.

Toponyma *Hopea-*, u nichž motivace souvisí se způsobem pojmenování (N) se vyskytují po celém Finsku, nejvíc však na jihu a v oblasti Karelské šíje a Ladožské Karélie, směrem na sever jich ubývá. Za pozornost stojí skutečnost, že podtyp N4 (překladová výpůjčka) se vyskytuje na jihu Finska i na severu (ve far. Inari). V oblastech jižního a středního Finska je výsledné toponymum překladem původně švédského *silver* (v různých formách, např. majitel *Silverberg* > *Silveri* > *Hopeavuori* (MAASTO-M, far. Pattijoki). V severním Laponsku je zdrojem slovo *silbâ* Inar.S. nebo *silba* Sev.S.

7.1.1 Toponyma *Hopea*- a motivace na základě barvy (A)

Toponyma *Hopea*-, které mají motivaci pojmenování vycházející z významu barvy (Tabulka 11), mají největší zastoupení v podtypu A1 a jejich název je daný něčím, co se na daném místě vyskytuje. V případě podtypu A1-2 jsou to kameny a skalky, které bývají holé, mají našedlou barvu a ve slunečních paprscích se mohou jevit jako zářivé nebo lesknoucí. U podtypu A1-4 je většina názvů motivována barvou rostlin a porostu, který se na daném místě vyskytuje (4a) a pouze jeden (*Hopiakallio*, far. Mikeli, typ VESI-MAA, výběžek do vody) odkazuje ke zbarvení živých tvorů (4b), v tomto případě k síhům malým, kteří se vyskytovali ve vodě u výběžku. U typu porostů se u 17 jmen objevuje 8x jako motivace vrba (fin. *paju*, *hopeapaju*, *piilipuu*) a 3x lišejník a to jak na zemi (fin. *jäkälä*) tak i na stromech (fin. *naava*), především u prvního typu se v popisech objevuje označení *hopeaharmaa* („stříbrošedý“). U dalších se objevují odkazy na břínu (fin. *koivu*) a jiné listnáče, zetlelé dřevo nebo kociánek dvoudomý (fin. *kissankäpälä* „kočičí pacička“), tedy rostlin, které se na daném místě mohou vyskytovat a způsobovat, že se barva místa jeví jako „stříbrná“.

Mapa 9. *Hopea*- toponyma.
Geografická distribuce podle MOTIVACE A.

U zmíněných rostlin (i ryb) je třeba zmínit, že jsou běžnou součástí finské přírody, je však možné, že jejich koncentrace, výskyt nebo odstín byly tak odlišné a neobvyklé, že posloužily jako motivace pojmenování (srov. kap. 2.3 a psychologie pojmenování).

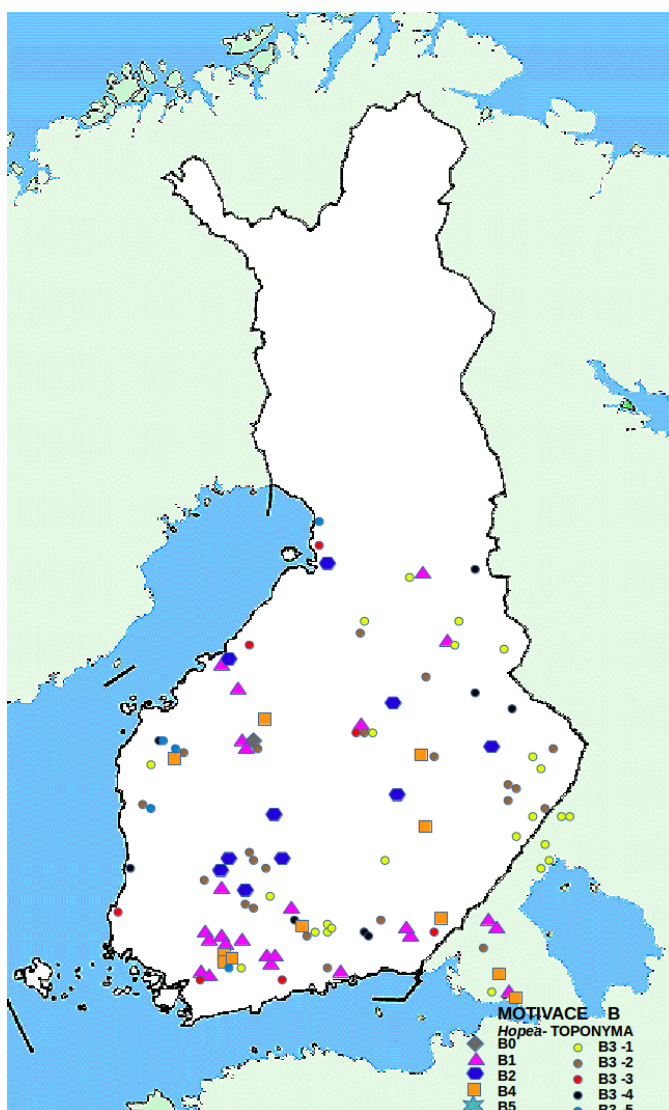
motivace A	HOPEA
A1-1	6
A1-2	23
A1-3	4
A1-4	18
A1-5	4
A1-6	1
A2	22
A3	3

Tabulka 11. Toponyma *Hopea*-, motivace typu A (barva).

Výrazným podtypem je i skupina A2, která zahrnuje toponyma, jejichž jména jsou motivována čistotou a průzračností vody. Ze 22 toponym je pouze jedno typu ASUT-1 a označuje usedlost (*Hopeapuro*, far. Rautalampi), v jejíž blízkosti teče potok s průzračnou vodou. Další toponymum, které se zde vyskytuje osamoceně, je *Hopeavuori* (far. Ylämaa) a jedná se o označení hory (MAASTO-A). Na jeho kartotéčním lístku je uvedeno, že u úpatí se nachází „pramen s průzračnou vodou“. Oba tyto případy mohou ukazovat, že i když se jedná o pramen nebo potok, který je malý nebo není přímo v těsné blízkosti, jeho důležitost a kvality mohou být tak významné, že se projeví ve jménu většího krajinného prvku. Všechna ostatní toponyma s tímto podtypem motivace se vztahují k označení vodotečí (typ VESI-VV) – 12x, nebo vodních ploch (typ VESI-VA) – 5x.

7.1.2 Toponyma *Hopea*- a motivace podle vztahu ke kovu (B)

U motivace pojmenování vycházející z významu „kov“ (Tabulka 12) je nejsilnějším podtypem právě souvislost s hledáním nebo dolováním (B1) tohoto nebo i jiných kovů (vyskytly se odkazy na měď a železo). Tento typ motivace může souviset s variací (N2-3), kdy je v blízkosti podobný krajinný prvek; například *Hopeavuori* (far. Tammela) je typ MAASTO-A a podle vysvětlení informanta získala jméno tak, že zde byl nalezen nějaký kov a protože v blízkosti je *Kultavuori*, ve které se údajně vyskytuje zlato. Z 26 jmen v této podskupině je 15, které označují objekty v krajinně typu MAASTO-A (a 2x MAASTO-M). Podtypy B3-1 a B3-2 zahrnují jména, která vznikla na základě příběhů o ukrytých pokladech. Rozdíl je v tom, že podtyp B3-1 odkazuje k nadpřirozenu (kouzla a nesplnitelné podmínky pro získání) a podtyp B3-2 k zakopání pokladu v souvislosti s údajně reálnými událostmi (ukrytí majetku za války, pohřebiště nebo obětiště).

motivace B	HOPEA
B0	1
B1	26
B2	10
B3-1	26
B3-2	23
B3-3	7
B3-4	12
B3-5	5
B4	11

Tabulka 12. Toponyma *Hopea*-, počet jmen s motivací na základě významu „kov“ (B)..

Mapa 10. *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce podle MOTIVACE B.

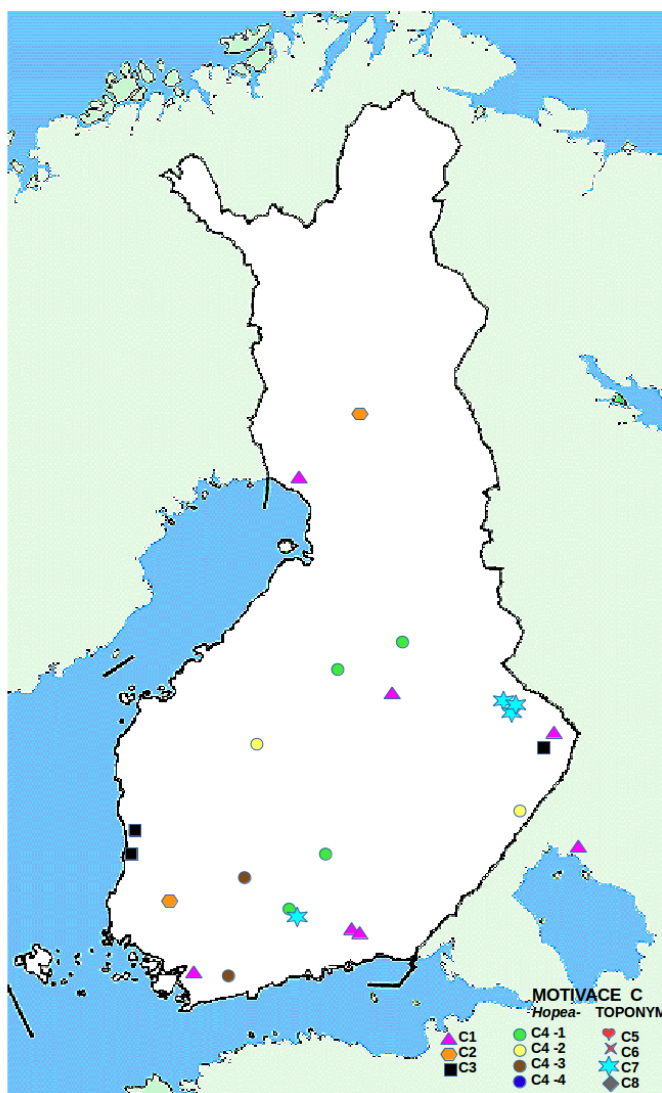
Podtyp B3-1 obsahuje pouze přírodní krajinné prvky (*luontonimet*) a mohl by být zajímavý i z hlediska folkloristiky, protože ze 26 případů se sedmkrát objevují stejné nebo velmi podobné podmínky jak ukrytý poklad získat a to přesto, že se daná jména vyskytují v různých lokalitách jižního a středního Finska. Jedná se o oblasti nebo obce Lahti, Kuhmo, Keitele, Hartola, Kitee, Siikalatva a Ladožská Karélie a všechna tato jména souvisí s vodou (jezírka, průlivy, ostrůvky). V těchto podmínkách se opakovaně vyskytují následující prvky: 1) noc: buď letní slunovrat (Svatý Jan), novoroční noc, nebo chladná měsíční noc; 2) led (čerstvý, „jednu noc starý“), přes který je potřeba přijet na hřiběti, 3) které je „jednu noc staré“; 4) zabití (obětování); 5) mlčení; 6) házení sekerou. Uvádím dva příklady v plném znění (v překladu z kartotéčních lístků v NA):

Hopealammenkallio (far. Nastola), jméno doslova znamená ‚skalka u stříbrné tůňky‘ (typ objektu v krajině MAASTO-A). Jméno vzniklo řetězením (typ N1-1). O tůňce se (podle informanta) vypráví, že „pokud člověk, který poklad chce, vezme kohouta a o svatojánské noci s ním na břehu jezírka obejde kámen *Aarrekivi* (‚poklad + kámen‘). Musí mlčet a kohouta pak na kameni zabít, kámen se pak sám skutálí do jezírka a vynoří se poklad“.

Hopeasaari (far. Korpiselkä, Ladožská Karélie), ‚stříbrný ostrov‘ (typ VESI-MAA). „Podle vyprávění je na ostrově ukrytý poklad, který získá jen ten, kdo na ostrov přijede na hřiběti starém jednu noc po ledu jednu noc starém. Nebo o svatojánské noci nahází všechny kameny z ostrova do jezera.“ V této farnosti je ještě jeden ostrov *Hopeasaari* (respektive alespoň podle kartotéčních záznamů se nedalo určit, zda jsou totožné). I na něm je poklad, který „lze získat jízdou na třídenním (‚nočním‘) hřiběti po ledu jednu noc starém nebo hozením sekery z ostrova *Fadrinsaari* na *Hopeasaari*“.

7.1.3 Toponyma *Hopea*- a motivace na základě přeneseného významu (C)

U toponym *Hopea*- se tento typ motivace vyskytuje nejméně (celkem 24 z 508), viz Tabulka 13. Z podtypů je nejčastější C1, kdy všichni informanté explicitně zmiňují „krásu místa“. Druhý nejčastější podtyp motivace pojmenování souvisí s výrobou pálenky. Ve zdrojových tabulkách se dala takto označit 4 toponyma, ale při bližším pohledu vyšlo najevo, že se jedná pouze o dvě místa (palírny). *Hopeasuo* ‚stříbrný močál‘ (typ MAASTO-S) v Urajärvi (far. Asikkala), kde se údajně na okraji mokřadu tajně pánilo. Druhé místo je ve farnosti Pielisjärvi, kde jsou tři toponyma, v jejichž souvislosti se zmiňuje výroba alkoholu (ve 30. letech 20. stol.): *Hopeapuro* (VESI-VV), které bylo údajně pojmenováno podle usedlosti *Hopeavaara*, též *Hopeala* (ASUT-1) a *Hopeavaara* (MAASTO-A).

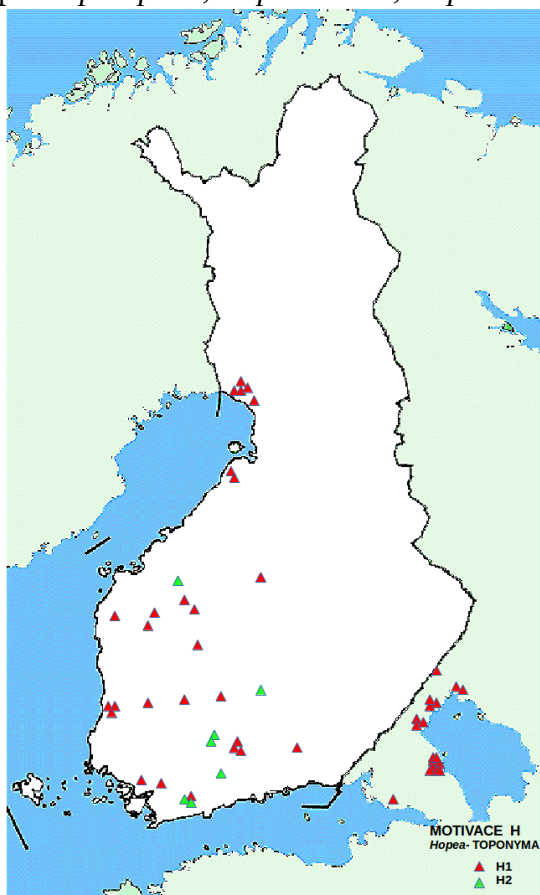
motivace C HOPEA	
C1	7
C2	2
C3	3
C4-1	4
C4-2	2
C4-3	2
C7	4

Tabulka 13. Toponyma *Hopea*-, počet jmen s motivací typu C (přenesený význam).

Mapa 11. *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce podle MOTIVACE C.

7.1.4 Toponyma *Hopea*- a motivace podle osoby (H)

U tohoto typu je vznik většiny jmen motivován jménem osoby (44 případů z 54), viz Tabulka 14 a Mapa 12. Z těchto 44 toponym jich 36 má jméno po majiteli nebo obyvatelích, kteří zde žili. Tato motivace je uvedena i u toponyma *Hopeasalmi* (ASUT-1, far. Asikkala) a usedlost je (údajně) pojmenována podle příjmení obyvatel. Toto nelze považovat za pravděpodobné, protože v okolí se vyskytuje několik dalších toponym začínající *Hopea-* (*Hopearinne*, *Hopeavaara*, *Hopeakallio*...), což nenasvědčuje tomu, že by místo získalo jméno po obyvatelích, ale už ho mělo a obyvatelé jméno přijali. Toto se ostatně ve Finsku dělo často a místa, kde lidé žili, se mnohdy stávala jejich příjmením (srov. Pölkki & Saarinen 2017). Kromě toho v této podskupině byla 3 toponyma, která byla motivována vlastním jménem, ale zároveň došlo k jeho překladu (např. zemědělské pozemky *Hopeakylä*, far. Alajärvi, typ VII, byly pojmenovány podle majitele jménem *Silver*). V oblasti Karelské šíje (far. Pyhäjärvi Vpl.) se vyskytuje několik názvů, které jsou utvořené podle majitelova příjmení (*Juha Hopia*), a ve tvaru toponyma se pak vyskytuje znak genitivu (-n), např. *Hopianpelto*, *Hopianmökki*, *Hopianmäki*).

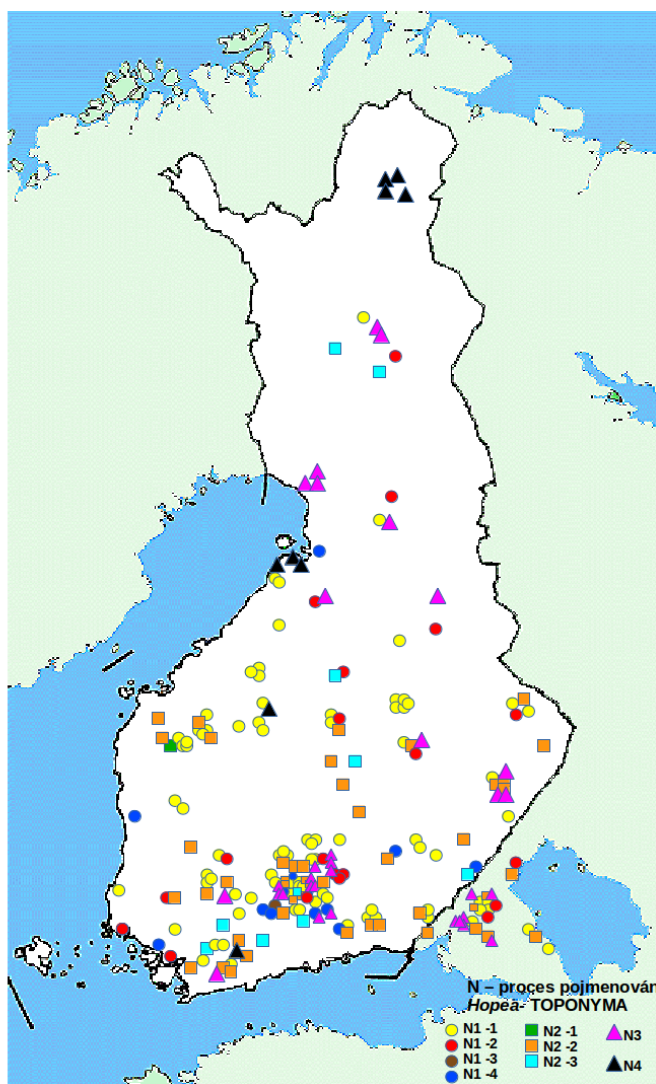
motivace H	HOPEA
H1	44
H2	10

Tabulka 14. Toponyma *Hopea*-, motivace podle osoby či živé bytosti(H).

Mapa 12. *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce podle MOTIVACE H.

7.1.5 Toponyma *Hopea*- podle způsobu pojmenování (N)

Z Tabulky 15 vyplývá, že nejčastějším způsobem pojmenování je „řetězení“ (podtyp N1-1), kdy je motivací existence významnějšího objektu v krajině, které se použije jako určující část nově vzniklého toponyma. Nejčastěji tímto způsobem vznikají názvy zemědělských ploch (VIL) – v tomto případě je to třetina ze všech v tomto podtypu (26 z 88). Druhým nejčastějším podtypem je metonymický posun (N2-2), kterým vznikají především jména sídel a jména zemědělských pozemků (ASUT a VIL). V případě toponym *Hopea* (celkem 49) takto vznikla především jména sídel (38x ASUT-1 a 7x ASUT-2) a jména zemědělských pozemků naprosto minimálně (4x).

motivace N	HOPEA
N1-1	89
N1-2	20
N1-3	1
N1-4	14
N2-1	1
N2-2	49
N2-3	10
N2-4	1
N3	34
N4	9

Tabulka 15. Toponyma *Hopea*-, podle způsobu pojmenování (N)

Mapa 13. *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce podle MOTIVACE N.

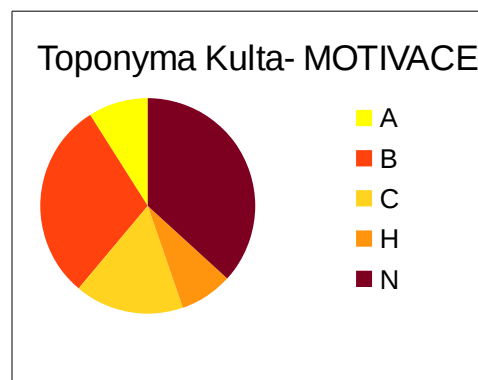
V případě variace (podtyp N2-3) se u toponym *Hopea-* vyskytlo pouze 10 případů, z toho 4x se jednalo o variaci na *kulta*, 1x na *kelta* (,žlutý‘), 1x na *vaski* a 1x na *kupari* (obě znamenají ,měď‘), 1x bylo nové jméno opakem k *musta* (,černý‘), přičemž se jednalo o průzračnou tůňku (*Hopialampi*, far. Pelkosenniemi), která se nachází jižně od *Mustat lammet* (,černá jezírka‘). Významnou skupinou jsou i toponyma vzniklá analogií. V tomto případě se jedná o 34 výskytů (6x ve far. Asikkala).

7.2 Typy motivace u toponym *Kulta-*

Počet a poměr zjištěných motivací u toponym *Kulta-* podle hlavních typů motivace je zobrazen v Tabulce 16 a Grafu 15. Ve třetině všech výskytů (37 %) je motivace spojená se způsobem pojmenování (N) a na druhém místě je motivace vycházející z významu „kov“. Překvapivý je nízký počet motivací H související s osobou (jejím jménem nebo činností, případně jiným živým tvorem) a především těch motivací, které se vztahují k barvě místa (A).

motivace pojmenování	<i>Kulta-</i>	<i>Kulta-</i> v % (zaokrouhleně)
A	51	9 %
B	169	30 %
C	93	16 %
H	45	8 %
N	208	37 %
celkem	566	

Tabulka 16. Počet toponym *Kulta-* podle motivace pojmenování.

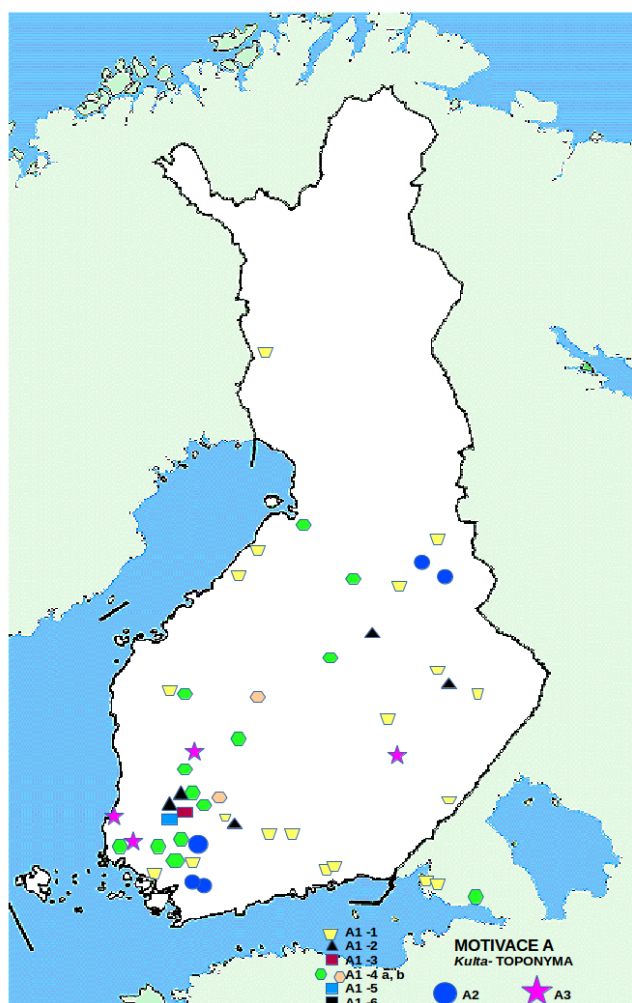

Graf 15. Poměr typů motivace pojmenování u toponym *Kulta-*.

O geografické distribuci podle jednotlivých typů motivace (Mapy 14-18) se dá říct, že: nejvyšší koncentrace jsou v jižních částech Finska, což odpovídá tomu, jak jsou toponyma *Kulta-* (i *Hopea-*) rozšířeny (viz 6.2). Typ N (především podtyp N1-1) se vyskytuje v celém Finsku ale nejvíce na jihozápadě, v oblasti Turku. Jména vzniklá metonymickým posunem (N2-2) se rovnoměrně vyskytují v celé jižní polovině Finska a překladové výpůjčky opět (stejně jako u toponym *Hopea-*) především ve vícejazyčných oblastech, tzn. jihozápad a úplný sever Finska. Druhý nejpočetnější typ motivace (B) se také vyskytuje všude, ale vyšší koncentrace je opět v jižní polovině Finska a to především podtyp B4 „připomínající zlato“. U podtypu B1 jsou výskyty i v severním Finsku (far. Inari a Sodankylä), což souvisí s těžbou (respektive rýžováním) zlata v těchto místech. Toponyma *Kulta-* s motivací podle barvy (A) se objevují velmi málo a pokud ano, tak hlavně v jižní polovině Finska, přičemž podtyp A1-1 (barva písku na břehu nebo na dně) se vyskytuje celkem rovnoměrně. Typ motivace, která vychází z přenesených významů (C), se objevuje také hlavně v jižní polovině Finska a u podtypu C2 (kvalita, výnosnost) je zajímavá jeho rozšířenost v celé této oblasti. Toponyma *Kulta-* motivovaná jménem nebo činností jiné osoby či bytosti se vyskytují málo a pokud ano, pak hlavně v jihovýchodním Finsku a oblasti Ladožské Karélie a Karelské šíje.

7.2.1 Toponyma *Kulta*- a motivace podle barvy (A)

Nejčastější motivací pojmenování je u této skupiny toponym (Tabulka 17) žlutavá barva a vlastnosti písku (podtyp A1-1), který se na místě vyskytuje a je (podle záznamů) „třpytivý, žlutý, úžasný, dobré kvality“ apod. Tato motivace se objevuje u míst, která leží u vody, často přímo v názvech pláží, výběžků a zátok. Z 19 výskytů této motivace jich 15 odkazuje k toponymům typu VESI (12x VESI-MAA, 2x VESI-VA, 1x VESI-VV). Druhým nejčastějším podtypem je barva odvozená od rostlin nebo živočichů (A1-4). Z 15 výskytů je 13 motivováno rostlinami a pouze 2 toponyma (obě jsou jezírka) byla motivována barvou živočichů (v obou případech rybami: zlatými rybkami a karasy). Kromě „zlatého smrku“ (*Kultakuusi*), který lze považovat pro jeho specifčnost za samostatnou kategorii, se v této podskupině vyskytují jména, která byla motivována tím, že na místě rostou: morušky (2x), brusinky (1x), nažloutlá tráva (1), nažloutlý mech (1), vachta trojlistá (1x, jedná se o rostlinu s výrazným světlým květem) a druh ovsa *kultasade* ‚zlatý déšť‘ (1x).

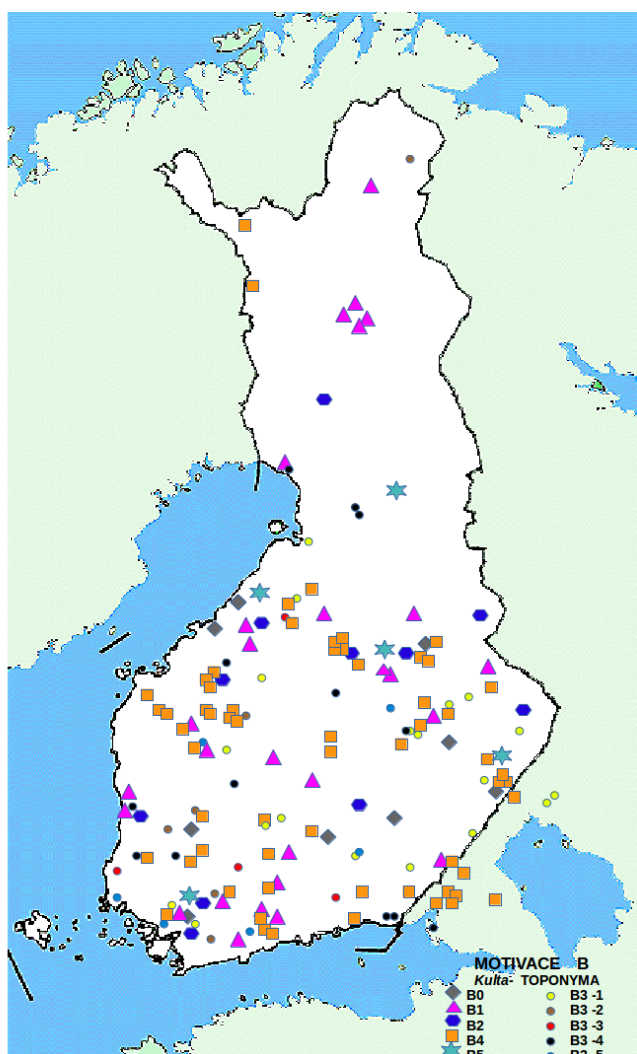
motivace A	KULTA
A1-1	19
A1-2	5
A1-3	1
A1-4	15
A1-5	1
A2	5
A3	5

Tabulka 17. Toponyma *Kulta*- podle motivace barvy (A).

Mapa 14. *Kulta*- toponyma. Geografická distribuce podle MOTIVACE A.

7.2.2 Toponyma *Kulta*- a motivace podle vztahu ke kovu (B)

Počet toponym *Kulta*- motivovaných zlatem jako (vzácným) kovem je uveden v Tabulce 18. Toponyma v podtypu B1 často odkazují k dolování nebo rýžování zlata, a to bez ohledu na výsledky a v některých případech ani na to, že se jednalo o jiný kov než zlato. Hledání nebo nálezy případně aktivity těžby se objevují u každého z 30 jmen. Podtyp B3-1 kdy motivací je ukrytý poklad (bez odkazů k historii), případně příběh a okolnosti získání pokladu, se vyskytuje 18x (9x jako MAASTO a 9x jako VESI). Stejně jako u toponym *Hopea*- se objevují podmínky: jednu noc staré hříbě, jednu noc starý led, případně jednu noc starý chlapec či házení sekerou. Tyto podmínky, které různě varují, se vyskytují u 6 toponym (*Kultovuori* MAASTO-A far. Heinävesi, *Kultasaari* VESI-MAA far. Rääkkylä, *Kultavuori* MAASTO-A far. Mäntyharju, *Kultainsaari* VESI-MAA far. Viitasaari, *Kultalahti* VESI-VA far. Kuusjärvi, *Kultalampi* VESI-VA far. Polvijärvi).

motivace B KULTA	
B0	9
B1	30
B2	9
B3-1	18
B3-2	8
B3-3	4
B3-4	15
B3-5	7
B4	64
B5	5

Tabulka 18. Toponyma *Kulta*-, motivace v souvislosti s kovem (B).

Mapa 15. *Kulta*- toponyma. Geografická distribuce podle MOTIVACE B.

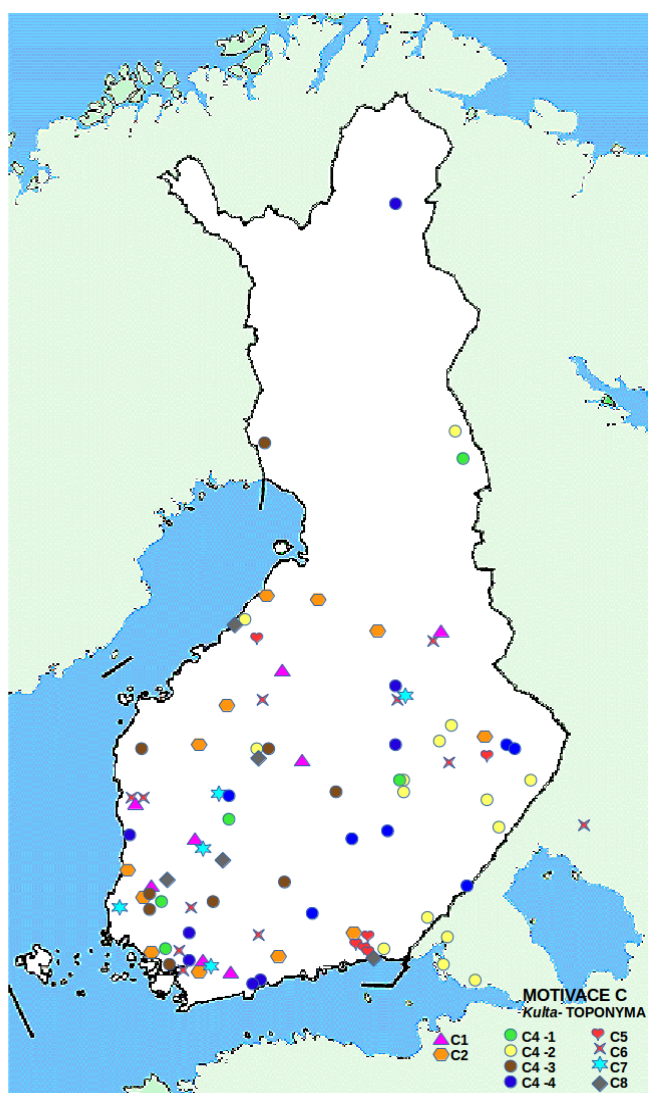
Největší skupinu tvoří místa, jejichž jména byla motivována leskem a zdánlivou přítomností kovu (podtyp B4). Tato motivace se vyskytuje v 64 případech s distribucí především v jižním a středním Finsku (a dva případy v severním Laponsku). Mezi nimi je 48 jmen typu MAASTO-A. U všech jmen informanté odkazují k nějakému výskytu pyritu¹⁰ (fin. *rikkikiisu* ale lidově označováno *kissankulta*, *katinkulta* ‚kočičí zlato‘) nebo jiného minerálu či kamene, který zlato připomíná (např. *kiille* ‚slída‘ nebo *maasälpä* ‚živec‘).

7.2.3 Toponyma *Kulta*- a motivace podle přeneseného významu (C)

Distribuce u tohoto typu motivace působí mnohem rovnoměrněji (viz Tabulka 19). Jsou zastoupeny všechny podtypy kromě C3 a toponyma nejsou koncentrována u jednoho nebo několika málo podtypů. Nejvíce se jich vyskytuje v kategorii C4 (45x) kam jsou zařazena jména, kde má určující část *kulta* posunutý význam. Z této kategorie se u 5 jmen dá použití slova *kulta* klasifikovat jako ironické (C4-1), kdy je myšlen opak, například náročná práce nebo špína na daném místě. V podskupině C4-2 má slovo *kulta* „zkrášlující funkci“ a toponyma (5x) odkazují buď ke hnoji (fin. *lanta*) nebo výkalům (fin. *makkilanta*; případně *virtsa* ‚moč‘). Hnůj byl označován jako „zlato“ právě vzhledem k jeho využití jako hnojiva a dobrému vlivu na úrodu. V případě 10 toponym je uvedeno paralelní pojmenování začínající *paska* ‚hovno‘ (nelze určit proč) a nové pojmenování *Kulta*- ho má nahradit. Příkladem může být toponymum *Kultapuro* (potok VESI-VV, Petäjämäki, far. Tuusniemi), u kterého informant uvádí, že „pojmenování *Paskapuro* bylo příliš ošklivé a tak ho místní změnili na *Kultapuro*“. Slovo *kulta* zní lépe a estetičtěji, což je i motivací ve vzniku jmen v podskupině C4-3 (9x). Do této skupiny se dají zařadit jména, kde bylo slovo *kulta* použito proto, že „zní dobře“ (respektive je atraktivnější), často v souvislosti s pozemky pro chaty. V případě místa *Kultala* (ASUT-1, far. Teuva) je na kartotéčním lístku uveden komentář (buď sběratele nebo informanta), že se jedná o typickou „romantiku jména: nezajímavému místu někde stranou se dá hezké jméno“. V podskupině C4-4, kde má slovo *kulta* posměšný charakter nebo je použito žertem, je 15 jmen a z toho jich 8 patří k typu ASUT, jeden k ARTF a jeden k VIL. Jejich počet naznačuje, že je tento typ motivace spojován především s *kulttuurinimet* a s člověkem a jeho činnostmi. Početně výrazný je i podtyp C6 (13x), který souvisí s významem slova *kulta* ve smyslu ‚drahý, milý‘, ale nevztahuje se ke dvojici lidí,

10

ale mládeži (většinou), která se na daném místě scházela za účelem zábavy. Kategorie C7, ve které se objevují jména související s výrobou pálenky, by se ve srovnání s jinými kategoriemi u tohoto typu motivace mohla považovat s pouhými 4 výskyty za bezvýznamnou. Za pozornost však stojí, že tento počet je stejný jako u toponym *Hopea-*. Z těchto 4 výskytů je každý v jiné oblasti a jedná se 2x o ASUT-1, 1x o ARTF-R a 1x o označení pramene (VESI-VV) *Kultalähde* (far. Somero), u kterého se explicitně říká, že je tam dobrá a průzračná voda a v jeho okolí je hodně palíren (zaznamenáno v roce 1955). Pokoutní výroba pálenky byla tedy poměrně častá. Spojuje se s oběma barevnými označeními (*hopea* i *kulta*), ale určitě to nebyl jediný způsob, jak tato místa označovat a bylo by velmi zajímavé zjistit, jaká další jména (barvy a celkově typ označování) se k této aktivitě a jejím místům vázalo.

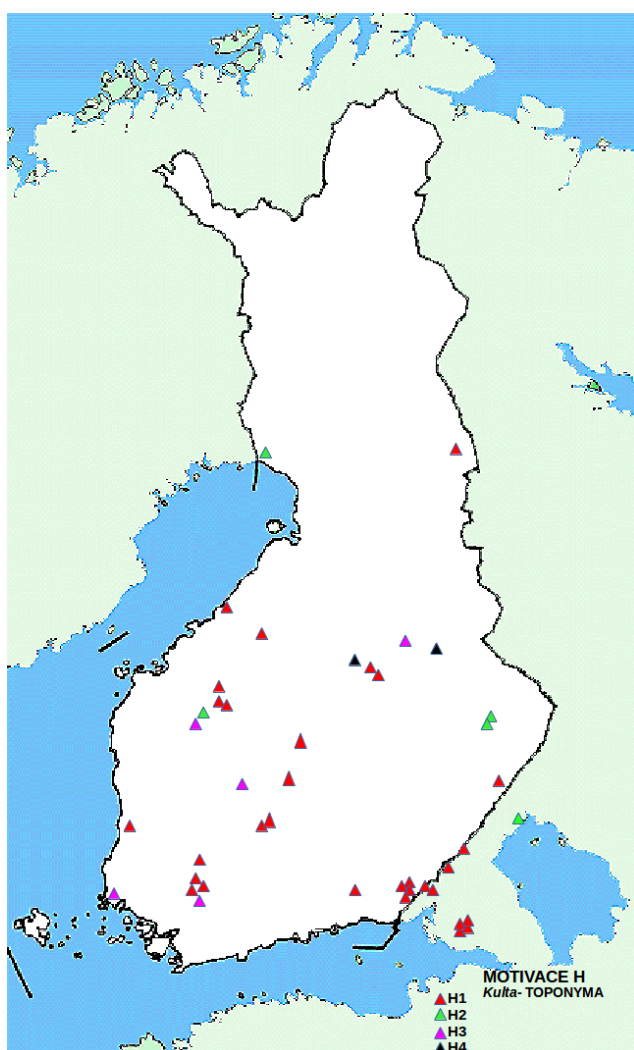
motivace C	KULTA
C1	9
C2	12
C4-1	5
C4-2	15
C4-3	9
C4-4	15
C5	6
C6	13
C7	4
C8	5

Tabulka 19. Toponyma *Kulta-*, motivace na základě přeneseného významu (C).

Mapa 16. *Kulta-* toponyma. Geografická distribuce podle MOTIVACE C.

7.2.4 Toponyma *Kulta*- a motivace podle osoby (H)

Stejně jako u toponym *Hopea*- i u tohoto typu motivace převažuje kategorie H1 (viz Tabulka 20), kdy je toponym přeneseno z osoby na danou lokalitu nebo objekt (32x z celkových 45 v typu motivace H). Z těchto 32 jsou naprostá většina (18x) jména sídel (ASUT) a označení zemědělských ploch (VIL 8x). Obojí patří do skupiny *kulttuurinimet* a vyjadřují (mnohem více než ostatní typy objektů v krajině) vztah mezi místem a člověkem. V tomto případě u toponym *Kulta*- je tento vztah především vlastnický. Oproti toponymům *Hopea*- se mezi toponymy *Kulta*- objevují jména, jejichž motivace má původ v tom, co někdo udělal nebo řekl a souviselo to se „zlatem“. Např. *Kultaranta* (ASUT-1, far. Ylistaro) má jméno podle toho, že hospodář byl rýžovat zlato v Lemmenjoki. Případně název chalupy *Kultavuori* (ASUT-1, far. Sonkajärvi), kde bydlel Rikas-Risto („bohatej Risto“), který se vychloubal tím, jak je bohatý a co všechno mu patří, i když toho ve skutečnosti moc neměl.

motivace H KULTA	
H1	32
H2	5
H3	6
H4	2

Tabulka 20. Toponyma *Kulta*-, motivace podle osoby či živé bytosti (H).

Mapa 17. *Kulta*- toponyma. Geografická distribuce podle MOTIVACE H.

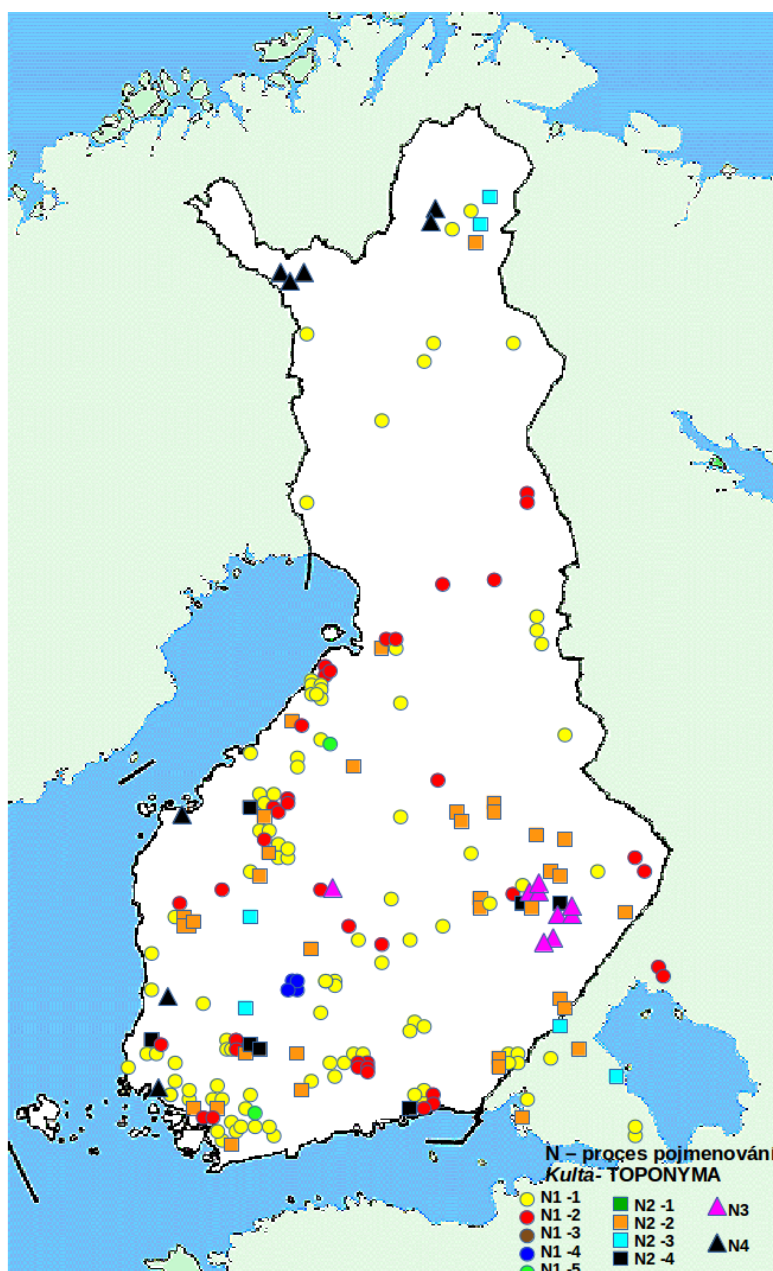
7.2.5 Toponyma *Kulta*- podle způsobu pojmenování (N)

Nejčastější a i geograficky nejrozšířenější je přímé pojmenování a vznik klastrů, kdy je nové jméno vytvářeno připojením ke jménu významnějšího objektu (řetězení, N1-1), viz Tabulka 21. Jedná se téměř o polovinu zjištěné motivace způsobu pojmenování (97 z celkových 208 v této kategorii) a z nich 34 toponym patří k typu MAASTO a 28 se řadí k typu VESI. U tohoto způsobu pojmenování je zajímavé zmínit skupinu jmen z farnosti Saloinen (*Kultalankuja, Kultalanlahti, Kultalanoja, Kultalanperä, Kultalanperärantamaa, Kultalanranta*) v jejichž určující části se vyskytuje toponymum, které je významnější (původní, fin. *kantanimi*) a pomáhá určit (a zviditelnit) místo, které toto jméno přebírá. V tomto případě je neobvyklé to, že se v určující části nového toponyma, které je složené, vyskytuje odvozené jméno (*Kultala*) a to v genitivu (-**n**). Toponymum *Kultalanlahti* znamená ‚zátoka patřící ke Kultale‘. V případě podtypu N1-2, který je také hodně častý (38 výskytů) je identifikace motivace a způsobu pojmenování vždy poněkud nejistá, protože se může jednat i o řetězení s elipsou základní části, nebo analogické pojmenování, kdy je v okolí více míst, která začínají podobně. Příkladem může být místo *Kultaneva* (far. Jalasjärvi), která se nachází v blízkosti *Kultamäki* (označeno jako „krásný třpytivý kámen“). Otázkou je, zda *Kultaneva* (která nemá ani vlastní kartotéční lístek a je uvedena na lístku u jména *Kultamäki*) vznikla jako *Kultamäki* + *neva* => *Kultamäenneva* = *Kultaneva*, nebo jen analogicky podle výrazného prvku v blízkosti. U podtypu metonymického posunu (N2-2) je z 35 výskytů 28 jmen typu ASUT a 5 výskytů VIL, tedy nejčastější typy toponym, které u tohoto způsobu pojmenování lze očekávat – v tom smyslu, že nejčastějším „směrem pojmenování“ je z *luontonimet* (VESI, MAASTO) na *kulttuurinimet* (nejvíce na obydlí, případně pole). Překvapivě se tu však vyskytují i 2 toponyma typu VESI a jedno toponymum typu MAASTO, které se samy staly cílovým místem metonymického posunu. U

motivace N	KULTA
N1-1	97
N1-2	38
N1-4	4
N1-5	2
N2-2	35
N2-3	7
N2-4	7
N3	10
N4	8
Tabulka 21. Toponyma <i>Kulta</i> -, motivace N (způsob pojmenování)	

jedno z těchto toponym, *Kultaranta* (far. Mänttä), je explicitně uvedeno, že se „ostrovu začalo říkat podle vilky, která tam je“ (z čehož lze odvodit, že jméno této vilky bylo *Kultaranta*). V tomto případě je to poněkud neobvyklý směr tohoto způsobu pojmenování. U toponym *Kulta*-, která vznikla variací (N2-3) odkazuje 6

z celkových 7 výskytů k názvu *Hopea-*. Jedná se o místo s touto formou jména někde v blízkosti a v jednom případě dokonce v původním názvu místa, které se pak změnilo na *Kulta-* (u toponyma *Kultatupleejärvi VESI-VA*, far. Inari, původní název *Hopiariksijärvi* s významem *hopearahajärvi* ‚jezero stříbrných mincí / peněz‘).

Mapa 18. *Kulta-* toponyma.
Geografická distribuce podle MOTIVACE N (způsob pojmenování).

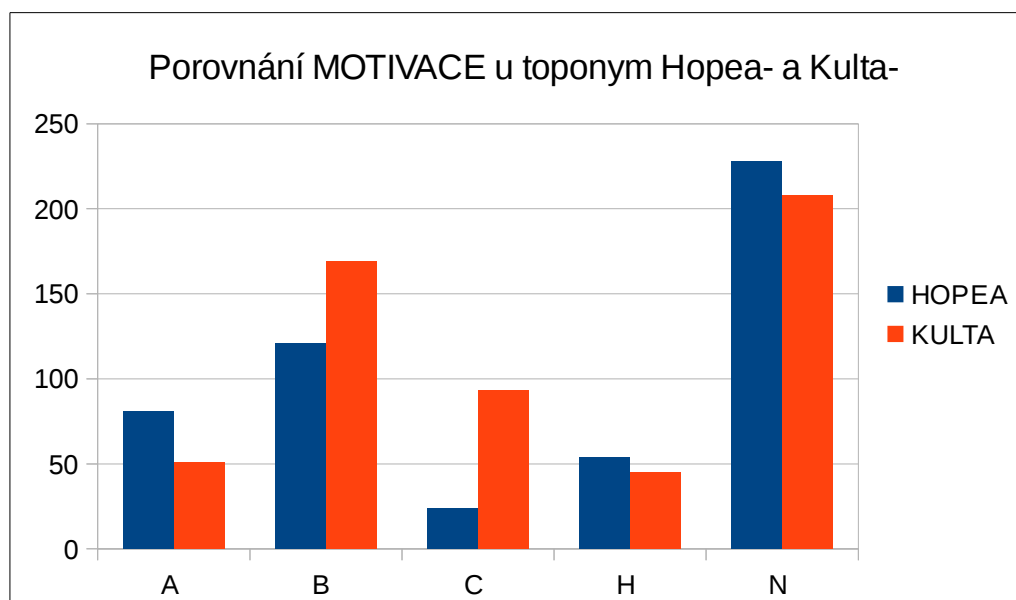
Toponyma *Kulta-*, která vznikla analogií (N3), ve všech 10 výskytech označují typ objektu VESI. Čtyři se vyskytují ve far. Heinävesi a jména očividně vznikla podle kopce *Kultavuori* (MAASTO-A, motivace vzniku B4 – v místě nálezy živce), který měl vliv na vznik dalších jmen ve svém okolí. Tvar *kulta* se však z nějakého důvodu změnil na *kulto* : *Kultosaaret* (*Iso + Pieni* ‚velký a malý‘), *Kultosaari* (patrně totožný s jedním z *Kultosaaret*, které se v lokalitě také vyskytují), *Kultoniemi* a *Kultolahti*.

V případě výpůjček (N4) se objevuje pouze 8 toponym. Opět se jedná o švédsko- a sámskojazyčné oblasti. Jako překladová výpůjčka se dala určit pouze jméno *Kultavuori* (MAASTO-A, far. Vöyri). Ostatní jména se při bližším zkoumání ukázala být výpůjčkami fonetickými: *Kulpakka* (ASUT-1, far. Kullaa, ze šv. *Gulbacka*, kde došlo pouze k upravení znělosti hlásek). Ve far. Inari se objevuje jméno *Kultavaara* (MAASTO-A), u kterého je poznamenáno „viz **kollö-väri**“, patrně původní sámské toponymum, které bylo přejato právě ve tvaru „kultavaara“. Ve far. Enontekiö jsou dokonce tři jména: *Kultima* (ASUT-2), *Kultimaharjut* a *Kultimarova* (obě MAASTO-A). Jako paralelní se uvádějí tvary (Sev.S.) *Gulddabuolžžat* pro *Kultimaharjut* a *Gulddaroavvi* pro *Kultimarova*. Vzhledem ke tvaru *guldda-* by se dala očekávat souvislost se slovem *kulta*, ale slovo pro ‚zlato‘ v Sev.S je *golli*. Po konzultaci online slovníku GLOSBE vyšlo najevo, že *Kultima* je fin. varianta pro sámské jméno vesnice *Gulddan*. Tato tři jména „*Kultima-*“ by tedy neměla být k toponymům *Kulta-* zařazena.

7.3 Porovnání toponym *Hopea-* a *Kulta-* podle motivace pojmenování

Rozdíly ve výskytu motivace u toponym *Hopea-* a *Kulta-* jsou nejlépe vidět ve sloupcovém grafu, kde jsou oba typy toponym uvedeny společně (Graf 16). Na první pohled je patrné, že u obou toponym převládá způsob pojmenování (N) jako faktor ovlivňující vznik a tvar jména.

Toponyma *Hopea-* mají ve třech kategoriích častější výskyt, než je tomu u toponym *Kulta-*. Kromě kategorie N toponyma *Hopea-* převažují i u motivace A (vycházejí z barvy daného místa) a také u jmen, která souvisí s osobami (H). Tato jména jsou nejčastěji motivována jménem vlastníka daného objektu v krajině. Oproti tomu toponyma *Kulta-* výrazně převažují u kategorie B (motivace související s kovem) a C (přenesený význam). Toto lze interpretovat tak, že jako drahý kov je zlato častější nebo významnější než stříbro a pokud se jedná o nějaký krajinný prvek, který je lesklý a třpytí se (např. díky obsahu slídy nebo pyritu), je automaticky (a patrně podvědomě) spojován se zlatem. Stejně tak slovo „zlato“ (ve finštině ale i v češtině) má mnohem více přenesených významů, což může opět souviset s tím, jak moc je tento pojem rozšířený.

Graf 16. Porovnání motivace pojmenování u toponym *Hopea-* a *Kulta-*.

Podrobné porovnání obou toponym v rámci jednotlivých kategorií je zobrazeno v Tabulce 22. V tomto detailním pohledu je vidět, že toponyma *Hopea*- se nevyskytují v 8 podkategoriích. Z toho by se mohlo usuzovat, že slovo *hopea* má u toponym omezenější sémantiku než *kulta*. Na druhou stranu pokud je v některých případech u toponym *Hopea*- 0 výskytů, stejná kategorie u toponym *Kulta*- se

TYP motivace	KULTA	HOPEA
A1-1	19	6
A1-2	5	23
A1-3	1	4
A1-4	15	18
A1-5	1	4
A1-6	0	1
A2	5	22
A3	5	3
B0	9	1
B1	30	26
B2	9	10
B3-1	18	26
B3-2	8	23
B3-3	4	7
B3-4	15	12
B3-5	7	5
B4	64	11
B5	5	0
C1	9	7
C2	12	2
C3	0	3
C4-1	5	4
C4-2	15	2
C4-3	9	2
C4-4	15	0
C5	6	0
C6	13	0
C7	4	4
C8	5	0
H1	32	44
H2	5	10
H3	6	0
H4	2	0
N1-1	97	89
N1-2	38	20
N1-3	0	1
N1-4	4	14
N1-5	2	0
N2-1	0	1
N2-2	35	49
N2-3	7	10
N2-4	7	1
N3	10	34
N4	8	9

Tabulka 22. Toponyma *Hopea*- a *Kulta*-. Porovnání jednotlivých kategorií motivace pojmenování.

tyto podmínky velmi podobné a na základě geografického výskytu těchto jmen i očividně rozšířené ve velké části Finska. **Kategorie C** jednoznačně dokazuje, že slovo *kulta* může mít mnohem více přenesených významů než slovo *hopea* a tato skutečnost se projevuje i v toponymech. U kategorie H se toponyma *Hopea*- vyskytují pouze ve dvou podtypech, kdy je jméno motivováno osobou: jejím jménem (H1) nebo jejím povoláním (H2). Toponyma *Kulta*- mají oproti tomu výskyt u

počtem také může blížit nule, a naopak. Jde především o podtypy A1-6, H4 a N1-5, kde je rozdíl 1-2 výskyty. Dále je z porovnání patrné, že toponyma *Hopea*- se mnohem častěji vyskytují v souvislosti s barvou daného místa (**kategorie A**): našedlé skály a kameny a především barva vody jako je kvalita, čistota, průzračnost (A2). Tento způsob motivace je u toponym *Kulta*- zanedbatelný. Na druhou stranu jsou toponyma *Kulta*- mnohem častější v souvislosti s pískem (barvou a kvalitou písku v dané lokalitě). U **kategorie B** má *kulta* naprostou převahu u podtypů souvisejících s kovem, výskytem, hledáním nebo těžbou (B1) nebo mající podobnost s kovem (B4). Motivace na základě údajného výskytu pokladu a uvádění podmínek jeho získání (které jsou nesplnitelné) se objevuje u obou typů toponym, přičemž u *Hopea*- je počet vyšší. Zajímavé je, že u obou typů jsou

všech podtypů, což opět dokazuje skutečnost, že *kulta* je pro svůj širší sémantický rozsah využitelnější a využívanější. Kategorie N, která zahrnuje možné způsoby pojmenování, je poměrně vyvážená. Vzhledem k tomu, co bylo právě napsáno o *kulta* a jeho rozsahu (využití a využívání), je zvláštní, že u toponym *Hopea-* je velmi vysoký výskyt jmen vzniklých metonymickým přesunem, protože toto by se dalo očekávat spíše u toponym *Kulta-*. Dalším bodem, který si zaslouží pozornost, je počet jmen vzniklých analogií, který je u toponym *Hopea-* mnohem vyšší než u *Kulta-*. Dá se předpokládat, že toto je do určité míry zapříčiněno velmi vysokým výskytem toponym *Hopea-* ve farnosti Asikkala, a dále faktem, že je někdy obtížné odlišit způsob tvoření N1-2 a N3 (tedy řetězení s elipsou základní části a analogií). Poslední poznámka se týká **kategorie N**, konkrétně výpůjček (N4): z analýzy materiálu vyšlo najevo, že u toponym *Hopea-* jsou tyto výpůjčky spíše překladové a u toponym *Kulta-* spíše fonetické (převod do finštiny na slovo, které zdánlivě připomíná slovo původní). Nedá se přesně určit, co může být důvodem, ale je možné, že **a)** je ve zdrojových jazycích více slov, která mohou působit dojmem, že jsou blízké slovu *kulta*, a uživatelé jazyka a toponym pak dále po přesném významu nepátrají, **b)** a naopak se dá říci, že se ve finštině nevyskytuje dost foneticky podobných slov, které by šlo připodobnit slovům ve tvaru „*silb*“ nebo „*silv*“; **c)** je také možné, že slovo *hopea* je prostě dostatečně významné a důležité a proto se ho uživatelé snažili zachovat i v cílovém slově.

8. SLOVOTVORNÉ HLEDISKO

U slovotvorného hlediska může být vnímána souvislost jednak s typem objektu v krajině (jaká základní část se u složených jmen objevuje), jednak se způsobem pojmenování, který je řazen pod motivaci (N). Toto hledisko je však pro větší přehlednost zpracováno samostatně (kap. 7.).

Při pohledu na toponyma obsahující *Hopea-* a *Kulta-* naprosto jednoznačně převládá skládání. V případě *Hopea-* se jedná o 616 toponym ze 643 a u *Kulta-* je to 687 ze 767. Neodvozených je pouze zlomek: 5 *Hopea* a 9 *Hopia* (kromě jednoho případu, kdy se jedná o hřbet porostlý borovicemi, jsou všechno názvy jednotlivých domů nebo usedlostí). U *Kulta-* se neodvozené tvary objevují pětkrát. U odvozených názvů se v případě *Hopea-* vyskytuje pouze sufix *-la*. I těchto toponym je velmi málo (celkem pouze 12) a to v různých tvarech: *Hopeala* (2), *Hopeela* (1), *Hopeila* (1), *Hopela* (1), *Hopiala* (7) a jedná se buď o jednotlivé domy (ASUT-1, 8x), skupinu domů (ASUT-2, 2x) nebo o pole (VIL-P, 2x). V případě *Kulta-* je odvozování častější. Sufixem *-la* je vytvořeno 55 jmen (tedy 7 % veškerých toponym *Kulta-*) a dále se vyskytuje sufix *-nen* (celkem 9x přičemž v jednom případě se jedná o plurál) a sufixy *-mo* (1) a *-ma* (1).

Nejčastější jména, která se vyskytují ve skupině *Hopea-*, jsou uvedena v Tabulce 23. V některých případech mohou být nářeční varianty nebo morfologicky jiný tvar (např. *Hopeavuori* – *Hopiavuori* a *-saari* – *saaret*, kdy *saaret* je množné číslo), jméno lze pak chápat jako stejné, nicméně zmiňují všechny tvary a odlišují jejich počet.

	jméno	varianty	počet	celkem
1.	Hopeavuori	Hopeavuori / Hopiavuori	48/19	67
2.	Hopeamäki	Hopeamäki / Hopiamäki	18/21	39
3.	Hopeasaari	Hopeasaari / -saaret	29/1	30
4.	Hopeakallio	Hopeakallio/ Hopeekallio /Hopiakallio	17/1/5	23
5.	Hopeaniemi	Hopeaniemi / Hopianiemi	13/10	23
6.	Hopealähde	Hopealähde / Hopialähde	11/7	18
7.	Hopeasalmi	Hopeasalmi / Hopiasalmi	13/4	17
8.	Hopealahti	Hopealahti / Hopialahti	14/2	16
9.	Hopearanta	Hopearanta / Hopiaranta	10/3	13
10.	Hopeasuo	Hopeasuo / Hopiasuo	10/3	13

Tabulka 23. Nejčastější jména začínající *Hopea-*.

V případě toponym *Kulta-* (viz Tabulka 24) je variant méně a nejzajímavějším zjištěním je skutečnost, že druhým nejčastějším jménem je odvozený tvar *Kultala* (a varianty *Kultela*, *Kultola*) a to navzdory tomu, že naprostá většina zkoumaných toponym jsou složeniny. Toto odvozené toponymum se z 58 případů vyskytuje 11x v oblasti odstoupené Karélie a z toho je pouze jedno jméno název pole, jinak se jedná o pojmenování obydlí.

	jméno	varianty	počet	celkem
1.	Kultakallio	Kultakallio / Kullankallio / Kultakalliot	57/3/4	64
2.	Kultala	Kultala / Kultela / Kultola	55/1/2	58
3.	Kultaranta	--	--	55
4.	Kultavuori	Kultavuori / Kullanvuori	44/2	45
5.	Kultamäki	Kultamäki / Kullanmäki / Kultamäet	17/2/1	20
6.	Kultalampi	Kultalampi / Kultalammi / Kultalammikko	16/1/1	18
7.	Kultalähde	--	--	15
8.	Kultalahti	--	--	13
9.	Kultasaari	--	--	13
10.	Kultakivi	--	--	12

Tabulka 24. Nejčastější jména začínající *Kulta-*.

Rozdíl mezi toponymy *Hopea-* a *Kulta-* je i v tom, jaké jsou nejčastější základní (určené) části, pokud se jedná o složeniny (Tabulka 25 a 26). Tento rozdíl spočívá především ve frekvenci výskytu těchto základních částí, která se u *Hopea-* a *Kulta-* liší, ale zároveň je z tabulek patrné, že u obou typů toponym se vyskytují v základní části téměř stejné prvky (z 10 nejčastějších se shoduje 7). U obou typů se také pouze jednou objevuje určená část odkazující k zemědělské ploše, a to *pelto* („pole“), které je u obou typů toponym na pátém místě, jinak zbylých devět určených částí odkazuje k útvarům a objektům v přírodě.

perusosat	HOPEA
1 vuori	72
2 mäki	58
3 niemi	43
4 saari	40
5 pelto	33
6 kallio	31
7 suo	23
8 lähde	22
9 lahti	19
10 salmi	18

Tabulka 25. Nejčastější základní části u složených toponym *Hopea-*.

perusosat	KULTA
1 kallio	75
2 ranta	68
3 vuori	50
4 mäki	44
5 pelto	29
6 lahti	22
7 lähde	20
8 saari	18
9 lampi	16
10 kivi	12

Tabulka 26. Nejčastější základní části u složených toponym *Kulta-*.

V souvislosti se složeninami a základními částmi stojí za zmínku skutečnost, že u toponym *Kulta-* se v kartotéce vyskytoval samostatný kartotéční lístek s heslem *kulta* (far. Mynämäki), které podle informanta odkazovalo k terénním prvkům a patrně bylo odvozené od švédského slova *kulle* (,kopec‘) se stejným významem (kopečky, balvany). Toto slovo je jako apellativum označující terénní vyvýšeniny podle kartotéčních údajů (záznam z roku 1992) v současnosti neznámé. Podobný záznam byl i u toponym *Hopea-*, a to ve formě *hopiavuori* (far. Ilmajoki). Toto apellativum označovalo „vyšší kamenitý kopec, kde se v kamenech hojně vyskytuje kočičího zlato“. Oba případy (*kulta* i *hopiavuori*) jsou ojedinělé a tyto tvary, byť byly uvedeny jako „základní části“ a apellativa, se jako apellativa v základní části jiných toponymech nevyskytly. Je možné, že se jednalo o velmi specifické regionální varianty nebo o lidovou etymologii respektive lidovou lingvistiku, kdy se informanté mohou mít pocit, že jména míst ve svém okolí znají natolik dobře, aby je mohli vysvětlit (po svém).

Ze slovotvorného hlediska nelze opominout případ motivace, která souvisí s procesem pojmenování (N), konkrétně s překládovými výpůjčkami (N4). V této skupině se objevilo několik jmen, kde byl proces přejímání a překládu konkrétně zmíněn. V případě toponyma *Hopeavuori* (označení lesíku, fin. *kangas*, typ MAASTO-M, ve farnosti Pattikoji) vzniklo pojmenování na základě přenosu jména z obydlí (*Silveri*), které podle informanta mělo vzniknout pofinštěním jména *Silverberg* (šv. ,stříbrný kopec‘), který ale zároveň odpovídá právě názvu *Hopeavuori* (fin. ,stříbrný kopec‘). U toponym vzniklých překládem (překládových výpůjček) může také dojít k tomu, že části složeniny jsou každá z jiného jazyka, jako je tomu v případě *Kultabacken* (typ MAASTO-A, švédskojazyčná oblast Österbotten). Toto jméno se skládá z fin. *kulta* a šv. *backe+n* (,kopec, svah‘ + ,určitý člen‘). Toto jméno je jeden z mála „hybridů“, které se v materiálu vyskytly, a jeho výskyt je o to zajímavější, že se jedná o švédskojazyčnou oblast, ve které se tvary *Gul(l)-* nebo *Guld-* se vyskytují poměrně často.

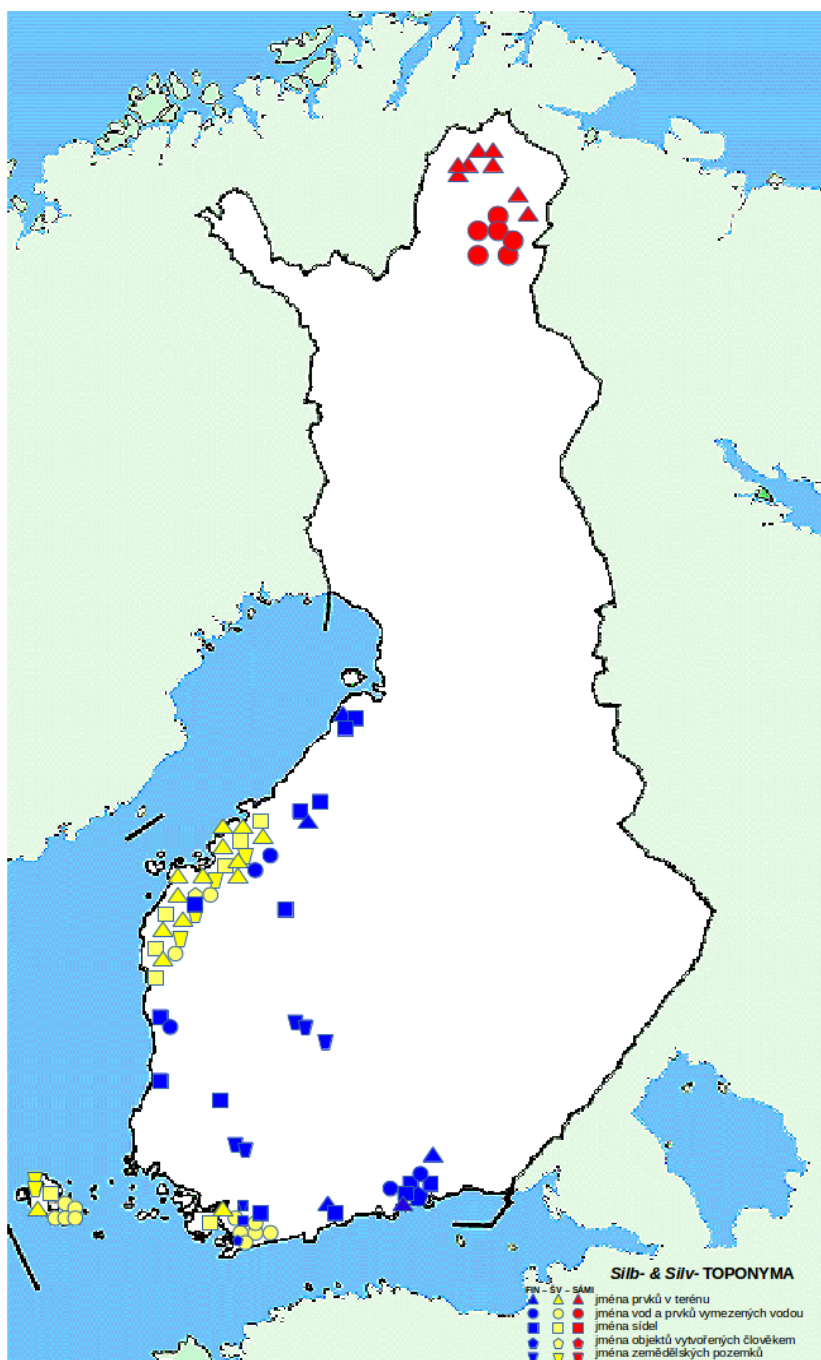
9. DALŠÍ TOPONYMA OBSAHUJÍCÍ STŘÍBRNÝ A ZLATÝ

Na základě dostupnosti materiálu ve sbírkách NA mohla být zanalyzována i toponyma, která lze označit jako „nefinská“. Jedná se o nepočetnou skupinu toponym ve švédsko- a sámskojazyčných oblastech Finska a také v oblasti mimo Finsko, které ale s finštinou souvisí. Může například jít o velmi blízkou genealogickou příbuznost (a tím i podobnost) jazyků, nebo o obyvatelstvo finského původu, které zde z různých historických důvodů žilo (např. Ingrie). V tomto případě je třeba zmínit, že oblast, kterou Finsko po 2. sv. válce odstoupilo SSSR, tzv. odstoupená Karélie (Karelská šíje a Ladožská Karélie), je v materiálech NA (a tedy i v této práci) považována za finskou (z historického hlediska) a tato toponyma byla zpracována spolu s „finskými“ toponymy v kapitolách 6-8.

„Nefinská“ toponyma jsou z jazykových a geografických důvodů zpracována odděleně od „finských“ toponym *Hopea-* a *Kulta-*. V analýze těchto „nefinských“ toponym se zaměřuji především na to, zda existují nějaké shodné prvky s ohledem na typ objektu v krajině a především na motivaci pojmenování. Sámská i švédská toponyma („nefinská“ toponyma na území Finska) jsou zpracována dohromady a je rozlišeno, o jaký typ názvu se jedná: zda *gul(l)-guld-kuld* (,zlato‘) nebo *silv-silb* (,stříbro‘). Důvodem pro tento způsob zpracování je, kromě nízkého počtu těchto toponym, i skutečnost, že etymologicky spolu tato slova souvisí. Toto se týká především výrazu pro stříbro v sámských jazycích, které bylo převzato ze severogermánských jazyků (viz kap. 3.1), přičemž už ve staré švédštině se toto slovo vyskytovalo ve tvaru *silver* nebo *sölver* (Norstedts etymologiska ordbok 2010: 592; dále jako NOE).

9.1 Toponyma *Silv-* a *Silb-*

Distribuce toponym *Silv-* a *Silb-* podle typu objektu v krajině a podle typu motivace jsou zobrazeny v Mapách 19 a 20. Těchto jmen se ve sbírkách vyskytuje 96 (viz Mapa 19), ale pouze 16 je ve tvaru *Silb-* (ve farnostech Utsjoki a Inari, tedy sámskojazyčných oblastech, severní a inarijská sámština). U osmi z těchto *Silb-* jmen se podařilo určit typ motivace a kromě dvou typů A (barva kamene a odkaz na proudící vodu) se u všech ostatních jedná o motivaci na základě pojmenovávacího procesu. U čtyř jmen je uveden i finský ekvivalent a vzhledem k tomu, že se jedná o primárně sámskojazyčné oblasti, se dá usoudit, že finské varianty jsou druhotné.

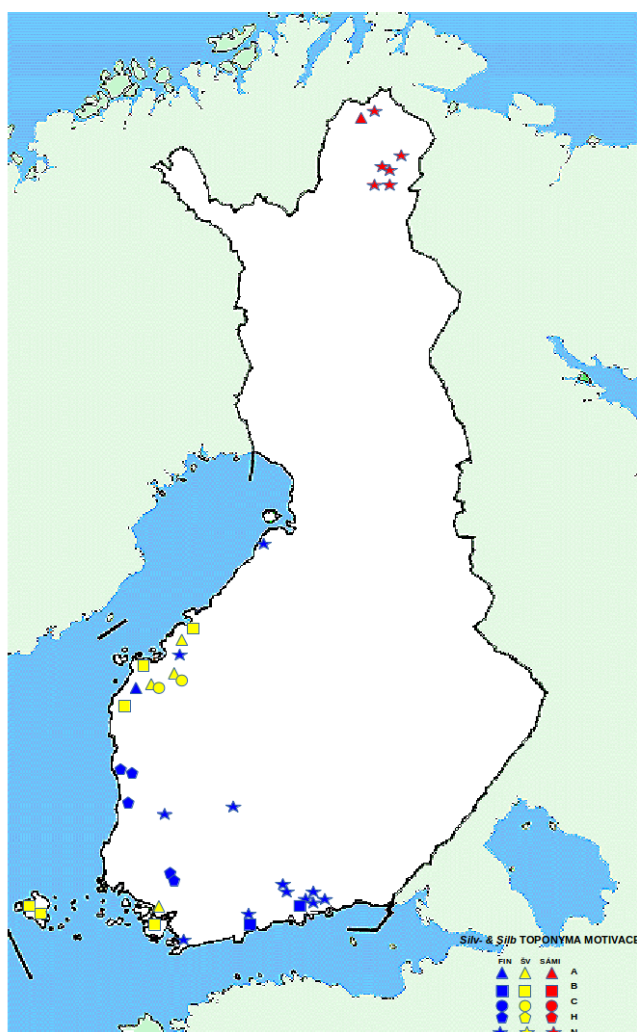

Mapa 19. *Silb* a *Silv*-toponyma. Geografická distribuce podle typu objektu v krajině.

U tvarů *Silv-* se jich třetina (34) vyskytuje a je zaznamenána ve finskojazyčných farnostech. Toto množství pravděpodobně souvisí s rozšířením a užíváním švédštiny na území celého Finska ještě v druhé polovině 19. století. Převažujícím typem motivace u těchto toponym je typ H, kdy je jméno odvozeno od jména majitele nebo toho, kdo na místě bydlel (ze zjištěných 19 je to 12 výskytů).

V případě toponym *Silv-* ve švédskojazyčných oblastech se největší množství také vyskytuje v oblasti Österbotten, ale oproti toponymům *Gul(l,d)-* má *Silv-* o něco vyšší výskyt na Ålandských ostrovech. U těchto toponym se také v několika případech objevuje podobná motivace jména jako u *Hopea-*. Jedná se o motivaci typu A2 (čistota a průzračnost vody, především pramene) – v tomto případě se jedná o toponymum *Silveröga* (‘stříbro + oko’ přírodní pramen, který se nachází pod kopcem *Silverberget*, jehož jméno mohlo být motivováno přítomností pramene). Dalším typem motivace, který se kromě toponym *Hopea-* vyskytuje i zde, je odkaz

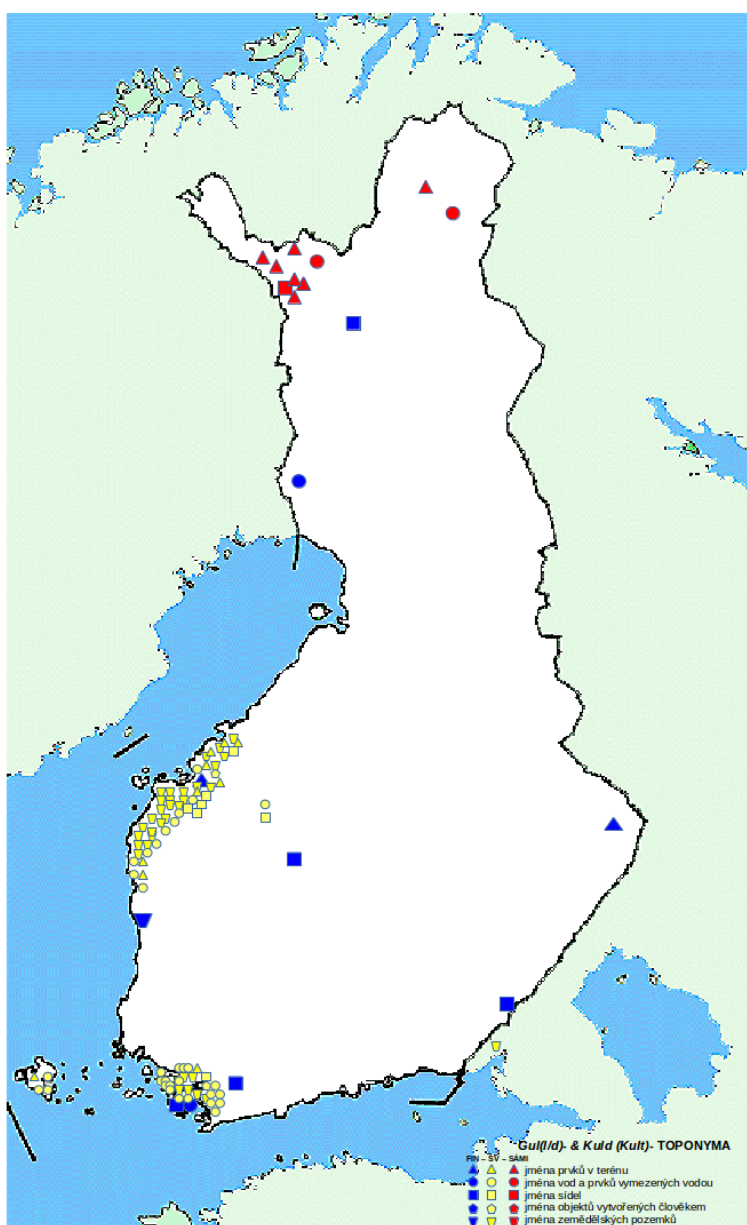
na poklad (B3-1) a také barvu odvozenou od živých tvorů v daném místě (A1-4), v tomto případě sledě.

Mapa 20. *Silb-* a *Silv-*toponyma. Geografická distribuce podle typu motivace.

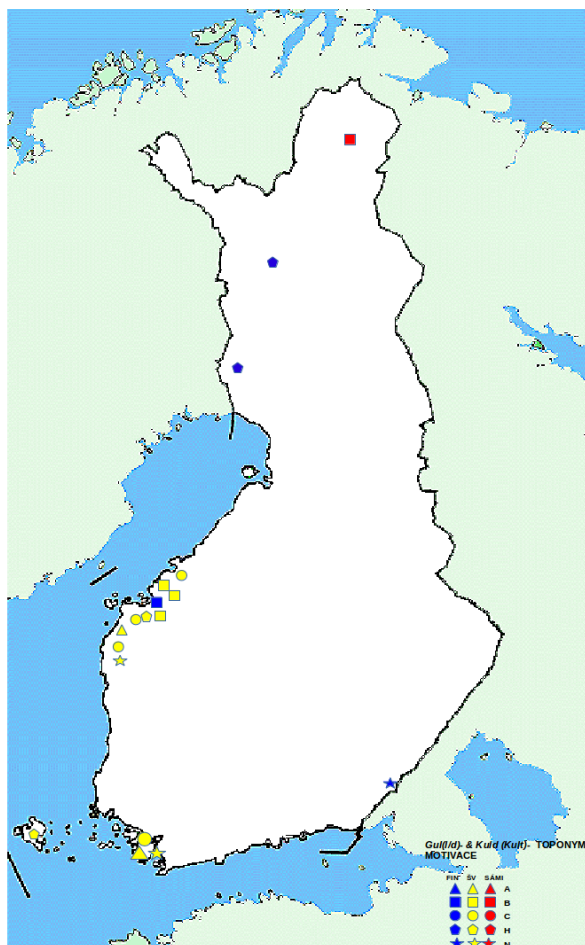
9.2 Toponyma *Gul-*, *Guld-*, *Gull-*, *Kuld-*

Švédské slovo *gul* znamená v současném jazyce ‚žlutá‘, nicméně v etymologickém slovníku je výraz vysvětlen jako ‚barva odvozená od slunce‘ (NOE 2010: 226), tedy od něčeho zářivého, a z toho důvodu jsou toponyma v tomto tvaru zpracována spolu s těmi, které explicitně odkazují ke zlatu a zlaté. Slovo *guld* znamená ‚zlato‘ a varianty tohoto výrazu ve staré švédštině byly *gul* a *gol* (ibid.). Výraz *gull* je zastaralým výrazem pro ‚zlato‘ a může být využíván i jako mazlivé označení stejně jako fin. *kulta* (SAO 1998: 290).

Těchto jmen (viz Mapa 21) je 110 a naprostá většina (90) jsou právě názvy ve švédskojazyčných oblastech (30 v oblasti Turku – šv. Åboland; 4 na Ålandských ostrovech a 56 v oblasti Österbotten). Z hlediska typu objektu v krajině se ve více než polovině případů jedná o názvy přírodních útvarů (typ MAASTO 28x a VESI 38x – především ostrůvky, zálivy a výběžky, což odpovídá pobřežnímu typu krajiny na jihozápadě a západě Finska). Zajímavý je i relativně vysoký podíl názvů zemědělských pozemků (29x) a to hlavně polí, tyto názvy se však vyskytují téměř výlučně ve švédskojazyčných oblastech Österbottenu. V sámských oblastech jsou tato toponyma častější ve farnosti Enontekiö, nicméně jak již bylo uvedeno v kap. 7.2.5, některá toponyma začínající *Guldda-* se slovy *gull*, *guld* ani *kulta* nesouvisí.

Motivace se u toponym *Gul-*, *Guld-*, *Gull-*, *Kuld-* dala určit pouze u 16 % jmen v této skupině (18 z 110), což není množství dostatečné pro porovnání s motivací u

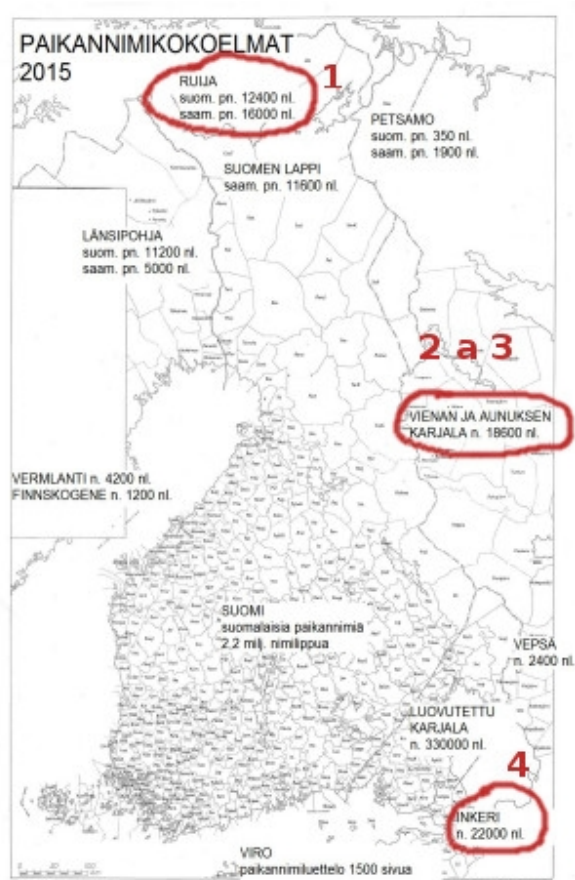

Mapa 22. *Gul-*, *Guld-*, *Gull-* a *Kuld-* toponyma. Geografická distribuce podle typu motivace.

toponym *Kulta-*. Za zmínku však stojí skutečnost, že se vyskytla motivace všech pěti typů (A, B, C, H, N), přičemž typ H byl nejčastější. Distribuce podle typu motivace je zobrazena na Mapě 22.

9.3 Hopea- a Kulta- toponyma mimo území současného Finska

„Nefinských“ toponym, která začínají *Hopea-* a *Kulta-* nebo i jinak odkazují k označením „stříbro“ a „zlato“ v oblastech mimo Finsko, je velmi málo, nicméně se objevují. V kartotékách jich je zaznamenáno 37 a velká část z nich, 26, odkazuje přírodním útvarům – typ *MAASTO* a *VESI*. Tyto oblasti jsou zobrazeny v Mapě 3 (kap. 4), která zaznamenává místa, odkud pochází toponyma ve sbírkách NA. Mapa byla upravena (viz Mapa 23) jsou v ní zvýrazněny oblasti (1-4), ve kterých bylo možné toponyma začínající barevnými výrazy „stříbro“ a „zlato“ najít.

- 1) Ruija (severní Norsko)
- 2) Vianan Karjala (Dvinská Karélie)
- 3) Aunuksen Karjala (Oloněcká Karélie)
- 4) Inkeri (Ingrie), (jižní část Karelské šíje)

Mapa 23. Toponyma *Hopea-* a *Kulta-* mimo území Finska. Zdroj NA 2015 (upraveno).

V oblasti Ruija (1) se vyskytuje 5 toponym: 2x tvar *Silver-* a 3x tvar *Kulta-*. Zajímavá je zde kombinace germánské varianty (*silver*) a finské varianty (*kulta*). Kombinace výrazů z několika jazyků je ještě výraznější v oblasti Dvinské Karélie (2, Vianan Karjala), kde se vyskytují tvary ovlivněné ruštinou. Z pěti jmen pouze jedno začíná tvarem *Hopa-* (*Hopalakši* ‚*hopea* + *lahti*‘), ale třikrát se objevuje toponymum *Serebrjannoj* (souvislost s tvarem a významem ‚stříbro, stříbrný‘) a jednou *Zolotec* (souvislost s tvarem a významem ‚zlato, zlatý‘).

V oblasti Oloněcké Karélie se vyskytuje 12 toponym, ze kterých 8 odkazuje k významu ‚stříbro, stříbrný‘ - (*Hopea-* / *Hopia-*, 1x *Serebrjann-*), 4 ke ‚zlato, zlatý‘ (*Kulta-*, *Kulda*). Pouze v jednom případě je v této oblasti uvedena motivace. Jedná se o toponymum *Kultagora* a název pochází ze třpytivosti kamene (B4).

Nejvíce toponym se vyskytlo v oblasti Ingrie (celkem 16), z toho je třetina ve tvaru *Kullan-*, která jsou brána jako relevantní, protože se objevují odkazy na tvar *kulta* (např. o *Kullanmäki* se někdo vyjadřuje jako o *Kultmäki*), jména ve tvaru *Kullan-* nebyla zařazena, pokud explicitně odkazovala k jinému tvaru (např. *Kulla* – vesnice). I v této oblasti se vyskytuje motivace u toponyma typu *Hopea-* (*Hopeaoja*), která odkazuje k čistotě a průzračnosti vody.

Závěrem se u těchto ‚nefinských‘ toponym, která odkazují ke zlaté a stříbrné, dá říci, že jejich tvar je ovlivněn jazyky, které v dané oblasti převažují. Nicméně tvary *Silver-* jsou velmi časté i na finskojazyčném území (viz kap. 7.3), což může souviset s určitou lexikální stabilitou tohoto slova. Ohledně motivace pojmenování u těchto toponym je patrné, že určité podobnosti existují, a to navzdory malému množství těchto toponym ve srovnání s množstvím finských toponym *Hopea-* a *Kulta-*. Tato podobnost spočívá ve skutečnosti, že dohledatelná nebo zmíněná motivace se dá zařadit k jednomu z pěti typů (A, B, C, H, N) a i když je výskytů velmi málo, některé typy (např. A1-2 ‚barva kamenů‘, A2 ‚průzračnost vody‘, B3-1 ‚poklad‘ nebo B4 ‚třpyt, kočičí zlato‘) se objevují bez ohledu na geografickou a jazykovou oblast.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit, jaký je výskyt toponym začínajících *Hopea-* a *Kulta-* z hlediska typů objektů v krajině, a co může být motivací jejich pojmenování. Po zanalyzování těchto toponym lze konstatovat, že se mezi oběma skupinami vyskytuje překvapivě mnoho podobností, které se týkají jak typů objektů v krajině tak i motivace pojmenování.

Z hlediska distribuce podle typů objektů v krajině je zjevné, že u obou skupin převažují jména přírodních útvarů a prvků a to především typ odkazující k terénu (názvy vyvýšenin, sníženin, lesních porostů a mokřin). Názvy související s vodou jsou u toponym *Hopea-* i *Kulta-* zastoupeny jako druhý nejčastější typ.

Při bližším porovnání podskupin v rámci typů objektů v krajině se však ukázalo, že u toponym *Hopea-* i *Kulta-* je nejvyšší výskyt vždy u stejného podtypu. U názvů terénu převažuje u obou skupin označení vyvýšenin (např. *vuori*, *vaara* ‚hora‘, *mäki* ‚kopec‘). U hydronym převažují označení pevniny vymezené vodou (např. *ranta* ‚pláž, břeh‘, *niemi* ‚výběžek‘, *saari* ‚ostrov‘). V případě sídelních jmen převažují označení jednotlivých obydlí (domky, statky, chalupy apod.). Ve skupině názvů pro lidské výtvořiny v krajině jsou nejvíce zastoupená jména cest (např. *tie* ‚cesta‘, *polku* ‚cestička, stezka‘). U jmen zemědělských ploch jsou nejčastější názvy polí (např. *aho*, *kytö*, *pelto* – všechna s významem ‚pole‘). Lze předpokládat, že tato skutečnost do určité míry souvisí s celkovým výskytem těchto podtypů ve finských toponymech v tom smyslu, že se obecně jedná o ta nejčastější. To znamená, že tato toponyma, kromě toho že svým geografickým výskytem kopírují hustotu zalidnění a jejich nejvyšší hustota je v jižních částech země, tak v podstatě i poměrně přesně odrážejí geografii a typ krajiny Finska. Přesnější závěr v této otázce by patrně přineslo porovnání s dalšími toponymy (např. další barevná označení) na celém území Finska.

Druhá významná podobnost se týká motivace a zastoupení toponym *Hopea-* a *Kulta-* u jednotlivých typů motivace (barva, kov, přenesený význam, osoba, způsob pojmenování). U obou skupin se vyskytuje všech pět typů a s výjimkou motivace na základě přeneseného významu se toponyma začínající *Hopea-* a *Kulta-* vyskytují u jednotlivých typů v relativně podobném poměru.

Rozdíly mezi toponymy *Hopea-* a *Kulta-* spočívají především v množství výskytů: toponym začínajících *Kulta-* je přibližně o 20 % více než toponym začínajících *Hopea-*. Lze předpokládat, že tento rozdíl souvisí s významem slova *kulta* a jeho sémantickým rozsahem. Uživatelé se k němu patrně uchylují častěji, protože vyvolává více asociací a také je zřejmě i více příležitostí, kdy ho lze aplikovat. Tento sémantický rozsah je jedním z hlavních rozdílů mezi slovy *hopea* a *kulta* a jejich užití v toponymech a objevuje se především u typu motivace vycházející z přeneseného významu. S ohledem na tuto skutečnost lze slovo *kulta* považovat za „používanější“ (používané častěji), protože je „použitelnější“ v tom smyslu, že je více konotací a tím i situací, kde lze přeneseně toto slovo využít než v případě slova *hopea*.

Při porovnání se ukázalo, že se obě slova v pojmenováních u toponym doplňují. Toto se týká především případů, kdy se slovo *kulta* vyskytuje v názvech, které vychází z vlastností místa, především jeho barvy (např. barva písku případně odlesk nebo třpytivost slídy nebo pyritu, která může vyvolávat dojem přítomnosti drahého kovu). Slovo *hopea* je v souvislosti s barvou písku nebo břehu použito zřídka, ale velmi často se objevuje u toponym označujících proudící vodu nebo vodní plochy a odkazuje k průzračnosti a čistotě vody, přičemž slovo *kulta* se v tomto kontextu vyskytuje minimálně. Tato vzájemná komplementarita vychází ze základních vlastností slov *kulta* a *hopea* jako barevných označení, kdy každé z nich patří k jinému typu barev (stříbrná ke studeným a achromatickým barvám, zlatá k teplým barvám), a to následně ovlivňuje i jejich sémantický rozsah a celkové užití v toponymech.

Využití výrazů *kulta* a *hopea* jako barevných označení ve finských toponymech je velmi úzce spojeno s motivací pojmenování (kov, barva, přenesený význam), které

jsou odvozené od významů těchto výrazů obecně. Oba výrazy lze považovat za barevná označení, která obsahují silný prvek jasu a také prvek hodnoty (kvality).

Prvek jasu se projevuje jako vyzařovaný, je stabilní vlastností daného objektu v krajině a lze ho spojovat s barvou. Projevovat se však může i jako odrážený jas, který sice je spojován s kovem a jeho výskytem, na druhou stranu však nesouvisí pouze s výskytem kovu ale i s jiným materiálem, který je lesklý a světlo odráží a tím kov připomíná (viz např. motivace v souvislosti s výskytem slídy a jiných minerálů a hornin).

V obou výrazech a jejich výskytu v toponymech je také obsažen prvek jasu vycházející z průzračnosti nebo čistoty. Dá se zahrnout k motivaci vycházející z barvy, protože se objevuje především v případě výrazu *hopea* v označeních pro vodní toky a studánky, a odkazuje k její kvalitě, čímž by se dal zařadit i k motivaci přeneseného významu. Podobě je tomu s výrazem *kulta*, který se vyskytuje jako označení barvy písku na břehu, ale zároveň vyjadřuje kvalitu písku, případně skutečnost, že místo je hezké.

Typy motivací se tedy do určité míry prolínají a s naprostou přesností lze toponyma zařadit spíše zřídka. Je třeba dodat, že barva jako taková má několik aspektů a ty lze jen těžko postihnout všechny najednou. Vždy je potřeba je, byť uměle, rozdělit na jednotlivé vlastnosti (projevy) a teprve ty porovnávat, což ovšem vylučuje možnost popsat je „celistvě“. Dále tyto vlastnosti (aspekty) záleží na uživateli jazyka – na tom, jak skrze daný jazyk barvy vnímá. Přestože se finština (jako předmět výzkumu) a čeština (jako nástroj zpracování) v užití barev příliš neliší, drobné rozdíly, které se mohou v interpretaci projevit, zde zřejmě jsou. V neposlední řadě je také nutné uvést, že toponyma byla sbírána od informantů, stálých obyvatel dané lokality, kteří se cítili oprávněni na základě své obeznámenosti s místem vznik jména (jeho motivaci) interpretovat po svém (jedná se o tzv. lidovou etymologii, obecněji lidovou lingvistiku). To na jednu stranu zpochybňuje výpovědní hodnotu zaznamenaných dat (množství toponym a jejich zařazení v klasifikaci na základě informací od informantů). Na druhou stranu však lze i tato data považovat za relevantní, protože byla poskytnuta přímo uživatelem daného toponyma. Výsledky výzkumu toponym obsahujících názvy barev nemohou být nikdy naprosto objektivní, protože vnímání a interpretace je vždy subjektivní záležitostí, která závisí

na různých faktorech (od fyziologického vnímání barvy po interpretaci na základě kulturní a jazykové zkušenosti).

Omezení rozsahu této diplomové práce barevných označení ve finských toponymech pouze na výrazy *hopea* a *kulta* bylo relevantní a umožnilo hlubší porovnání výskytu a motivace u toponym začínajících těmito výrazy, než v případě srovnávání všech barev, kde by byl rozsah příliš velký a práce by patrně kromě obecných konstatování nepřinesla nic nového. Na druhou stranu by tento výzkum (kompletní porovnání výskytu barevných označení ve finských toponymech) zasloužil vlastní projekt, ve kterém by byla vytvořena odpovídající klasifikace pro typy objektů v krajině i pro motivaci a analýzám by se mohl věnovat dostatek prostoru.

Další možný výzkum lze zaměřit právě na barevná označení zlatý a stříbrný a porovnání výskytu toponym, která tyto výrazy obsahují, v různých jazykových oblastech. Případně by se mohla porovnat toponyma začínající *Hopea-* a *Kulta-* pouze na finském (finskojazyčném) území s jinými toponymy, která také začínají termíny, které lze zařadit do kategorie barevného pojmenování odvozené od názvu kovů, např. výrazy *vaski* případně *kupari* („měď“) nebo *rauta* („železo“). Spojení výzkumu toponym a barev se celkově zdá velmi nosné, právě pro interdisciplinárnost obou oblastí a možnost propojení s jinými jazykovými oblastmi.

YHTEENVETO

Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakennelma

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelin värinimityksiä *hopea* ja *kulta* Suomen paikannimistössä. Tavoitteena oli saada selville, minkälaiset paikan lajit ovat kyseessä, mikä voi toimia niiden nimeämisperusteena sekä onko olemassa samanlaisuutta ja eroja niiden välillä.

Tutkielma koostuu kahdesta pääosasta. Teoreettisessa osassa (luvut 1–4) kuvattiin värinimityksiä yleisesti, *hopea* ja *kulta* sanojen asemaa värinimityksinä suomen kielessä ja esiteltiin Suomen paikannimien ja toponomastiikan tilannetta. Tutkielman toisessa osassa esiteltiin tutkimusaineisto ja analysoitiin se paikan lajien sekä niiden nimeämisperusteen mukaan (luvut 5– 9).

Peruskäsitteet (värinimitykset)

Värien tutkimusta pidetään tieteidenvälisenä alana, koska niitä voi tutkia mm. fysikaalisesta, fysiologisesta, psykologisesta, sosiologisesta tai kielitieteellisestä näkökulmasta ja ne ovat aina kulttuurisidonnaisia. Värit hahmotetaan neurologisten prosessien kautta (luontainen havaintokyky kaikilla ihmisillä), mutta värin käsitys, tulkinta ja nimi syntyy vasta ihmisen mielessä (Biggam 2012: 2; Dannhoferová 2012: 42). Tämä osoittautuu esimerkiksi näin, että monesta kielestä voi tietty värinimitys puuttua, mutta se ei tarkoita, että tätä väriä ei näkisi, vaan sitä ei hahmoteta kielen kautta, koska tässä kielessä väriä ei pidetä tärkeänä eikä sille ole nimitystä (Huttunen 2005: 25).

Värit jaetaan lämpimiin (esim. *keltainen*, *punainen*) ja kylmiin (esim. *sininen*). Toinen jaottelu on kromaattisiin (esim. *keltainen*, *sininen*) ja akromaattisiin (skaala: *valkoinen* – *harmaa* – *musta*). (Taft 1997: 4; Dannhoferová 2012: 79). Väreillä on erilaisia ominaisuuksia, joiden avulla niitä luonnehditaan: värisävy, kylläisyys, kirkkaus (tai valoisuus) ja tummuusaste (Biggam 2012: 3-5, 202). Länsikulttuureissa värin nimeämisen pääominaisuutena vallitsee sävy, mutta muualla (muissa kielissä ja kulttuureissa) värien nimeämiseen voi vaikuttaa mm. pinnan sileyys, kuivuus tai syötävyys (Wierzbicka 2014: 312; Biggam 2012: 5-6; Van Leeuwen 2011: 49).

Värien ominaisuuksien prioriteetti voi muuttua aikojen saatossa. Hyvä esimerkki siitä on englannin kielen kehitys, kun muinaisenglannin kielessä (noin 600-1150) värinimitykset, joita oli mahdollista jäljittää indoeurooppalaiseen kantakieleen, pohjautuivat enimmäkseen kirkkauteen ja sävyllä oli pikemminkin sekundaarinen asema. Kuitenkin sävy vakiintui primaarina ominaisuutena joskus keskienglannin kielen vaiheessa (noin 1150-1500). (Casson 1997: 224, 227-230.) Mielenkiintoista on, että 1500-luvulla ruvettiin käyttämään *hopea* ja *kulta* sanoja värinimityksinä (ibid. 231). Siinä näkyy tarvetta kuvata jollakin tavalla kirkkautta, joka värien nimityksistä tämän muutoksen jälkeen puuttui eikä ollut muita värinimityksiä, joiden avulla olisi voinut ilmaista kirkkauden läsnäoloa. On mahdollista, että samanlainen kehitys tapahtui muissakin kielissä.

Etymologisesta näkökulmasta sana *hopea* on suomen kielessä hyvin vanha ja sen alkumuoto **šopeða* esiintyi jo varhaiskantasuomen kielessä ja se tarkoitti sanaa 'pehmeä'. Saamen kielistäkin löytyy sanoja, joilla on sama alkuperä ja merkitys (Lul.S *suohpē* tai Ter.S. *sūbbeð* – 'pehmeä, taipuva'. (SSA 1992: 172.) Toisaalta nykyisin käytetään (ainakin pohjois-saamen kielessä) sanaa *silba* (Sammallahti 1989: 396), joka on todennäköisesti lainasana muinaisnorjasta. Mitä sanaan *kulta* tulee, kyseessä on lainasana germaanisesta kantakielestä (**gulþa-* ja **gulða-*), mutta sen alkuperä on jäljitettävää indoeurooppalaiseen kantakieleen (**ghl̥to-* 'kulta metalli') (SSA 1992: 432). Tämä tarkoittaa, että esim. englanninkielinen sana *gold*, tšekinkielinen *zlato* ('kulta') ja suomenkielinen *kulta* ovat sukulaissanoja¹¹.

Hopea ja *kulta* sanojen merkitykset (ks. Taulukko 1) viittaavat jalometalleihin ja niistä johdettuihin väreihin. Johtuen suorasta suhteesta värien lähteisiin, niitä yleisesti pidetään sekundaarisina värinimityksinä (vrt. Casson 1997: 233, 236) tai niitä ei lasketa värinimityksiin ollenkaan (Koski 1983: 38). Tavallisesti *kulta* (lämpimänä värinä) ryhmitellään KELTAISEN värin semanttiseen kenttään ja *hopea* (kylmänä värinä) VALKOISEN värin semanttiseen kenttää (Štěpán 2004: 65, 74).

¹¹ Vrt. Online etymology dictionary <<https://www.etymonline.com/word/gold>> [2017-10-29].

<i>hopea</i>	<i>kulta</i>
1. kiiltävä valkoinen jalometalli	1. kiiltävä keltainen <u>arvokas</u> jalometalli
2. hohtava hopeaharmaa tai -valkoinen väri	2. hohtava (kullan)keltainen väri
	3. kuvaannollisesti (< arvokas) a) arvoinen b) rakastettu c) hellittävä puhuttelusana ...

Taulukko 1. Hopea ja kulta sanojen merkitykset. Lähde: SKP 1990: 260, 570. Muokattu.

Molemmilla on kuitenkin voimakas kirkkauteen viittaava erikoispiirre, joka niiden hyperonyymeistä (perusväreistä) puuttuu ja jota käyttämällä *kulta* ja *hopea* sanoja värinimityksinä yritetään kuvata. Myös kun sovelletaan Berlin ja Kayn kriteerejä (1969, in Biggam 2012: 23-41), joiden avulla voi päätellä, onko kyseessä perusvärinimitys vai ei, tulee esiin, että *hopea* ja *kulta* sanojen asema perusvärinimityksinä on jossain puolivälissä (Taulukko 2). Tutkimuksessani siten pidän niitä sekundaarisina värinimityksinä.

Kriteeri		Perusvärinimityksiin viittaavat ominaisuudet:	Kyseenalainen:
1	monolekseemi?	✓	
2	hyponyymi?		✓ Vaikka <i>hopea</i> ja <i>kulta</i> sanat ovat hyponyymejä, kirkkauden ominaisuus on hyvin voimakkaasti läsnä, mikä voi vaikuttaa sanojen merkityksiin ja käyttöön.
3	käyttö riippumaton kontekstista ?	✓	
4	vakiintunut kieleen?	✓	
5	johdetaanko niistä uudet sanat?	✓ (kuten <i>kullata</i> , <i>hopeoida</i> , <i>kultainen</i> , <i>hopeinen</i>)	
6	viittaus värin lähteeseen ?		✓ molemmat sanat viittaavat suoraan värien lähteisiin, toisaalta niiden välittämä merkitys voi olla sitä alkuperäistä laajempaa tai vähän muuttunut.
7	ei lainasanoja ?	✓ <i>hopea</i> ? <i>kulta</i> vaikka se on lainasana, se tuli suomeen kieleen jo pitkään aikaan sitten ja sitä voi pitää vakiintuneina	

Taulukko 2. Perusvärinimitysten kriteeri - hopea ja kulta. Berlin & Kay (1969) Biggamin (2012: 23-41) mukaan. Muokattu (vain kriteeri 1-7, kriteeri 8 ei sovellettu).

Tutkimusaineisto ja sen käsittely

Kaikki paikannimet, joita olen käyttänyt tutkimuksessani, ovat saatavilla Nimistöarkistosta (Kotus, Helsinki). Suomen ja Luovutetun Karjalan kokoelmista löytyi 643 *Hopea*-alkuista ja 767 *Kulta*-alkuista paikannimeä, joissa oli mahdollista identifioida paikan lajin ja luokitella paikannimet sen mukaan. Aineiston käsittelin sähköisessä muodossa taulukkolaskentaohjelman avulla. Taulukoissa oli näin mahdollista etsiä ja ennen kaikkea järjestää aineisto esim. nimenhakuasu, paikan lajin tai sijainnin mukaan. Nämä ”tietoluokat” vastaavat suurin piirtein sitä, minkälaiset tiedot esiintyvät nimilipuissa. Voidakseni ryhmitellä aineiston helposti ja nopeasti nimeämisperusteen ja paikanlajin mukaan, käytin tägejä (esim. MAASTO-A paikan lajeista, jotka viittaavat vuoriin, mäkiin, jne.; tai A2, kun kyseessä oli veden kirkkauteen pohjautuva nimeämisperuste).

Taulukko koostuu 12 sarakkeesta (Taulukot 3a ja 3b):

- A) nimenhakuasu
- B) nimen perusosa
- C) paikan laji
- D) paikan laji – tägi (luokittelun mukaan)
- E) sijainti – pitäjä
- F) sijainti – nykyinen kunta (päivitetty kesäkuussa 2017)
- G) nimeämisperuste (tägi luokittelun mukaan)
- H) muut nimeämisperusteita
- I) nimeämisperuste: paikallisten informanttien mukaan
- J) muita tietoja paikannimestä
- K) nimen variantit
- L) liittynnäiset

A	B	C	D	E	F	G	H
nimi	perusosa	paikan laji	paikanlaji TÄGI	sijainti	nykyinen kunta	nimeämis- peruste TÄGI	nimeämis- peruste muuta TÄGI
Hopeakallio	kallio	kallio	MAASTO-A	Sotkamo, Jormaskylä	SOTKAMO	B1	B3 -1

Taulukko 3a. Paikannimien käsittelytapa taulukkolaskentaohjelmassa.

I	J	K	L
nimeämisperuste	muuta	nimen versiot	liittynnäiset
Joku kulkumies väittänyt aikoinaan löytäneensä kalliosta hopeaa; toisen tarinan mukaan kallioon olisi kätkeytynä aarre (< A. L., s. 1904)	Kallio Myllylammista luoteeseen	XXX	Kallion länsipuolella on suo, <u>hoppësuu</u>

Taulukko 3b. Paikannimien käsittelytapa taulukkolaskentaohjelmassa.

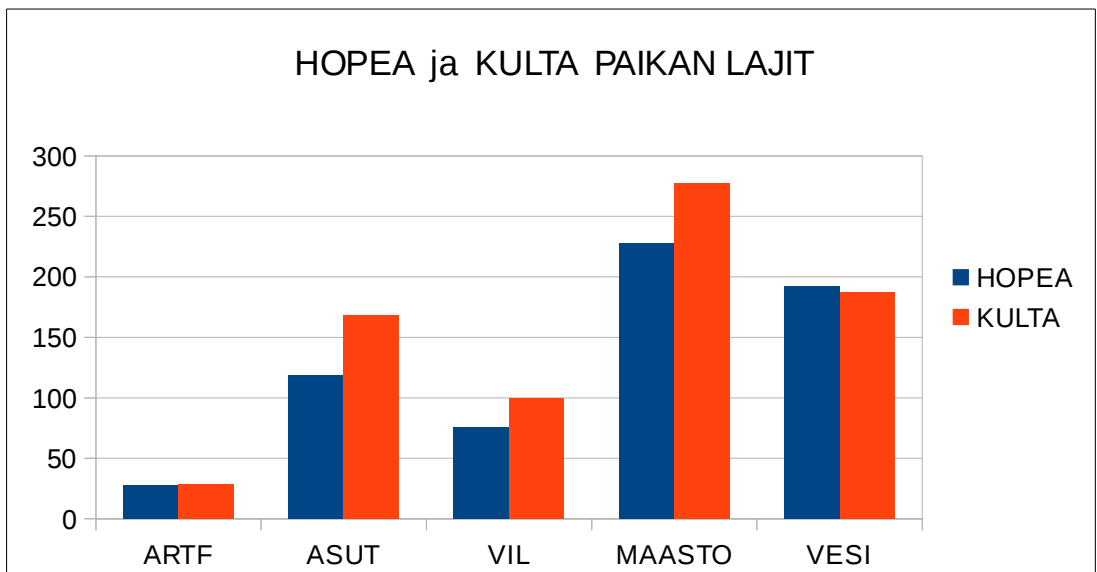
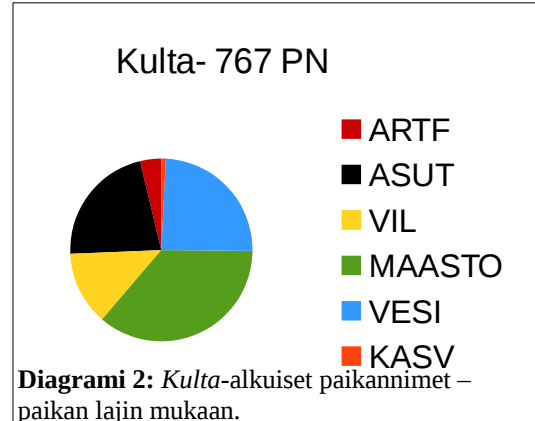
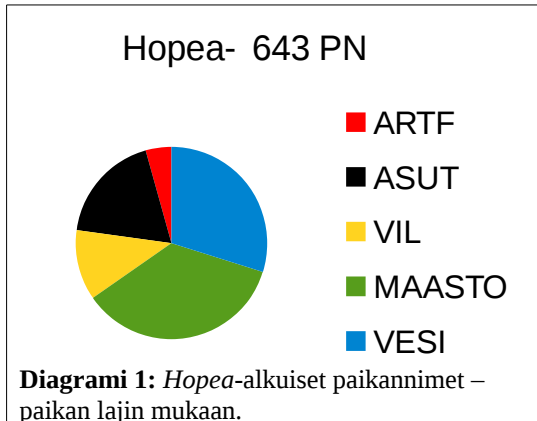
Hopea- ja Kulta-alkuiset paikannimet paikan lajin mukaan

Luokittelutapa paikan lajin mukaan pohjautuu jaotteluun, jonka esittelivät Ainiala, Saarelma ja Sjöblom (2008: 90-91). Paikannimien pääryhmät ja alatyypit näkyvät Taulukosta 4.

PAIKANLAJIT	tägi
1) MAASTONIMET	
• A – maankohoumat (ympäristöään ylempinä olevat maaston kohdat)	MAASTO-A
• B – painanteet (ympäristöään alemmina olevat maaston kohdat, esim. notko)	MAASTO-B
• M – horisontaalinen + puita, metsät (esim. kangas, korpi, lehto...)	MAASTO-M
• S – horisontaalinen + perä, suot (esim. neva, räme...)	MAASTO-S
2) VESISTÖNIMET	
• VV – virtaava vesi (esim. oja, puro, joki...)	VESI-VV
• VA – vesialueet (maaston rajaama, yhtenäinen veden alue, esim. järvi)	VESI-VA
• MAA – veden rajaama maa , esim. saari, niemi, ranta...)	VESI-MAA
• IHM – ihmisen toiminta , esim. kalastuspaikka / uimapaikka ...	VESI-IHM
3) ASUTUSNIMET	
• 1 – yksittäiset talot (esim. tila, torppa ...)	ASUT-1
• 2 – asutusryhmä (esim. kylä, perä, kulmakunta...)	ASUT-2
4) ARTEFAKTINNIMET	
• P – portit, aidat	ARTEF-P
• R – rakennelmat (esim. lato, aitta)	ARTEF-R
• T – tiet, sillat	ARTEF-T
• TM – ihmisten toiminta maisemassa (esim. kaivokset, tervahaudat)	ARTEF-TM
5) VILJELYSNIMET	
• L – laitumet	VIL-L
• N – niityt	VIL-N
• P – pellot	VIL-P

Taulukko 4. Luokittelu paikan lajin mukaan. (Ainiala ym. 2008: 90-91. Muokattu.)

Mitä paikan lajeihin tulee, voi todeta, että eniten löytyy maastonimiä ja luontonimiä (ks. Diagrammit 1, 2 ja 3) Sen lisäksi molemmissa paikannimissä paikan lajien määrät ovat melkein samoja (löytyy vain pieniä eroja). Ainoa poikkeus on vesistönimien ryhmä *Hopea*-alkuisissa paikannimissä, joita on enemmän kuin *Kulta*-alkuisia. Se voi johtua siitä, että *hopea* esiintyy vesistönimissä enemmän kuin *kulta*.

	HOPEA	KULTA
MAASTONIMET	<p>Hopea- MAASTO</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ MAASTO-A ■ MAASTO-B ■ MAASTO-M ■ MAASTO-S 	<p>Kulta- MAASTO</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ MAASTO ■ MAASTO-A ■ MAASTO-B ■ MAASTO-M ■ MAASTO-S
VESISTÖNIMET	<p>Hopea- VESI</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ VESI-IHM ■ VESI-MAA ■ VESI-VA ■ VESI-VV 	<p>Kulta- VESI</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ VESI ■ VESI-IHM ■ VESI-MAA ■ VESI-VA
ARTEFAKTINIMET	<p>Hopea- ARTF</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ARTF-P ■ ARTF-R ■ ARTF-T ■ ARTF-TM 	<p>Kulta- ARTF</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ARTF-P ■ ARTF-R ■ ARTF-T ■ ARTF-TM
ASUTUSNIMET	<p>Hopea- ASUT</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ASUT ■ ASUT-1 ■ ASUT-2 	<p>Kulta- ASUT</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ASUT ■ ASUT-1 ■ ASUT-2
VILJELYSNIMET	<p>Hopea- VIL</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ VIL ■ VIL-L ■ VIL-N ■ VIL-P 	<p>Kulta- VIL</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ VIL ■ VIL-L ■ VIL-N ■ VIL-P

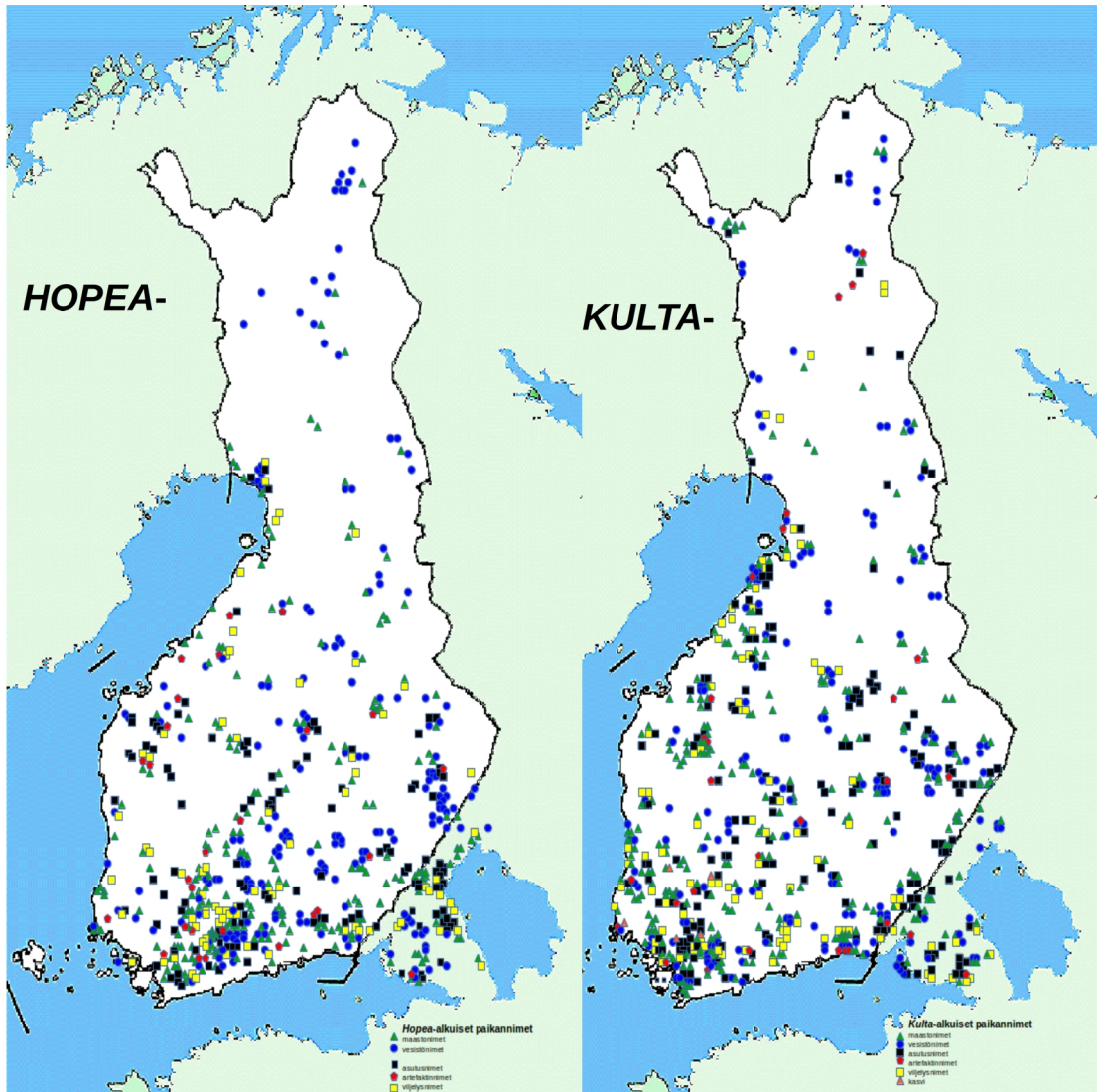
Taulukko 5: Hopea- ja Kulta-alkuiset paikannimet – paikan lajien alatyypit ja niiden määrä.

PAIKAN LAJI	HOPEA-	KULTA-
ARTF	0	0
ARTF-P	3	3
ARTF-R	1	4
ARTF-T	22	13
ARTF-TM	2	9
ASUT	1	2
ASUT-1	109	148
ASUT-2	9	18
VIL	4	3
VIL-L	1	4
VIL-N	11	18
VIL-P	60	75
KASV	0	6
MAASTO	0	8
MAASTO-A	157	193
MAASTO-B	8	8
MAASTO-M	34	41
MAASTO-S	29	27
VESI	0	6
VESI-IHM	4	2
VESI-MAA	83	77
VESI-VA	53	48
VESI-VV	52	54

Taulukko 6. *Hopea-* ja *Kulta-* alkuiset paikannimet. Alatyypit ja niiden määrät.

Analyysin avulla tuli esiin, että jokaisessa lajissa (huolimatta *hopea* ja *kulta* sanasta nimissä) esiintyy aina sama yksi alalaji muita useammin (Taulukot 5 ja 6): **maastonimissä** se on MAASTO-A, eli vuorien ja mäkien nimet, **vesistönimissä** se on alalaji VESI-MAA (esim. saarten, niemien jne. nimet). **Asutusnimien** tapauksessa tavallisimmat ovat yksittäisten talojen nimiä (tägi ASUT-1). **Artefaktinnimien** joukossa yleisimmin esiintyy teitten ja siltojen nimet (ARTF-T) ja **viljelynimistä** tavallisimmat ovat peltojen nimiä (VIL-P).

Hopea- ja *Kulta-*alkuisten paikannimien geografisen levikin suhteesta voidaan todeta, että paikannimet kopioivat asutusalueita ja väestötiheyttä (Kartat 1 ja 2). Sekä *Hopea-* että *Kulta-*alkuiset paikannimet esiintyvät useimmin Suomen eteläisessä osassa ja *Kulta-*alkuiset paikannimet näyttävät olevan tasaisemmin levittäytyneitä.

Kartta 1 ja 2: *Hopea-* ja *Kulta-*alkuiset paikannimet – paikan lajien levikki.

maastonimet	▲	asutusnimet	■	viljelysnimet	■
vesistösnimet	●	artefaktinnimet	⬠		

Hopea- ja Kulta-alkuiset paikannimet nimeämisperusteen mukaan

Paikannimen nimeämisperuste on toinen tapa, miten se voidaan analysoida. Nimeämisperusteiden määrä (Taulukko 7) on pienempi, koska kaikissa tapauksissa ei ollut mahdollista saada selville, mikä on voinut toimia nimeämisperusteena. Toisaalta oli tapauksia, joissa oli tunnistettavissa enemmän kuin yksi nimeämisperuste.

	paikannimet kokonaan (analysoitu)	paikannimet, joilla oli mahdollista identifioida ainakin 1 nimeämisperusteen	nimeämisperusteet (kokonaan)
<i>Hopea-</i>	643	448	508
<i>Kulta-</i>	767	524	566

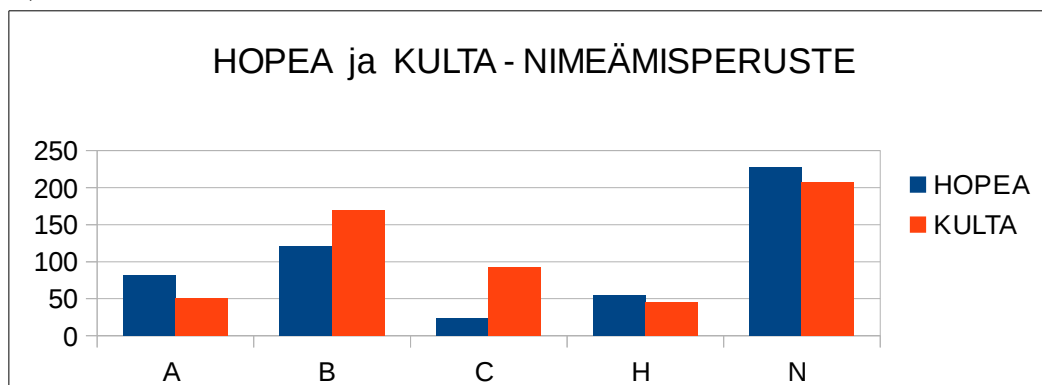
Taulukko 7. Nimeämisperusteiden määrä.

Nimeämisperusteiden luokittelu pohjautuu sanojen merkityksiin (ks. Taulukko 1) ja sen mukaan oli mahdollista eritellä kolme ryhmää: A, B, C.

A) väri (kiiltävää, hohtavaa, kullankeltaista, hopeanharmaata)

B) metalli (kiiltävän keltainen tai valkoinen jalometalli, tai sen kaltainen)

C) kuvaannollinen – esim. arvokas, tuottava, korkealaatuinen, rakas.

Diagrammi 4. Hopea- ja Kulta-alkuisten paikannimet, määrät nimeämisperusteiden mukaan.

Tämän lisäksi aineiston tutkiessani sain tietää, että aika monet paikannimet on johdettu henkilön nimestä, ammatista ja teosta (**ryhmä H**). **Ryhmään N** sisältyy kaikki paikannimet, joiden nimeämisperuste pohjautuu nimenmuodostustapaan. Hyvä esimerkki siitä voi olla metonyyminen siirynnäinen (nimi annetaan sijainnin perusteella – kuten talon nimi *Kultaranta* johtuu siitä, että se sijaitsee rannan läheisyydessä, jonka nimi on *Kultaranta*). Toinen esimerkki on variointi, kun paikan nimi syntyy läheisen paikannimen (kuten *Kuparivuori* – *Kultavuori*) vastakohtana tai muunnoksena. Diagrammissa 4 näkyy, että juuri nimenmuodostustapa esiintyy

nimeämisperusteena eniten. Pääryhmät A, B, C, H ja N sisältävät vielä alatyyppejä (ks. Taulukko 8). Alatyyppeiden luokittelu pohjautuu *Hopea-* ja *Kulta-* aineistoon.

<p>A = VÄRI</p> <p>A1 = varsinainen väri (paikalla oleva)</p> <ul style="list-style-type: none">1 HIEKKA (pohjalla / rannalla...)2 KALLIO, KIVI (paljas, sileä, harmaa, avokallio, pohja, lokki, auringon paiste ...)3 MULTA4 ELÄVÄ LUONTO:<ul style="list-style-type: none">a) KASVILLISUUS (paju, kuusi, kissankäpälä, jäkälä, naava, harmaa sammal, ...)b) ELÄIMET (muikku, ruutana, kulta kala...)5 VESI (valkea, harmaa kerros, heijastus veteen, pohjan väri...)6 ESINE – tämän värinen paikalla esiintyvä esine <p>A2 = kirkkaus, puhtaus, läpinäkyvyys (-> hyvänlaatuinen – vedestä)</p> <p>A3 = kiiltävyys</p> <p>B = METALLI (hopeaa, kultaa tai muita metalleja aineena)</p> <p>B0 = metallin esiintyminen</p> <p>B1 = metallin etsiminen (tutkimus, toiminta kuten kullanhuuhtonta...)</p> <p>B2 = raha (palkka, sakko, jotain oli kallis, raha vedessä ...)</p> <p>B3 = aarre, arvoesineet</p> <ul style="list-style-type: none">1 AARRE kätketty – satumainen (mahdottomat ehdot, jos haluaa saada sen, aarnivalkea)2 AARRE kätketty – historiallinen tausta (sota, muu tapahtuma, uhripaikka...)3 LÖYTÖ (arvoesineitä, aarre, rahoja ...)4 KATO (arvoesine pudonnut veteen, haaksirikko, ...)5 MUU <p>B4 = jalometallin näköistä (sen värikästä ja kiiltävää), esim. katinkulta, maasälpä, kiisu)</p> <p>B5 = muu (rikas, varakas, rikastumiseen liittyvä ...)</p> <p>C = LAAJENNETTU MERKITYS</p> <p>C1 = kaunis</p> <p>C2 = arvoinen (myös tuottava tai luotettava, esim. hyvätuotoinen pelto)</p> <p>C3 = korkealaatuinen (ja sen takia rauhoitettu)</p> <p>C4 = muuttunut merkitys</p> <ul style="list-style-type: none">1 IRONINEN (vastakohtainen)2 KAUNISTELTU (kyseessä on tavallisesti <i>Paska</i> -alkuisen paikannimen rinnakkaisnimi)3 ESTEETTINEN (nimi uudelle tontille tai huville)4 LEIKILLINEN, PILAILEVA5 MUU <p>C5 = rakkaus (kahden ihmisten rakkaustarina; hellittely)</p> <p>C6 = (nuorison) tapaamispaikka (huvittelu)</p> <p>C7 = muu toiminta (esim. pontikan tuotanto)</p> <p>C8 = tapahtuma (esim. juhannukseen liittyvä)</p> <p>H = henkilö (tai muu elävä olento)</p> <p>H1 = henkilön nimi</p> <p>H2 = henkilön ammatti</p> <p>H3 = henkilön muu toiminta (mitä hän sanoi tai teki...)</p> <p>H4 = muu elävä olento (tavallisesti lehmä)</p> <p>N = NIMENMUODOSTUSTAPA</p> <p>N1 = suora nimeäminen</p> <ul style="list-style-type: none">1 KOKOLIITYNNÄINEN2 MÄÄRITELIITYNNÄINEN3 PERUSOSALIITYNNÄINEN4 LIITYNNÄINEN mutta kantanimenä ei ole5 JOHTAMINEN (esim. johdoksen <i>-la</i> avulla) <p>N2 = epäsuora nimeäminen</p> <ul style="list-style-type: none">1 VERTAILEVA SIIRRYNNÄINEN2 METONYMINEN SIIRRYNNÄINEN3 VARIOINTINIMI4 POLYSEMIA <p>N3 = analogia</p> <p>N4 = lainaus</p>
--

Taulukko 8. Luokittelu nimeämisperusteiden mukaan. Ryhmien ja alaryhmien merkkejä toimivat myös tägeinä.

Kun nimeämisperusteena toimii väri (ks. Taulukko 9), joka johtuu jostakin paikassa esiintyvistä, alatyypit ovat sen mukaan, mistä tämä väri johtuu, esim. hiekasta (A1-1), kallioiden väristä (A1-2), elävästä luonnosta (A1-4) tai veden kirkkaudesta (A2). Mielenkiintoista on, että *hopea* ja *kulta* ikään kuin täydentävät toisiaan: *kulta*

NIMEÄMISPERUSTE	KULTA	HOPEA
A1-1	19	6
A1-2	5	23
A1-3	1	4
A1-4	15	18
A1-5	1	4
A1-6	0	1
A2	5	22
A3	5	3

Taulukko 9.
NIMEÄMISPERUSTE – A (VÄRI).

esiintyy ennen kaikkea silloin, kun nimi johtuu hiekan tai rannan väristä, kun taas *hopea* viittaa harmaisiin kallioihin ja myös veden kirkkauteen. Itse asiassa paikan lajien mukaan vesistönimet ovat ainoa ryhmä, missä *hopea* värinimitystä käytetään enemmän kuin *kulta* värinimitystä.

Metalliin pohjautuva nimeämisperuste (Taulukko 10) voidaan lajitella muutamiin alatyyppeihin sen mukaan, onko kyseessä varsinainen metalli ja sen esiintyminen, etsintä, huuhtonta jne. (B1), tai liittyykö se rahaan (B2), tai arvokkaaseen esineeseen

NIMEÄMISPERUSTE	KULTA	HOPEA
B0	9	1
B1	30	26
B2	9	10
B3-1	18	26
B3-2	8	23
B3-3	4	7
B3-4	15	12
B3-5	7	5
B4	64	11
B5	5	0

Taulukko 10. NIMEÄMISPERUSTE – B
(METALLI).

(aarteeseen), joka on kätkeyty tai löydetty (B3), tai paikassa on jotain jalometallilta näyttävää (B4), (esim. kissankultaa tai rikkikiisua, joiden kiteet kiiltävät). Huomattava on 'kätkeyty aarre' tarina, joka esiintyy nimeämisperusteena pääasiassa *Hopea*-alkuisilla paikannimillä. Vaikka nämä nimet esiintyvät ympäri Suomea, niissä kaikissa tulee

jatkuvasti esiin kolme ehtoa, jotka ovat suurin piirtein samanlaisia: pitää ajaa yksiöistä varsaa yksiöistä jäätä pitkin tiettyä yönä (kylmässä kuutamossa), joskus pitää heitellä kirves toisesta saaresta toiseen, vaieta, tappa kukko jne. Nämä tarinat varmasti kannattaisi tutkia myös kansatieteen näkökulmasta.

Laajennettu – kuvaannollinen merkitys ja siihen pohjautuva nimeämisperuste (Taulukko 11) eroaa sen mukaan, kumpi väri on kyseessä. Tulokset näyttävät, että *Kulta*-paikannimillä on ”laajempi skaala”, mikä voi johtua siitä, että sana *kulta* yleisesti herättää enemmän mielleyhtymiä (assosiaatioita). Kaikkien mielenkiintoisin

NIMEÄMISPERUSTE	KULTA	HOPEA
C1	9	7
C2	12	2
C3	0	3
C4-1	5	4
C4-2	15	2
C4-3	9	2
C4-4	15	0
C5	6	0
C6	13	0
C7	4	4
C8	5	0

Taulukko 11. NIMEÄMISPERUSTE – C (LAAJENNETTU MERKITYS).

alatyyppejä on C4 ”muuttunut merkitys”, kun *kulta* sanaa käytetään ironisesti, leikkisästi tai esteettisesti (annetaan tavalliselle paikalle ”hieno” nimi) ja jopa kaunisteluna. Tässä tapauksessa *Kulta*- nimi syntyy rinnakkaisnimenä *Paska*-alkuiselle paikannimelle, tai viitataan lantaan, jota pidetään ”kultana”, koska se lisää pellon tuottavuutta.

Pohdintaa

Mitä paikan lajeihin ja nimeämisperusteeseen tulee, molemmissa paikannimissä (*Hopea*- ja *Kulta*-) on löydettävää sekä **samanlaisuuksia** että **eroja**. Samanlaiset piirteet ovat seuraavia:

- a) Yleisimpiä ovat maastonimet ja toisina vesistönimet, mikä tarkoittaa, että luontonimet esiintyvät yleisimmin ja muodostavat noin kaksi kolmannesta koko aineistosta.
- b) Jokaisessa paikan lajin pääluokassa vallitsee aina sama alatyyppejä (esim. vesistönimissä tämä alatyyppejä on veden rajaama maa kuten niemi, saari, ranta...). Se voi johtua siitä, että juuri nämä alatyypit ovat Suomen maastossa yleisimpiä ja paikannimet näin vain heijastavat maaston luonnetta.
- c) Molemmissa paikannimissä esiintyy kaikki nimeämisperusteen tyypit ja niiden määrä on suhteellisesti samanlainen. Nimenmuodostustapa toimii yleisimpänä nimeämisperusteena ja toisena yleisenä tapana metalliin pohjautuva merkitys.

Molempien paikannimien välillä esiintyvät **erot** liittyvät *hopea* ja *kulta* sanojen merkityksistä johtuvaan nimeämisperusteeseen.

a) *Kulta*-alkuisia paikannimiä oli mahdollista identifioida ja luokitella noin 20 % enemmän kuin *Hopea*-alkuisia paikannimiä. Tämä ero voi johtua *kulta* sanasta ja sen merkityksistä, joiden skaala on *hopea* sanan merkityksiin verrattuna laajempaa. *Kulta* sana herättää enemmän assosiaatioita ja se näyttää olevan ”soveltuvampi” ja ”käytetympi”.

b) Toinen huomattava piirre ja siitä johtuva ero on *hopea* ja *kulta* sanojen komplementaarisuus paikannimissä. Tämä tuli esiin ennen kaikkea väriin pohjautuvan nimeämisperusteen tapauksessa. Sanaa *kulta* käytetään, kun viitataan hiekan väriin tai katinkullan kiilteeseen, jotka voivat vaikuttaa siltä, että paikassa on jotain arvokasta. Toisaalta sanaa *hopea* käytetään varsinkin, kun viitataan virtaavaan veteen tai veden alueisiin ja niiden kirkkauteen, läpinäkyvyyteen ja hyvään laatuun, kun taas sana *kulta* tässä tapauksessa esiintyy hyvin harvoin. Tämä komplementaarisuus ilmeisesti riippuu *hopea* ja *kulta* värinimitysten ominaisuuksista: *hopea* kuuluu kylmiin ja akromaattisiin väreihin ja *kulta* lämpimiin väreihin, mitä voi vaikuttaa niiden semanttisiin merkityksiin ja käyttökelpoisuuteen paikannimissä.

Hopea ja *kulta* värinimityksien käyttö Suomen paikannimistössä on kiinteästi sidoksissa *hopea* ja *kulta* sanojen semanttisiin merkityksiin. Sekä *hopea* että *kulta* sanaa voi pitää värinimityksinä, joihin sisältyy kirkkauden ja arvon (korkean laadun) ominaispiirteitä. Nämä ominaispiirteet (väri, kirkkaus, arvo) vastaavat *hopea* ja *kulta* sanojen merkityksiä ja osoittautuvat nimeämisperusteen tyyppeinä: värinä, metallina ja laajennettuna merkityksenä. Toisaalta nämä tyypit ovat monessa tapauksessa mahdotonta erotella, koska ne ovat tiukasti kytköksissä toisiinsa. Esimerkiksi puron tai lähteen *hopea*-alkava paikannimi voi johtua veden väristä, joka on kirkasta ja läpinäkyvää ja samalla kirkkaus voi viittaa veden korkeaan laatuun (arvoon). Paikannimissä *kulta* sana esiintyy esimerkiksi kun viitataan hiekan väriin rannalla, mutta samalla se voi osoittaa paikan kauneutta. Väriin sisältyy nimittäin muutamia ominaispiirteitä tai elementtejä (kuin vain sävy), joita on mahdotonta luonnehtia samaan aikaan. Paikannimien nimeämisperusteen tyypit kietoutuvat toisiinsa ja niiden jaottelu yksilöllisiin luokkiin on vain analyysia varten. Toisaalta tämä käsittely/lähestymistapa (joka on ehkä ominainen länsikulttuureille)

sulkee pois mahdollisuuden tutkia värinimityksiä kokonaisvaltaisesti. Nämä elementit myös riippuvat kielen käyttäjästä – miten hän hahmottaa värejä kielensä kautta. Värien hahmottaminen on aina hyvin subjektiivinen toiminta, johon vaikuttaa fysiologinen havaintokyky, oma kieli ja kulttuuri ja vasta sitten syntyy värin tulkinta.

Seznam tabulek

- Tabulka 1.** Označení barev, 11 univerzálních kategorií a jejich evoluční posloupnost (str. 12)
- Tabulka 2.** Označení barev, sedm fází (str. 13)
- Tabulka 3.** Klasifikace toponym *Hopea-* a *Kulta-* podle typů objektů v krajině (str.51)
- Tabulka 4.** Ukázka záznamu toponym do zdrojové tabulky (finsky), (str. 57)
- Tabulka 5.** Ukázka záznamu toponym do zdrojové tabulky (česky), (str. 57)
- Tabulka 6.** Celkový počet toponym začínající *Hopea-* podle hlavních typů objektů v krajině (str. 59)
- Tabulka 7.** Celkový počet toponym *Kulta-* podle hlavních typů objektů v krajině (str. 64)
- Tabulka 8.** Souhrnné porovnání – počet a procentuální poměr toponym *Hopea-* a *Kulta-* podle typů objektů v krajině (str.68)
- Tabulka 9.** Toponyma *Hopea-* a *Kulta*. Počet jmen podle typů objektů v krajině a jejich jednotlivých podtypů (str. 69)
- Tabulka 10.** Počet toponym *Hopea-* podle motivace pojmenování (str. 70)
- Tabulka 11.** Toponyma *Hopea-*, motivace typu A (barva) (str. 72)
- Tabulka 12.** Toponyma *Hopea-*, motivace v souvislosti s kovem (B) (str. 74)
- Tabulka 13.** Toponyma *Hopea-*, motivace na základě přeneseného významu (C) (str.76)
- Tabulka 14.** Toponyma *Hopea-*, motivace podle osoby či živé bytosti (H) (str.77)
- Tabulka 15.** Toponyma *Hopea-* podle způsobu pojmenování (N) (str. 78)
- Tabulka 16.** Počet toponym *Kulta-* podle motivace pojmenování (str. 80)
- Tabulka 17.** Toponyma *Kulta-*, motivace typu A (barva) (str. 81)
- Tabulka 18.** Toponyma *Kulta-*, motivace v souvislosti s kovem (B) (str. 82)
- Tabulka 19.** Toponyma *Kulta-*, motivace na základě přeneseného významu (C) (str. 84)
- Tabulka 20.** Toponyma *Kulta-*, motivace podle osoby či živé bytosti (H) (str. 85)
- Tabulka 21.** Toponyma *Kulta-* podle způsobu pojmenování (N) (str. 86)
- Tabulka 22.** Toponyma *Hopea-* a *Kulta-*. Porovnání kategorií motivace pojmenování (str. 90)
- Tabulka 23.** Nejčastější jména začínající *Hopea-* (str. 92)
- Tabulka 24.** Nejčastější jména začínající *Kulta-* (str. 93)
- Tabulka 25.** Nejčastější základní části u složených toponym *Hopea-* (str. 93)
- Tabulka 26.** Nejčastější základní části u složených toponym *Kulta-* (str. 93)

Seznam map

- Mapa 1.** Finsko – rozdělení na farnosti (str. 29)
- Mapa 2.** Finsko – rozdělení na obce. (str. 30)
- Mapa 3.** Finsko – rozsah jednotlivých sbírek podle oblastí (str. 33)
- Mapa 4.** Finsko a Karélie (str. 45)
- Mapa 5.** Oblast odstoupené Karélie (str. 45)
- Mapa 6.** Švédskojazyčné oblasti ve Finsku (str. 48)
- Mapa 7.** *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce (typy objektů v krajině) (str. 60)
- Mapa 8.** *Kulta*- toponyma. Geografická distribuce (typy objektů v krajině) (str. 65)
- Mapa 9.** *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE A (str. 72)
- Mapa 10.** *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE B (str. 74)
- Mapa 11.** *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE C (str. 76)
- Mapa 12.** *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE H (str. 77)
- Mapa 13.** *Hopea*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE N (str. 78)
- Mapa 14.** *Kulta*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE A (str. 81)
- Mapa 15.** *Kulta*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE B (str. 82)
- Mapa 16.** *Kulta*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE C (str. 84)
- Mapa 17.** *Kulta*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE H (str. 85)
- Mapa 18.** *Kulta*- toponyma. Geografická distribuce MOTIVACE N (str. 87)
- Mapa 19.** *Silb* a *Silb*- toponyma. Geografická distribuce (typy objektů v krajině) (str. 96)
- Mapa 20.** *Silb*- a *Silv*- toponyma. Geografická distribuce (typy motivace) (str. 97)
- Mapa 21.** *Gul*-, *Guld*-, *Gull*- a *Kuld*- toponyma. Geografická distribuce (typy objektů v krajině) (str. 98)
- Mapa 22.** *Gul*-, *Guld*-, *Gull*- a *Kuld*- toponyma. Geografická distribuce (typy motivace) (str. 99)
- Mapa 23.** Toponyma *Hopea*- a *Kulta*- mimo území Finska (str. 100)

Seznam obrázků

- Obrázek 1.** Kartotéční lístky (str. 31)
- Obrázek 2.** Záznam toponyma *Hopealähde* na dvou kartotéčních lístcích (str. 31)
- Obrázek 3.** Absolventské práce zabývající se finskými jmény (str. 31)
- Obrázek 4.** Kartotéční záznam toponyma *Hopeaholma* (str. 34)
- Obrázek 5.** Záznam toponyma *Gullkrona* (str. 48)
- Obrázek 6.** Záznam toponyma *Silverslanten* (str. 48)

Seznam grafů

- Graf 1.** Celkový počet toponym *Hopea*- (typy objektů v krajině) (str. 59)
- Graf 2.** Toponyma *Hopea*- (ARTF) (str. 61)
- Graf 3.** Toponyma *Hopea*- (ASUT) (str. 61)
- Graf 4.** Toponyma *Hopea*- (VIL) (str. 61)
- Graf 5.** Toponyma *Hopea*- (MAASTO) (str. 61)
- Graf 6.** Toponyma *Hopea*- (VESI) (str. 61)
- Graf 7.** Celkový počet toponym *Kulta*- (typy objektů v krajině) (str. 64)
- Graf 8.** Toponyma *Kulta*- (ARTF) (str. 66)
- Graf 9.** Toponyma *Kulta*- (ASUT) (str. 66)
- Graf 10.** Toponyma *Kulta*- (VIL) (str. 66)
- Graf 11.** Toponyma *Kulta*- (MAASTO) (str. 66)
- Graf 12.** Toponyma *Kulta*- (VESI) (str. 66)
- Graf 13.** Vzájemný poměr počtu toponym *Hopea*- a *Kulta*- (typy objektů v krajině) (str. 68)
- Graf 14.** Poměr typů motivace pojmenování u toponym *Hopea*- (str. 70)
- Graf 15.** Poměr typů motivace pojmenování u toponym *Kulta*- (str. 80)
- Graf 16.** Porovnání motivace pojmenování u toponym *Hopea*- a *Kulta*- (str. 89)

POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA

NA Nimiarkisto (Archiv jmen), KOTUS, Helsinky. Toponyma začínající *Hopea-a Kulta*-. Sběr materiálu září a říjen 2016.

LITERATURA:

AINIALA, Terhi, Minna SAARELMA, Paula SJÖBLOM. 2008. *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Helsinki: SKS.

BIGGAM, Carole P. 2012. *The Semantics of Colour. A Historical Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

CASSON, Ronald W. 1997. Color shift: evolution of English color terms from brightness to hue. In *Color categories in thought and language*. C. L. Hardin & L. Maffi (eds.). Cambridge: Cambridge University Press. 224-239.

DANNHOFEROVÁ, Jana. 2012. *Velká kniha barev*. Brno: Computer Press.

GREENWOOD, Norman Neill & Alan EARNSHAW. 1993. *Chemie prvků (2.díl)*. Překlad F. Jursík. Praha: Informatorium.

HIMMELOVÁ, Tereza. 2014. *Stručná historie Východní Karélie a její význam pro formování finského vlastenectví* [online]. Dostupné online z <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/140055>> [2017-03-11].

HINGAROVÁ, Vendula. 2009. Vitalita sámštiny napříč generacemi. In *. Sámové: jazyk, literatura a společnost*. Hingarová, V., A. Hubáčková a M. Kovář (eds.) Červený Kostelec: Pavel Mervart. Uralica. 33-63. Dostupné online z <http://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/248186/mod_resource/content/1/Samove_Hingarova.pdf> [2017-03-02].

HUTTUNEN, Martti. 2005. *Värit pintaa syvemältä*. WSOY.

KAY, Paul & Chad K. McDANIEL. 1978. The Linguistic Significance of the Meanings of Basic Color Terms. In *Language*. Vol. 54, No. 3, 610-646.

KIVINEN, Ilona. 2007. *Värinnimitysten synty suomalais-ugrilaisissa kielissä, lähtökohtana 'musta'*. Pro-gradu –työ. Helsingin yliopisto. Suomalais-ugrilainen laitos.

KIVINIEMI, Eero. 1990. *Perustietoa paikannimistä*. Helsinki: SKS. Verkkoversio. Dostupné online z <<https://sites.google.com/site/eerokiviniemikotisivut/selaa-perustietoa>> [2017-03-12].

KOSKI, Mauno. 1983. *Värien nimitykset Suomessa ja lähisukukielissä*. SKS.

LEHIKONEN, Laila. 1994. *Suomea ennen ja nyt: Suomen kielen kehitys ja vaihtelu*. Loima: Finn Lectura.

MATÚŠOVÁ, Jana. 1995. Stopy dolování a zpracování nerostných surovin v pomístních jménech. In *Pomístní jména v Čechách: O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia. 403-425.

NOE. 2010. ERNBÝ, Birgitta a Mona WIMAN. *Norstedts etymologiska ordbok*. Stockholm: Norstedt.

OFS. ORDBOK ÖVER FINLANDS SVENSKA ORDMÅL.

Dostupné z <<http://kaino.kotus.fi/fo/>> [2017-07-07]

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. 1995. *Pomístní jména v Čechách: O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia.

PLHÁKOVÁ, Alena. 2006. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada.

POKORNÝ, Jan & Milan HANULIAK. 2010. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. Praha: Grada.

PÖLKKI, Minna & Juhani SAARINEN. 2017. HS:n nimikone kertoo, missä kaupungissa sukunimikaimasi asuvat – Hyrynsalmella joka kuudes on Heikkinen, Närpiön yleisin sukunimi on Nguyen. *Helsingin Sanomat* 4.10.2017.

Dostupné online z <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005394490.html>> [2017-10-07]

SAMMALLAHTI, Pekka. 1989. *Sámi-Suoma Sátnegirji. Saamelais-suomalainen sanakirja*. Vaasa: Jorgaleaddji Oy, Ohcejohka.

SAO. 1998. Svenska akademiens ordlista över svenska språk. Stockholm: Norstedt.

SKP. 1990. HAARALA, Risto. *Suomen kielen perussanakirja. A-K*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja

SP 2007. *Suomalainen paikannimikirja*. Karttakeskus, KOTUS.

SSA. 1992. ITKONEN, Erkki & Ulla-Maija KULONEN. *Suomen sanojen alkuperä: etymologinen sanakirja. A-K*. Helsinki: SKS.

SSA. 2000. ITKONEN, Erkki & Ulla-Maija KULONEN. *Suomen sanojen alkuperä: etymologinen sanakirja. R-Ö*. Helsinki: SKS.

ŠTĚPÁN, Pavel. 2004. *Označení barev a jejich využití v toponymii Čech*. Opera linguae bohemicae studentium 6. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

TAFT, Charles. 1997. *Generality Aspects of Color Naming and Color Meaning*. Göteborg University.

VAN LEEUWEN, Theo. 2011. *The Language of Colour*. Routledge.

WCS. 2009. KAY, Paul, Brent BERLIN, L. MAFFI, W. R. MERRIFIELD & R. COOK. *The World Color Survey*. Stanford, California: CSLI Publications. CSLI lecture notes.

WIERZBICKA, Anna. 2014. *Sémantika: elementární a univerzální sémantické jednotky*. přel. Martin Beneš. Praha: Karolinum.

WOJNAROVÁ, Soňa. 2015. *Místní jména v oblasti Tornionlaakso*. Dostupné online z: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/143300>> [2017-09-13].

Online slovníky:

ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY. Online etymologický slovník. Dostupné z <<https://www.etymonline.com/word/gold>> f

GLOSBE. Online slovník severní sámština – finština. Dostupné z <<https://fi.glosbe.com/se/fi/>> [2017-08-20].

Nettidigisanat. Online slovník severní sámština – finština. Dostupné z <<http://sanit.oahpa.no/fin/sme/>> [2017-03-02].

OFSV. ORDBOK ÖVER FINLANDS SVENSKA ORDMÅL. Slovník výrazů finské švédštiny. Dostupné z <http://kaino.kotus.fi/fo> [2017-06-25].

SSJČ. Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné z <<http://ssjc.ujc.cas.cz>> [2017-03-02].

Internetové stránky

Fonecta. Finsko mapa online (pro lokalizaci jednotlivých toponym do map): Dostupné z <<https://www.fonecta.fi/kartat/>> [březen–červen 2017]

Geologian Tutkimuskeskus. Dostupné z <http://www.gtk.fi/_system/print.html?from=/geologia/kiviharrastus/maakuntakivet/lappi.html> [2017-10-28].

K. A. Rasmussen Oy. Dostupné z <<https://www.rasmussen.fi/jalometallit/>> [2017-04-18].

KOTUS. 2017. Kotimaisten kielten keskus. Dostupné z <<http://www.kotus.fi>> [2017-02-25]

Tieteen termipankki. Dostupné z <<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede>> [2017-03-12].

VISK. Ison suomen kieliopin verkkoversio. Dostupné z <<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>> [2017-03-12]

Mapy:

Finsko. (Podkladová mapa). Kansallismuseo Helsinki (Národní muzeum) – výukové materiály. Dostupné online z: <<http://www.kansallismuseo.fi/fi/kansallismuseo/opetus/opetuspaketit/esihistoria/kartat/suomen-kartta>> [2017-02-01]

Finsko: aktuální administrativní členění na obce. (Mapa 2). Dostupné online z <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/19/Finnish_municipalities_2017.png> [2017-09-12].

Finsko a Karélie. (Mapa 4). Dostupné online z <http://prokarelia.net/images/karjalat_i.jpg> [2017-09-12].

Odstoupená Karélie. (Mapa 5). Dostupné online z <<https://www.luovutettukarjala.fi/kartat/luovkarjkar.htm>>. [2017-09-12].

Švédskojazyčné oblasti ve Finsku. (Mapa 6). Dostupné online z <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/13/Finland_swedishspeaking_municipalities.png> [2017-09-12].

PŘÍLOHY

Přílohy ve vázaném papírovém výtisku této práce obsahují všechny zdrojové tabulky a vysvětlivky (česky i finsky). Zdrojové tabulky jsou však upraveny (kvůli velkému množství dat) a v tištěné verzi obsahují pouze jméno, základní část (perusosa), lokaci a tagovací značky pro typ objektu v krajině a typ motivace. Ostatní informace jsou k dohledání v elektronické verzi těchto tabulek.

Přílohy obsahují následující soubory:

Vysvětlivky

Selitys

Zdrojová tabulka 1:	Toponyma začínající <i>Hopea-</i>
Zdrojová tabulka 2:	Toponyma začínající <i>Kulta-</i>
Zdrojová tabulka 3 A:	Toponyma začínající <i>Silb-</i> , <i>Silv-</i>
Zdrojová tabulka 3 B:	Toponyma začínající <i>Gul-</i> , <i>Kuld-</i>
Zdrojová tabulka 3 C:	Toponyma obsahující „ <i>Hopea-</i> “, „ <i>Kulta-</i> “ mimo území Finska